

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YEREL YÖNETİMLER ANABİLİM DALI
MAHALLİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM BİLİM DALI

KENT YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE: BURSA ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

NURAN PİR

İstanbul, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YEREL YÖNETİMLER ANABİLİM DALI
MAHALLİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM BİLİM DALI

KENT YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE: BURSA ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

NURAN PİR

Danışman: PROF. DR. NAİL YILMAZ

İstanbul, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

YEREL YÖNETİMLER Anabilim Dalı MAHALİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi NURAN PİR'nin KENT YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE: BURSA ÖRNEĞİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 15.02.2018 tarih ve 2018-6/27 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi ..12...../03...../2018

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. NAİL YILMAZ	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. YÜKSEL DEMİRKAYA	
3.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. TARKAN OKTAY	

Önsöz

Öncelikle yüksek lisans tezimin danışmanlığını üstlenerek akademik bir çalışma olması için beni teşvik eden, destek veren ve eleştirileri ile bana yol gösteren kıymetli hocam Prof. Dr. Nail YILMAZ'a, jürimde yer alan ufuk açıcı eleştirilerinden dolayı Prof. Dr. Tarkan OKTAY'a ve Prof. Dr. Yüksel DEMİRKAYA'ya saygıyla teşekkür ederim. Tezime değerli katkılarından dolayı Kaymakam Ziya Polat'a, Kaymakam Mustafa Kılıç'a ve Kaymakam Mehmet Aydın'a teşekkür ederim.

Özel bir teşekkürü ise ilk öğretmenim ve kıymetli ablam Hamide Kahraman Kardeş'a, ilkokuldan bugünlere varlığıyla güç veren can dostum Aysun Ayaz'a ve tez yazım sürecinde her türlü destekleriyle yanımda olan tüm dostlarıma sevgilerimi iletiyorum.

Son olarak, beni hiçbir zaman yalnız bırakmayıp, maddi ve manevi yardımlarını eksik etmeyen çok değerli annem Taşdan PİR'e, babam Mustafa PİR'e ve biricik kardeşim Nurdoğan PİR'e şükranlarımı sunuyorum, çalışmamı onlara armağan ediyorum. Arkamda olduğunuzu bilmek her zaman güç vermiştir.

İstanbul / 22.03.2018

Nuran Pir

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Nuran Pir

Anabilim Dalı : Yerel Yönetimler

Programı : Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Nail YILMAZ

Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans- Şubat 2018

Anahtar Kelimeler : Yoksulluk, Kentsel Yoksulluk, Yoksullukla Mücadele, Yerel Yönetimler, Sosyal Belediyecilik, Bursa

ÖZET

Dünya genelinde insanların çoğu kentlerde yaşamaktadır. Bu durumun sonucunda yoksulluk kırdan kente taşınmıştır. Kentlere özgü ortaya çıkan bu yoksulluk türüne "kentsel yoksulluk" adı verilmiştir. Dünya'daki tüm ülkelerin mücadele etmek zorunda kaldığı yoksulluk sorununa karşı merkezi yönetimler, yerel yönetimler, ulusal ve uluslararası ölçekte hizmet veren sivil toplum kuruluşları bu konuda çalışmalarını sürdürmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde yoksulluk, kavramsal çerçeve içinde ele alınmış; yoksulluk türleri, yoksulluğa neden olan faktörler ve yoksulluk yaklaşımları açıklanmıştır. İkinci bölümde Dünya'da ve Türkiye'de yaşanan yoksulluk ile yoksullukla mücadele yöntemleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise kentsel yoksulla mücadele yöntemleri Bursa kenti ölçeğinde değerlendirilmiştir. Örnek çalışma olarak Bursa'nın seçilme sebepleri şöyledir: Kent, 1950' lerden itibaren hem ülke içinden hem ülke dışından göç almaktadır. Böylece, günümüzde Türkiye'nin 4. büyük kenti olarak önemli bir ticaret ve sanayi merkezi haline gelmiştir. Kentin, tarihsel süreçte var olan kentsel yoksullukla mücadelesi hakkında yapılan çalışmaların azlığı, çalışmanın bu alanda yararlı olacağını düşündürmüştür.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname: Nuran PİR

Field: Local Governments

Programme: Local Governments and Decentralization

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Nail YILMAZ

Degree Awarded and Date: Master- February 2018

Keywords: Poverty, Urban Poverty, Combatting Against Poverty, Local Governments, Social Municipality, Bursa

ABSTRACT

Most people in the World, live in cities. As a result of this situation, poverty has moved from the rural to the urban. The poverty special to cities has been called as "urban poverty". Against the poverty problem that all countries in the world have to combat with, central governments, local governments, nongovernmental organizations serving nationally and internationally are continuing their activities on this issue.

In the first chapter of the study, poverty is addressed in a conceptual framework; poverty types, and factors and approaches of poverty are explained. In the second chapter, poverty, and methods of combating poverty taking place on the World and in Turkey, have been examined. In the third chapter, the methods of combating urban poverty were evaluated at the Bursa city scale. The reasons for choosing Bursa, as a case study, are as follows: Since 1950, the city has allow immigration both from within the country and from abroad. So today, Bursa has become an important commercial and industrial center as the 4th largest city in Turkey. The lack of studies on the combating the urban poverty of the city in the historical process, suggests that the study will benefit on the area.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TABLO LİSTESİ	iii
ŞEKİL LİSTESİ	V
KISALTMALAR	Vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1.YOKSULLUK KAVRAMI	4
1.2.YOKSULLUK TÜRLERİ	6
1.2.1.Mutlak – Göreli Yoksulluk	6
1.2.2.Kırsal – Kentsel Yoksulluk	8
1.2.3.Subjektif-Objektif Yoksulluk	12
1.2.4.Kronik – Geçici Yoksulluk	12
1.2.5.İnsani Yoksulluk	13
1.2.6.Çalışan Yoksulluğu	14
1.2.7.Kadın Yoksulluğu	15
1.2.8.Yoksulluk Kültürü.....	16
1.3.YOKSULLUĞUN NEDENLERİ	17
1.3.1.Ekonomik Nedenler	18
1.3.2.Sosyo-Kültürel Nedenler.....	20
1.3.3.Siyasal Nedenler.....	24
1.3.4.Ekolojik Nedenler	25
1.4.YOKSULLUĞA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	25
1.4.1.Parasal Yaklaşım.....	26
1.4.2.Kapasite Yaklaşımı	27
1.4.3.Sosyal Dışlanma Yaklaşımı	28
1.4.4.Katılımcı Yaklaşım	28

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA MÜCADELE YÖNTEMLERİ

2.1. DÜNYA'DA YOKSULLUK	30
2.2. DÜNYA'DA YOKSULLUKLA MÜCADELE	36
2.2.1.Dolaylı Politikalar	37
2.2.2.Dolaysız Politikalar	38
2.2.3.Uluslararası Politikalar	40
2. 3. TÜRKİYE'DE YOKSULLUK	46
1.5.TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELE.....	54
1.5.1.Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Uygulanan Devlet Politikaları	54
1.5.2.Yerel Yönetimler.....	61
1.5.3.Sivil Toplum Örgütleri.....	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENTSEL YOKSULLUKLA MÜCADELE: BURSA ÖRNEĞİ

3.1.BURSA'NIN GENEL GÖRÜNÜMÜ	73
3.1.1.Kentin Tarihi ve Coğrafi Konumu	73
3.1.2.Kentin Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	76
3.2.BURSA'DA KENT YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE	83
3.2.1.Merkezi Yönetime Bağlı Kurum ve Kuruluşlar	83
3.2.2.Yerel Yönetimler.....	86
3.2.3.Sivil Toplum Kuruluşları	102
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	106
KAYNAKÇA	111

Tablo Listesi

Tablo 1: Kentsel Yoksulluğun Nedenleri ve Sonuçları	11
Tablo 2: Yoksulluk Yaklaşımlarının Karşılaştırılması	29
Tablo 3: İnsani Gelişmişlik Açısından Ülkeler.....	44
Tablo 4: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlere Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar(2006-2016)	50
Tablo 5: Bölge Bazında Gini Katsayısı (Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre) (Yıllık) (2016).....	51
Tablo 6: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranı, Türkiye (2006-2016)	52
Tablo 7: Medyan Gelirin %60'ına Göre / Yoksulluk Sınırı (TL) Medyan Gelirin %60'ına Göre / Yoksul Sayısı (Bin Kişi) /Medyan Gelirin %60'ına Göre / Yoksulluk Oranı (%) 2016	53
Tablo 8: Sosyal Yardımların Olumlu-Olumsuz Yanları	55
Tablo 9: Ana Gruplar Bazında Sosyal Yardım Programları	56
Tablo 10: Rakamlarla Türkiye'de Sosyal Yardım	59
Tablo 11: Çocuk Hizmetleri.....	60
Tablo 12: Yoksullukla Mücadelede Yerel Yönetimler	68
Tablo 13: Bursa İlçeleri Belediye Nüfusları(2016)	78
Tablo 14: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Bölgesel Yoksul Sayıları ve YoksullukOranları (Medyan Gelirin %60'ına Göre), 2014-2016	79
Tablo 15: Bursa, Eskişehir, Bilecik Bölgesi- Gini Katsayısı(2014-2016).....	81
Tablo 16: Bursa'daki SYDV Tarafından Yapılan Sosyal Yardımlar (2015).....	84
Tablo 17: 2015 Yılında Bursa SYDV'nın Yapmış Oldukları Yardımlarla Ulaşılan Kişi Sayısı.....	85
Tablo 18: 2011-2016 Yılları Arasında Osmangazi Belediyesi Tarafından Yapılan Sosyal Yardımlar	91
Tablo 19: 2016 Yılında Yıldırım Belediyesi Tarafından Yapılan Sosyal Yardımlar	93

Tablo 20: 2013-2016 Yılları Arasında Nilüfer Belediyesi Tarafından Yapılan Sosyal Yardımlar	98
Tablo 21: 2010-2016 Yılları Arasında İnegöl Belediyesi Tarafından Yapılan Sosyal Yardımlar	99
Tablo 22: 2014-2015 Yılları Arasında Orhangazi Belediyesi'nin Yapmış Olduğu Sosyal Yardımlar	101

Şekil Listesi

Şekil 1: Hemşehri Derneklerinin Bölgelere Göre Dağılımı 71

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BAĞ-KUR: Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu

BAL-GÖÇ: Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği

BEKSİAD: Bebe ve Çocuk Konfeksiyon Sektörü Sanayici ve İşadamları Derneği

BM: Birleşmiş Milletler

BM-HABİTAT: Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı

DB: Dünya Bankası

FAK-FUK-FON: Fakir Fukara Yardım Fonu

GSS: Genel Sağlık Sigortası

IMF: International Monetary Fund

İHH: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı

İSKEP: İstihdam için Koordinasyon ve Eğitim Teknik Destek Projesi

İŞ-KUR: Türkiye İş Kurumu

KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme

İdaresi Başkanlığı

s. Sayfa

SHÇEK: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

SYDTF: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu

SYDV: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNDP: United Nations Development Programme

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund

UNRWA: United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in
the Near East

USD: United States Dollars

GİRİŞ

Yoksulluk gelişmişlik düzeyi farketmeksizin dünyanın tüm ülkelerinde mücadele edilmek zorunda kalınan temel sorunlardan biridir. Dünya’da bir taraftan hızla artan bir zenginlik yaşanırken diğer tarafta son derece şiddetli ve küresel çaplı bir yoksulluk mevcuttur. Zengin ülkelerde 903 milyon insan, dünya gelirinin toplamda % 79.7’sini elinde bulundururken, küresel yoksullar grubu olarak bilinen 2 milyar 800 milyon insan toplam dünya gelirinin % 1.2’sine sahiptir. Günümüzde küresel bir sorun olarak kabul edilen yoksulluk, tarih boyunca farklı şekillerde tanımlanmıştır. Sanayi Devrimi öncesinde yoksulluk; *“muhtaçlıkla temellendirilen ve geleneksel kuramların toplumsal bir vicdan sorunu”*¹ olarak görülmüştür. Yoksulluğun bir *“durum”* olmaktan çıkıp bir *“sorun”* haline gelmesi ve kitlesel bir görünüm kazanması, Sanayi Devrimi ve sonrasında yaşanan gelişmelerin sonucudur. Modern Dönem’den önce yaşanabilir ve katlanabilir bir durum olan yoksulluk, Sanayi Devrimi sonrasında yerini sefalet ve açlığa bırakmıştır. Yoksulluğun küresel bir sorun olarak algılanmaya başlanması üzerine özellikle uluslararası kuruluşlar konuyla ilgili hem kapsayıcı hem de uzun vadeli çalışmalar başlatmıştır.

Yoksulluk tanımında Dünya Bankası (DB), belirli bir gelir seviyesi altında kalan kişileri yoksul olarak kabul etmiş, yoksulluğu sadece ekonomik boyutlarıyla ele almıştır. Oysaki yoksulluğun sosyal boyutları görmezden gelinmemelidir. Buna karşılık Birleşmiş Milletler (BM), 1997 yılından itibaren yoksulluğun, belirli bir gelir seviyesiyle ölçülmesinin yetersiz olacağını dile getirerek insani yoksulluk kavramını ortaya koymuştur. BM’e göre yoksulluk; gelir yoksulluğunun yanı sıra eğitim, sağlık, sosyal katılım, kamu hizmetlerine erişim gibi göstergeler kullanılarak belirlenen, insanların en temel ihtiyaçlarından yoksun kalmasıdır. Yoksul gruplar uzun ve sağlıklı bir yaşamdan, kaliteli bir eğitimden mahrum kalmakta toplum tarafından ötekileştirilmektedir.

Türkiye’de yoksulluk 1950’lerden itibaren belirginleşmeye başlamıştır. Sanayileşme çabalarının 1950’lerden sonra yoğunluk kazanması, tarımda makineleşme

---

¹Fatih Kahraman, “Yoksulluğun Çalışma ile İmtihani : Çalışan Yoksullar Üzerine Bir Araştırma”, **İdeal Kent Dergisi**, Sayı: 16, 2015, s.52

gibi gelişmeler yoksulluğun artmasına neden olmuştur. 1950 ve 1960 yılları arasında Türkiye'nin en büyük dört şehrinin nüfusu % 75 oranında artış göstermiştir. 1.5 milyon göçmen kentsel alanlara, 600.000 göçmen ise en büyük dört şehre gelmiştir. 1950'de her 10 köylüden biri şehre göç etmiştir.² Türkiye'de yoksulluk 1980'lerden itibaren neoliberal politikaların etkisiyle önemli ölçüde artış göstermiştir. Bunun yanı sıra yoksulluk; göç, eğitimsizlik, gelir dağılımı eşitsizliği, ekonomik krizler, küreselleşmenin etkisi, işsizlik oranlarının yetersizliği gibi birçok faktör ile birleşerek çözümü güç bir hal almıştır. Türkiye'deki yoksulluğu arttıran diğer bir faktör ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'ndeki köylerin terör olayları sebebiyle boşaltılmasıdır.³

Yoksullukla mücadele kapsamında Modern Çağ'da başvurulan yöntemlerden en etkin olanları sosyal hizmetler, sosyal sigorta ve sosyal yardımlardır. Sosyal sigorta, yoksullukla etkin bir şekilde mücadele edebilmek için önemlidir. Sosyal sigorta sayesinde yaşlılık, hastalık, işsizlik, ölüm, iş kazası, meslek hastalığı gibi muhtemel tehlikelere karşı bireylere maddi destek sağlanmaktadır. Yoksullukla mücadelede başvurulan diğer bir araç sosyal hizmetlerdir. Sosyal hizmetlerin amacı ihtiyaç sahiplerine gereksinim duydukları hizmetleri sunmaktır. Aile, çocuk, yaşlı, hasta bakım hizmetleri ve yardımlar sosyal hizmetler alanı içerisinde yer almaktadır. Sosyal hizmetleri yerine getiren yapılar, kamu tüzel kişiliğine sahip kurumlar ve sivil toplum kuruluşları (STK)'dır. Yoksullukla mücadele kapsamında en etkili yöntem ise sosyal yardımlardır. Bu yardımlar ile asgari bir yaşam seviyesinin altında yaşayan yoksulların hayatlarını devam ettirebilmeleri için gelir desteği sağlanmaktadır. İhtiyaç sahiplerine sosyal yardımlar karşılıksız yapılmaktadır. Günümüzde devletler sosyal yardım sağlayıcısı olarak en büyük güç olsa da STK'larda bu konuda önemli roller üstlenmektedirler.

Dünya nüfusunun yarısından fazlası kentsel alanlarda yaşamaktadır. Bu nedenle yoksulluk kentlere taşınmış "*kentsel yoksulluk*" adı verilen yoksulluk türü meydana gelmiştir. Kentsel yoksulluk kentleşme sorunlarından biri olarak karşımıza

---

²Çağlar Keyder, *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, 20. Basım, İstanbul : İletişim Yayınları, 2014, s. 171

³Aslıcan Kalfa Topateş, *Dilenciler-Türkiye'de Yoksulluk ve Dilenme Kültürü*, 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015, s.16

çıkılmaktadır. Ekonomik yetersizlikler, enflasyon, işsizlik, eğitim, sağlık, sosyal alanlardan yararlanamama, hızlı nüfus artışı, savaşlar, iklim koşullarının yetersizliği, siyasal krizler gibi birçok faktör kentlerde oluşan yoksulluğu beslemiştir. Kentlerde meydana gelen yoksulluğun nedenlerini bu çerçevede ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel ve ekolojik olarak 5 başlık altında açıklayabiliriz.⁴ Türkiye’de “sosyal belediyecilik” anlayışı ile kentsel yoksullukla mücadele edilmektedir. Bu anlayışla yerel yönetimlere yetkiler tanınmış, sosyal yardım ve sosyal hizmet aracılığıyla yoksullukla mücadele edilmektedir. Ayrıca, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları(SYDV) yaptıkları sosyal yardımlar ile yardıma muhtaç bireylerin temel ihtiyaçlarına çözüm bulmaya çalışmaktadır.

Bu çalışma ile insanlık tarihi kadar eski olan ve günümüzde küresel bir boyuta ulaşan yoksulluğa dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Kentlere taşınan yoksulluk ve kentsel yoksullukla mücadele Bursa örneğinde ele alınmıştır. Çalışma Bursa ilinde yaşayan kent yoksullarını kapsamaktadır. İl hakkında sayısal verilere ulaşmak için Valilik, kaymakamlıklar, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İl Dernekler Müdürlüğü ve belediyeler ile görüşmeler yapılmıştır. Çalışma kütüphane araştırması sonucu elde edilen bilgiler ve istatistiksel veriler ışığında oluşturulmuştur.

Çalışma giriş ve sonuç bölümleri dışında üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yoksullukla ilgili temel kavramlar, yoksulluğun tarihsel süreçte değişimi, yoksulluk yaklaşımları yer almaktadır. Ayrıca bu bölümde yoksulluk türleri ve yoksulluğa neden olan faktörler açıklanmıştır. İkinci bölümde Dünya’da ve Türkiye’de yaşanan yoksulluk ve yoksullukla nasıl mücadele edildiği incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Bursa ilinin nüfus, sağlık, eğitim ve ekonomik yapısı, coğrafi özellikleri ve sosyo-ekonomik yapısı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’ndan alınan veriler ışığında incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde Bursa’da kentsel yoksullukla mücadele eden kurum ve kuruluşların faaliyetleri tespit edilmiş, kentin genel durumu hakkında bilgi verilmiştir.

---

⁴Selim Kılıç, “Kent Yoksulluğuna Ekolojik Bir Yaklaşım”, **İdeal Kent Dergisi**, Sayı: 16, 2015, s.131

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1. YOKSULLUK KAVRAMI

Günümüzde küresel bir sorun olarak algılanan yoksulluk, tarih boyunca en önemli toplumsal sorunlardan biri olmuştur. Yoksullukla mücadele adına yapılan tüm çalışmalara rağmen yoksulluk her geçen gün toplumlar arasında daha hızlı yayılmakta ve yoksul sayısı sürekli artmaktadır. Yoksulluk hala toplumların aşması gereken en önemli sorunlardan biri olarak varlığını sürdürmektedir.

Yoksulluk, Sanayi Devrimi ile yaşanan gelişmeler sonucunda toplumun ekonomikleşmesiyle birlikte “*bir durum*” olmaktan çıkarak, “*bir sorun*” halini almıştır. “*Yaşanabilir ve katlanılabilir bir durum olan eski yoksulluk modern yoksullukla birlikte ortadan kalkarak yerini sefalet ve açlığa bırakmıştır. Ayrıca, eski toplumlarda görülmeyen ayrışma ve kopma modern yoksullukla birlikte belirgin bir hal almıştır. Günümüzde ise yoksulluk; sosyal dışlanma, marjinalleşme, sınıfsızlık, açlık ve yetersizlik gibi kavramlarla anılır bir duruma gelmiştir.*”⁵ Özellikle küreselleşme ve kapitalizmin etkisiyle yoksulluk çok boyutlu bir hal almıştır. “*Dünya ekonomik pazarının genişlemesi, malların ve hizmetlerin yaygın hale gelmesi, para akışının hızlı bir şekilde gerçekleşmesi ve üretimin esnek bir görünüm kazanması*”⁶ gibi unsurlar bir yandan küresel bir gelişme ve refah sağlarken diğer yandan toplumsal gruplar arasındaki gelir uçurumunu derinleştirerek, kitlesel yoksul grupların oluşmasına neden olmuştur. Gruplar arasında oluşan bu farklılığın sebebi ise kaynakların adil bir şekilde bölüşürülmemesidir.

Zamana ve mekana göre farklı boyutlarda karşımıza çıkan yoksulluk için genel kabul görmüş bir tanım yapmak oldukça zordur. Bronfenbrenner; “*Yoksulluk çirkin bir*

---

⁵Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, s.81

⁶Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, s.81

*kadın gibidir. Tanımı güçtür ancak tanınması ve algılanması kolaydır.”*⁷ Söylemi ile yoksulluğun tanımlanmasındaki zorluğu dile getirmiştir. 1901 yılında Seebohm Roventree tarafından yoksulluk teriminin ilk tanımı yapılmıştır. Roventree’e göre yoksulluk; *“toplam gelirin biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi”*⁸ durumudur. Yoksulluğun zaman ve mekana göre değişiklik gösteren yapısı ve özellikleri düşünüldüğünde bu tanımın oldukça sınırlı kaldığı söylenebilir. TÜİK yoksulluğu genel olarak, *“insanların temel gereksinimlerini karşılayamama durumu”*⁹ olarak tanımlamaktadır. Dar anlamda yoksulluk; *“açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumu iken, geniş anlamda; gıda, giyim, barınma gibi olanakları yaşamlarını devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalması”*¹⁰ dır. Yoksulluk kavramı; açlık, eğitimsizlik, barınacak bir evinin olmaması, kirli sular nedeniyle çocuk ölümlerinin gerçekleşmesi, iyi bir işe sahip olamamak, gelecek korkusuyla yaşamak, umutsuzluk, eşitsizlik, siyasal yaşama dahil olamama gibi birçok faktörle ele alınıp içeriği genişletilmiştir.¹¹ Günümüzde bir sorun olarak değerlendirilen yoksulluk kavramını, Ayşe Buğra; 16. yy’da Avrupa’da kapitalizmin ortaya çıkmasıyla ilişkilendirmektedir. 1970’lere kadar varlığını sürdüren refah devleti; sağlık, eğitim, ekonomi, iş gücü piyasaları gibi alanlara müdahil olarak vatandaşlarının haklarını koruyucu sosyal politikalar geliştirmiştir.¹² Sosyal devlet anlayışının terk edilmesi ile yoksullar, var olan kapitalist sistem karşısında savunmasız kalmıştır. 1980’lere kadar özellikle sosyal politikalar alanında ele alınan yoksulluk kavramı, dünya çapında yaşanan refah devleti krizi ve neoliberal politikalar sonucunda etki alanını genişleterek farklı disiplinler tarafından tartışılmaya başlanmıştır.¹³

---

⁷Ali Yıldırım, Cem Doğan ve Abdullah Topçuoğlu, “Türkiye’de 1980-2010 Yılları Arasında Uygulanan Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkinliği Üzerine Bir Analiz”, *Ardahan Üniversitesi İİBF Dergisi*, www.ekonomikyaklasim.org/eykongre2011/?download=26.pdf (17.11.2016), s.2-9

⁸Özge Arpacıoğlu ve Metin Yıldırım, “Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2011, Cilt: 4, Sayı: 2, <http://iibfdergi.nigde.edu.tr/article/view/5000066566> (18.11.2016), s.62

⁹TÜİK, 2008, s.32

¹⁰TÜİK, **Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı**, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-6, Ankara: TÜİK Matbaası, 2008, s.32

¹¹Mehmet Özel, “Kentsel Yoksulluk ve Türkiye’de Yerel Yönetimlerin İşlevleri”, *İdeal Kent Dergisi*, Sayı: 16, 2015, s.157

¹²Kalfa Topateş, 2015, s.32-42

¹³Hatice Sevgi Zengin, “Takdim”, *İdeal Kent Dergisi*, Sayı: 16, 2015, s. 1-5

Yoksulluk oranlarının en yüksek seviyelere ulaştığı günümüzde, yoksullukla mücadele etmek için çeşitli faaliyetler geliştirilmektedir. Bu kapsamda resmi kurumlar, sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşlar çalışmalar düzenlemektedirler. Ancak bu çalışmaların yetersiz olduğunun en büyük kanıtı her geçen gün yoksulluk oranında yaşanan artıştır. Yoksulluğun etkilerini ortadan kaldırmak ya da en azından etkilerini minimum seviyeye indirmek için bu kurumların birbirinden bağımsız bir şekilde değil, bir bütün olarak hareket etmeleri gerekmektedir.¹⁴ Çok boyutlu bir kavram olarak karşımıza çıkan yoksulluk, şüphesiz ki sadece ekonomik sorunların çözüme kavuşturulmasıyla yok edilemez. Nitekim yoksulluğun sosyal, kültürel, siyasal ve ahlaki boyutları da göz önüne alınarak tüm disiplinleri kapsayan bir mücadele yöntemi benimsenmelidir.

1.2. YOKSULLUK TÜRLERİ

Yoksulluk, tarih boyunca varlığını sürdüren temel bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Zaman ve mekana göre farklı türlerde karşımıza çıkan yoksulluğun tek bir tanımından ya da türünden bahsetmek mümkün değildir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde yoksulluk türleri detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

1.2.1. Mutlak – Görelî Yoksulluk

Yoksulluğu, boyutuna göre “*mutlak yoksulluk*” ve “*görelî yoksulluk*” şeklinde iki kategoride ele almak mümkündür. Mutlak yoksulluk, “*bir insanın biyolojik açıdan kendisini yeniden üretebilmesi için gereken kalori ve diğer besin bileşenlerini sağlayacak beslenmeyi gerçekleştirebilmesine referansla yaşamını asgari düzeyde sürdürebilmesi*”¹⁵ olarak tanımlanmaktadır. Belirlenen yoksulluk çizgisi altında gelire sahip olanlar yoksul, bu çizginin üstünde gelire sahip olanlar ise yoksul olmayanlar olarak sınıflandırılmaktadır. Mutlak yoksulluk sınırı temel ihtiyaçları göz önüne alarak

---

¹⁴Yıldırım, Doğan ve Topçuoğlu, s.29

¹⁵ İbrahim Yıldız, “İnsani Gelişme ve İnsani Yoksulluk Bağlamında İnsani Gelişme Endeksi:Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İle Türkiye Karşılaştırması”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), s.7

hesaplanmaktadır. Temel ihtiyaçlar yaklaşımı ile birçok az gelişmiş ülkede mutlak yoksulluk sınırı belirlenmektedir.¹⁶

Mutlak yoksulluk sınırının belirlenmesi için kullanılan en önemli yöntem "minimum gıda sepeti" yöntemidir. Bu yöntemle kişilerin hayatlarını sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları minimum kalori miktarı belirlenir ve kalorinin karşılanabilmesi için gerekli olan gıda malları sepetinin değeri hesaplanılmaktadır. 1990 yılında United Nations Development Programme (UNDP) tarafından hazırlanan İnsani Kalkınma Raporu'na göre; bir kişinin hayatta kalabilmesi için ihtiyaç duyduğu kalori miktarı kırsal için 2400, kentsel alan için 2100 kalordir. Daha sonra DB, bu kalori miktarının karşılanması için gerekli olan gıda malları sepetinin günlük değerinin 1 USD ve 2 USD olarak hesaplayarak mutlak yoksulluk sınırını belirlemiştir. Ancak mutlak yoksulluk kavramının asgari geçim ve kalori hesabına dayanarak tanımlanması tartışmalara yol açarak eleştirilere konu olmuştur. Eleştirilenler özellikle kalori ihtiyacının kişiden kişiye değişeceğini savunmaktadırlar. Bu eleştiriler sonucunda mutlak yoksulluğa tepki olarak grel yoksulluk kavramı ortaya atılmıştır.¹⁷

Grel yoksulluk; "*Temel gereksinimlerini mutlak olarak karşılayabilen, ancak kişisel kaynakların yetersizliği yüzünden toplumun genel refah düzeyinin altında kalan ve topluma sosyal açıdan katılmaları engellenmiş olanları kapsamaktadır.*"¹⁸ Bu yaklaşım insan gereksinimlerinin kişiden kişiye farklılık göstermesi nedeniyle kültürel olarak tanımlanır ve her yerde geçerli yoksulluk standartları ile hesaplanmamaktadır. Mutlak yoksulluk kavramının yetersiz kalması sonucunda oluşturulan grel yoksulluk kavramı, insanın toplumsal bir varlık olmasından yola çıkarak hareket etmektedir. Mutlak yoksulluk sınırı tüm ülkelerde 1 USD olarak sabit kalırken, grel yoksulluk sınırı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Mutlak yoksulluk kavramı azgelişmiş ülkelerdeki yoksulluğu tanımlamak için kullanılırken, grel yoksulluk kavramı daha çok gelişmiş ülkeler için kullanılmaktadır.¹⁹

---

¹⁶Arpacioęlu ve Yıldırım, 2011, s.62

¹⁷Berna şafak Zülfikar, "Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Yöntemleri: Katılımcı Bir Yaklaşımla Sosyal Riski Azaltma Projesi'nin Başarı Değerlendirmesi: Ankara İli rneği", (**Yüksek lisans Tezi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), s.5-6

¹⁸Yıldız, 2015, s. 9-10

¹⁹Yıldız, 2015, s.10-11

1.2.2. Kırsal – Kentsel Yoksulluk

Yoksulluğa mekan bağlamında baktığımızda ise kır ve kent yoksulluğu şeklinde iki tür yoksulluk türüyle karşılaşıldığı ifade edilebilir. Kırsal yoksulluğun oluşmasında etkili olan iki temel faktör olarak “siyasi istikrarsızlıklar ve iç çatışmalar” ele alınmaktadır. Kırsalda yaşayan en yoksul kesim, topraksız köylüler ve tarım işçileridir. Topraksız köylüler, düşük ücretle, mevsimlik olarak güvencesiz bir şekilde tarım işçisi olarak çalışmaktadır. 1950’li yıllarda meydana gelen tarımsal alandaki reformlar, tarımda makineleşme, tarım destekleri kapsamında yaşanan daralmalar gibi faktörler kırsal alanda yaşanan yoksulluğu derinleştirerek, kırdan yaşayan kişilerin kentlere doğru kaymasına neden olmuştur. Yaşanan bu değişim sonrasında “*ucuz ve sürekli iş kaynağı*”²⁰ olarak köyden gelen yoksullar gelişmiş kentlerin varoşlarında hayatta kalma mücadelesi vermişlerdir. Bu göçler sonrasında yoksulluk kırdan kente doğru akmaya başlamıştır.

Yoksulluğun mekanla kesiştiği yer alan kent yoksulluğu, kentte yaşayan insanın gelirindeki yetersizlik ve kentin sunduğu temel hizmetlerden yararlanamama durumudur. Sanayi Devrimi sonrasında yaşanan ekonomik ve toplumsal alandaki değişimler, hem kent sayısında artışa hem de kentli nüfusun büyümesine neden olarak kentleşmeyi oluşturmuştur. Bu büyük dönüşüm insanların birbirleriyle, toplumla ve doğal çevreyle ilişkilerini değiştirmiş, günümüz kent kavramının oluşmasına imkan tanımıştır. Kentlerde ortaya çıkan ve yeni bir kavram olan kent yoksulluğu, Sanayi Devrimi ile hayat bulmuş, tarihsel süreçte birçok etken nedeniyle varlığını sürdürmüş, 1980’lerden sonra küreselleşme ve uluslararası rekabetin etkisiyle dünya çapında yaygınlık kazanarak küresel bir sorun halinde gelmiştir.

Kent yoksulluğunun önemli değişkenlerinden biri ‘iç göç’tür. Yoksulluktan kurtulmak için kırdan kalkıp kente göç eden yoksullar, kentte umduklarını bulamayarak en temel ihtiyaçlarını dahi karşılamak konusunda güçlük çekmişlerdir. Yoğun göç sonrası kişilerin barınma ihtiyaçlarının giderilmesinde, devlet politikalarının yetersiz kalması sonucunda halkın kendi ihtiyacını kendi imkanlarıyla çözme yöntemi olarak

²⁰Şinasi Öztürk, “Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2008, http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi5/sayi5pdf/ozturk_sinasi.pdf (24.12.2017), s.274-285

gecekondu ortaya çıkmaya başlamıştır. Böylece kentsel yoksulluğun mekansal karşılığı olarak karşımıza çıkan ilk olgu gecekondu. ²¹ 1945-50 yılları arasında yoksulluk içinde ve dağınık bir şekilde “baraka” görüntüsü sergileyen gecekondu, 1950’lerden sonra “mahalle” görüntüsü almaya başlamış, kentte yerleşme ve yaygınlaşma sürecine girmiştir. Göçmenlerin yalnızca kendi barınma ihtiyaçlarını karşılamak için kendi imkanlarıyla “bir gecede” yaptıkları barınaklar, 1980’lerden sonra “göçün yoğunlaşması ve konut yetersizliği” gibi nedenlerle rant getirici bir boyut kazanarak ekonomik bir değer haline gelmiştir.²² Gecekondu zaman içindeki değişimini birkaç döneme ayırarak incelemek mümkündür. Bu dönemler şöyledir:

1. İlk dönem, 1960’a kadarki zamanı kapsamaktadır. Bu dönem de yapılan gecekondu kırdan kente göç eden yoksul ailelerin kendi imkanlarıyla yaptıkları yapılarıdır. Yapılan gecekondu ailelerin kendileri yaşamaktadır. Gecekondu kiralınması olayı bu dönemde ender görülmektedir. Temel düşünce “kullanım değeri”dir.

2. İkinci dönem, 1960-1970 yıllarını kapsamaktadır. Gecekondu bu dönemde sahibinin imkanlarıyla yapılmaktadır. Barınma ihtiyacını karşılayan aileler gereksinimlerinden fazlasını kiraya vermektedirler.

3. 1970-1980 yıllarını kapsayan üçüncü dönemde, gecekondu tamamıyla ticarileşmiştir. Kentlere gelen yoksullar için arsa sağlayan ve gecekondu satan firmalar türemiştir.

4. 2000’li yıllara gelindiğinde ise gecekondu gelişmiş kentlerin bir parçası haline gelmişlerdir. Gecekondu sahibi gecekondundan en fazla kazancı elde edebilmek derdine düşmüştür. Gecekondu tarihinde, ilk dönemlerde var olan “kullanım değeri” tamamıyla ortadan kalkarak “değişim değeri” ön planda tutulmaya başlamıştır.²³

Kentsel yoksulluk, kentleşme sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dar anlamda; kente özgü, kentlerde ortaya çıkan yoksulluk olarak tanımlanmaktadır.

²¹Necmi Erdoğan (Ed.), **Yoksulluk Halleri**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s.135

²²Nail Yılmaz ve Yücel Bulut, **Kent Yoksulluğu ve Gecekondu**, 1. Basım, İstanbul: Beta Basım, 2009, s.5-6

²³Ruşen Keleş, **100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu**, 1. Basım, İstanbul: Cem Yayınevi, 2014, s.374

Kent yoksulluğu, diğer yoksulluk türlerinden farklıdır ve onları da içeren, geniş anlamlara sahip, kapsayıcı bir terimdir. Kent yoksulları ise, kendilerini toplumdan dışlanmış hisseden, toplumla bütünleşemeyen, düzenli bir işe, gelire sahip olamayan, sağlık, eğitim, altyapı gibi hizmetlerden yeteri kadar yararlanamayan, karar alma süreçlerinde katılım sağlayamadıkları için siyasi, sosyal ve kültürel haklarını koruyamayan, temel ihtiyaçlarını dahi karşılamadığı için muhtaç durumda kalan ve muhtaçlığın altında ezilerek daha da kabuğuna çekilip sessizliğe gömülen kimselerdir.

Sosyal bilim literatüründe, yoksulluğun farklı yönlerini yansıtan kent yoksulluğu sekiz faktöre vurgu yapılarak tanımlanmaktadır.

- Yetersiz gelire sahip olma,
- Sahip olunan kaynakların yetersiz ve istikrarsız olması,
- Yetersiz barınma,
- Kamusal altyapı hizmetlerindeki yetersizlik,
- Sosyal güvenlikten mahrumiyet,
- Hukuksal güvenceden mahrumiyet,
- Siyasi katılım süreçlerine dahil olamama,
- Yoksulların sessizliği.

1980’li yıllar sonrasında etkisini artıran küreselleşme olgusu kentsel yoksulluğu farklı bir boyuta taşımıştır. Kentlere doğru ivme kazanan yoğun göçler, ekonomik krizler, istihdam sorunları, siyasal ve sosyal değişimler gibi nedenler “*yeni kentsel yoksulluk*”²⁴ kavramının türemesine neden olmuşlardır. Ekonomik yetersizlikler, enflasyon, işsizlik, eğitim, sağlık, sosyal alanlardan yararlanamama, hızlı nüfus artışı, savaşlar, iklim koşullarının yetersizliği, siyasal krizler gibi birçok faktör kentlerde oluşan yoksulluğu beslemektedir. Kentlerde meydana gelen yoksulluğun nedenlerini bu çerçevede ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel ve ekolojik olarak beş başlık altında açıklayabiliriz.²⁵ Kentsel yoksullukla mücadele ederken bu faktörler dikkate alınarak stratejiler belirlenmelidir. Hemen hemen bütün toplumlarda var olan kentsel yoksulluk

---

²⁴Özel, 2015, s.160-162

²⁵Kılıç, 2015, s.131

özellikle az gelişmiş ülkelerde görülen ciddi bir sorundur. Bugün kent *yoksulluğu*; Latin Amerika'da *marjinelleşme ve sosyal dışlanma*, ABD'de *getto ve sınıfta*, Avrupa'da *banliyöleşme ve dışlanma* olarak tanımlanmaktadır.

Kentin olanaklarından yararlanıp yararlanamama durumu kent yoksulluğunun seviyesini belirlemektedir. Kent yoksulluğu, ekonomik boyutlarıyla bir sorun olmanın yanı sıra bireyin; eğitim, sağlık, gelir, güvenlik gibi konulardaki gelişimini; konut, doğal çevre, kentsel yapı gibi hayatını sürdürdüğü fiziksel koşullarını ve birlikte yaşadığı toplumla ilişkilerini de kapsayan çok yönlü bir olgudur.

Tablo 1: Kentsel Yoksulluğun Nedenleri ve Sonuçları

Yetersizlik	Nedenler	Siyasal İçerikli Nedenler	Diğer Etkiler
Gelir	Temel mal ve hizmetleri alma gücünden yoksunluk Geçici işler Niteliksiz iş gücü	Ekonomik krizler Eğitim, sağlık, altyapı ve ulaşım gibi sosyal ve fiziksel altyapının yetersizliği	Barınma sorunları Temel kamusal hizmetlerin sağlanamamasından dolayı sağlıksız ortamlarda yaşama Eğitimsizlik Sosyal sermayenin bozulması, şiddet eğilimleri ve suçluluk
Sağlık	Sağlıksız yaşam koşulları Konut ve sanayinin iç içeliği Sel ve heyelan tehlikesiyle karşı karşıya bulunma Bulaşıcı hastalıklar Güvensiz çalışma koşulları	Çevre sağlığının ihmal edilmesi Katı atık ve su sorunlarının çözülmemesi Yetersiz iş güvenliği Sosyal güvenlik olanaklarındaki yetersizlik	Eğitimsizlikten gelen sağlık sorunları Geçim sıkıntısından ihmal edilen sağlık
Eğitim	Okul sayısındaki yetersizlik Okul masraflarının karşılanamaması	Kamu kurumlarının yeterli altyapıyı sağlayamaması Yeterli yatılı eğitim verilememesi Eğitim kurumlarına ulaşım sorunları	İş bulma sorunları Okul çağındaki gençler için gerekli etkinliklerin sağlanamaması
Güvenlik	Çoğunlukla imarsız konutlar söz konusu olduğu için evlerin asgari konut standartlarından yoksun olması Sosyal bölünme, şiddet ve suçluluk	Arsa politikalarındaki yanlışlıklar Yasal düzenlemelerin ruhsatlı yapılar için oldukça maliyetli ve zor süreçlerden oluşması Güvenlik ağlarının oluşturulamaması dolayısıyla mekansal kopuklukların oluşması	Arsa düzenlemelerinin yetersiz olması sosyal kayıplara ve informal yapıların oluşmasına neden olmaktadır Güvenlik ve sağlık için artan maliyetler Sosyal soyutlanma ve ailenin zarar görmesi Rüşvet ve diğer yolsuzlukların yaygınlaşması Kentsel hizmetlerin eksikliği

Kaynak: Muharrem Es, *Kent Üzerine Düşünceler*, İstanbul: Okutan Yayıncılık, 2007, s.28

1.2.3. Subjektif-Objektif Yoksulluk

Yoksulluğu algılanışına göre değerlendirdiğimizde ise *subjektif* ve *objektif yoksulluk* şeklinde iki tür yoksulluk öne çıkmaktadır.

Subjektif yoksulluk, bireylerin yoksulluk algılarından yola çıkarak hareket etmekte olup; asgari temel ihtiyaçların yeterli olup olmadığı yoksulların kendi algılamalarına göre tanımlanmaktadır. Böylece yoksulların tanımlamaları, normatif değerlerden daha fazla önem arz ederek, kendilerini yoksul hisseden kişileri yoksul olarak kabul etmektedir. Kendilerini yoksul hisseden kişilerden, kendilerini hangi gelir seviyesinde gördükleri ve gelir düzeylerini “*çok kötü, kötü, yetersiz, iyi, çok iyi*”²⁶ olarak tanımlamaları istenmektedir.

Objektif yoksulluk yaklaşımında ise; yoksulluğa neden olan faktörler belirlenmekte ve yoksullukla etkin bir mücadele edebilmek için “*gelir ve refah*” odaklı bir tutum sergilenmektedir.²⁷

Subjektif ve objektif yoksulluk tanımları arasındaki en büyük fark; objektif yoksullukta; yoksulluğun belirlenmesi “*katı-nesnel olguların*” ölçülmesine dayanırken, subjektif yoksullukta yoksulluk; gelirin verdiği tatmin, yaşam alanının verdiği mutluluk gibi “*yumuşak-öznel olgularla*” ele alınmaktadır.²⁸

1.2.4. Kronik – Geçici Yoksulluk

Yoksulluğun süresine bağlı olarak şekillenen yoksulluğu ise kronik ve geçici yoksulluk şeklinde ele almak mümkündür. Kronik yoksulluk, “*uzun vadeli ve kalıcı hale gelen*”²⁹ bir yoksulluk türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçici yoksulluk ise “*kısa vadeli ve kalıcı olmayan, yaşam koşullarında ani ve bir kerelik düşüşler*”³⁰ olarak

---

²⁶Zülfikar, 2010, s.7

²⁷Ayhan Aytaç ve Mustafa Hatipler, **Dünyada ve Türkiye'de Yoksulluğun Özgün Yapısı ve Yoksullukla Mücadele**, 1. Basım, Edirne: Paradigma Akademi Yayınları, 2013, s.13

²⁸Zülfikar, 2010, s.7-8

²⁹Aytaç ve Hatipler, 2013, s.14

³⁰Aytaç ve Hatipler, 2013, s.14

tanımlanmaktadır. Örneğin; meydana gelen doğal afetler sonucu geçici yoksulluk oluşabilmektedir.

Kronik yoksulluğun önleyecek, kişilerin daha rahat bir yaşam sürdürebilmeleri amacıyla yapılan maddi yardımlar yeterli olmamaktadır. Ayrıca sosyal bilimciler tarafından, devamlı yapılan bu yardımların yoksullar üzerinde yardımlara bağımlı bir hal almalarına ya da yaşanan yoksulluk durumunu sürekli hale getirme gibi nedenlere yol açacağı düşünülmektedir. Bu nedenle yoksullukla mücadele ederken, yoksulların hayat standartlarını iyileştiren ve yoksulluğun kuşaklar arasındaki geçişini önleyen yeni çalışmalar yapılmalıdır.³¹

1.2.5. İnsani Yoksulluk

İnsani yoksulluk, “okuryazarlık, yetersiz beslenme, kısa yaşam süresi, anaçocuk sağlığının yetersizliği, önlenemez hastalıklara yakalanmak, temiz içme suyuna erişim yokluğu, altyapı yetersizliği”³² gibi temel insani ihtiyaç ve yeteneklerden yoksunluktur.

UNDP, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan yoksulluğu “insani yoksulluk” olarak tanımlamaktadır. İnsani yoksulluk üç kriterden yola çıkarak hesaplanmaktadır.

1. *Beklenen Yaşam Süresi:* “Uzun bir yaşamdan mahrum kalmak” yoksulluğun ilk göstergesi olarak belirlenmiştir. Yaş sınırı 40 olarak kabul edilmiştir.

2. *Eğitim:* İnsani yoksulluğun ikinci göstergesi olarak eğitim ele alınmıştır. Eğitim hizmetlerinden mahrum kalmış, okuma-yazma bilmeyen kişilerin oranı hesaplanılmaktadır.

3. *Ekonomik ve Sosyal İmkanlar:* İnsani yoksulluğun üçüncü göstergesi “bireylerin sosyal ve ekonomik imkanlardan yararlanmaması”³³ dır.

³¹Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, s.99

³²Hakan Memiş, “Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi”, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 2014, Cilt:5, Sayı:1, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ayd/article/view/5000125217/5000115085> (17.11.2016), s.148-149

³³Ahmet Tunç, “Yeni Yoksulluk Kavramı Çerçevesinde Gezi Parkı Olayları: Kamu Yöneticilerine Bazı Öneriler”, *Birey ve Toplum Dergisi*, 2014, Cilt:4, Sayı:7, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/birtop/article/view/5000071605/5000065923> (17.11.2016), s.234

İnsani yoksulluk indeksi; “Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfus yüzdesi, temel sağlık imkanlarından yoksun olan nüfus yüzdesi, 5 yaşın altında olan ve yeterli beslenemeyen nüfus yüzdesi, belirtilen üç kriterin (yaşam süresi, eğitim, ekonomik ve sosyal imkanlar)”³⁴ ortalaması alınarak hesaplanmaktadır.

1.2.6. Çalışan Yoksulluğu

19. yy'nın ikinci yarısından sonra, ekonomistler, sosyal bilimciler ve politikacılar tarafından yaygın bir şekilde analiz edilen ve araştırılan “çalışan yoksulluğu” kavramı önemli bir tartışma alanı oluşturmuştur. Hem ülke içinde hem de ülkeler arasında eşitsizlikleri artıran neoliberal politikalar toplumda güvencesiz, düzensiz ve düşük ücretle çalışmayı yaygınlaştırarak sorunların derinleşmesine neden olmuştur. Bu durum ise toplumun büyük bir kısmını oluşturan işçi sınıfını yoksullukla tanıştırmıştır. Yoksullukla mücadelede temel argüman olan “çalışma” artık yoksulluğun çaresi olamayıp, düzensiz ve güvencesiz işler sebebiyle “çalışan yoksulluğun” oluşmasına neden olan en önemli etken haline gelmiştir.³⁵ Çalışan yoksullar kavramı; “*enformel sektörde istihdam edilenleri, kamu ve özel sektörde alt düzeyde çalışanları, düşük eğitim düzeyine sahip vasıfsız işçileri ve bu vasıfsızlık nedeniyle iş bulamayan ve çalışamayan yoksulları kapsayacak şekilde kullanılmaktadır.*”³⁶

“Eğitim ve sağlık hizmetlerinin ticarileşmeye başlaması, sosyal güvenlik kurumlarının ve sendikaların gücünün azalması, özelleştirmeler, taşeron üretim zinciri, sanayisizleşme, ekonominin finansallaşması, hizmet sektörünün büyümesi”³⁷ gibi neoliberal politikalar istihdamın esnek ve güvencesiz bir hal almasına zemin hazırlamış, ayrıca yaygın bir işsizliğin ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Bu nedenle çalışan yoksulluğu azaltmak için ekonomik büyüme sağlanmalı, istihdama yönelik politikalar

³⁴Tunç, 2014, s.235

³⁵Seyhan Erdoğan ve Denizcan Kutlu, “Dünya'da ve Türkiye'de Çalışan Yoksulluğu: İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2014/2, <http://www.calismatoplum.org/sayi41/erdogdu.pdf> (16.11.2016), s.65-79

³⁶Sibel Kalaycıoğlu ve Helga Rittersberger Tılıç, “Yapısal Uyum Programlarıyla Ortaya Çıkan Yoksullukla Başetme Stratejileri, Kentleşme, Göç ve Yoksulluk”, **7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi**, Ankara: İmaj Yayıncılık, 2000, s.201

³⁷Pınar Kaya Özçelik, “Neoliberal Küreselleşme Süreci ve Yoksulluk”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2013, Cilt:5, No: 3, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/206011> (16.11.2016), s.427

geliştirilmeli, gelir dağılımı adaletsizliğini düzenleyici ve gelir artırıcı politikalar (asgari ücret, sosyal transferler/transferler) benimsenmelidir

1.2.7. Kadın Yoksulluğu

Yoksulluğun, dezavantajlı gruplar arasında en çok kadınları etkilemesi “*yoksulluğun kadınsılaşması ve yoksulların en yoksulu*” gibi farklı kavramların doğmasına neden olmuştur. 1970’li yıllarda Amerika’daki yoksulların 2/3’ünü kadınların oluşturması ve kadınların ekonomik durumlarının her geçen gün kötüye gittiğinin anlaşılması üzerine duruma tepki olarak 1978 yılında Diane Pearce tarafından ilk kez “*yoksulluğun kadınsılaşması*” kavramı kullanılmıştır.³⁸

Yoksulluğun kadınsılaşmasının temelinde birçok neden yatmaktadır. İstihdam edilen kadın oranının düşük olması, kadınların eğitim seviyelerindeki düşüklük, çocuk-yaşlı bakımını kolaylaştıran uygulamaların bulunmaması, çalışan erkek ve kadın arasındaki ücret farklılıkları, geleneksel normların kadına biçtiği rol, ataerkil toplum yapısı, cinsiyetler arası eşitsizlik gibi birçok faktör yoksulluğun kadınlar üzerindeki etkisini artırmaktadır. Ekonomide yaşanan krizler, formel istihdam piyasalarında ilişkinin kopma noktasına gelmesine, enformel sektörler de ise çalışma koşullarının çok ağırlaştığı bir ortamın oluşmasına neden olmuşlardır. Kadınların bu durum karşısında izlediği tavır ise sosyal yardım kuruluşlarına başvurmaktır. Büyük çoğunluğu kadınlar tarafından yapılan sosyal yardım başvuruları, yoksullukla başa çıkabilmek için bireylerin kullandığı en etkin yollardan biridir. Kadınlar erkeklere göre yoksul olduklarını daha kolay itiraf edebilmektedirler. Geleneksel normlar içinde yetişen kadın, ailenin geçiminden kendini sorumlu tutmadığı için yoksulluğu kişisel bir başarısızlık olarak algılamamakta ve devlet kurumlarının onlara sahip çıkması gerektiğini düşünerek, bu kurumlara baba/koca rolü yüklemektedir.³⁹ Yaşanılan tüm bu durumlar kadınları yoksulluk karşısında savunmasız bırakmış, her geçen gün yoksulluk daha da hissedilir bir hal alarak yaşam şartlarını ağırlaştırmıştır. Dünya üzerinde günde 1 USD ya da daha az gelire geçinmek zorunda kalanların çoğunluğunun kadınlardan oluşması ve kadın-erkek arasındaki farkların her geçen gün kadınlar aleyhine açılmaya devam

³⁸Seda Topgül, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınsılaşması”, *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2013, Cilt:14, Sayı:1, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423875011.pdf> (16.11.2016), s.289

³⁹Erdoğan, 2016, s.100-108

etmesi, BM'nin yoksulluğun kadınsılaşmasını kanıtlar nitelikte önemle vurguladığı iki noktadır.⁴⁰

1.2.8. Yoksulluk Kültürü

Gelişmekte olan ülkelerde kentlere doğru yoğun bir şekilde göçlerin başlaması sonucunda oluşan sefalet mahallelerinin yaşam tarzlarını ifade etmek için, “*yoksulluk kültürü*” kavramı ilk kez Antropolog Oscar Lewis'in 1959'da yayınladığı “*Beş Aile*” isimli eserinde kullanılmıştır.⁴¹ Lewis'e göre yoksulluk kültürü, feodalizmden kapitalizme geçiş ya da teknolojik değişiklikler ve gelişmeler döneminde ya da sosyal ve ekonomik düzen yıkıldığı, yerine yenisi yerleşmeye başladığı zaman meydana gelmektedir.⁴² Lewis yoksulluk kültürünü nesilden nesile aktarılan “*bir yaşam modeli*” olarak tanımlamaktadır.⁴³

Lewis'e göre yoksulluk kültürünü oluşturan unsurlar; “*kalabalık yerde yaşamak, alkol tüketiminin yüksek olması, sık sık yapılan kavgalar, aile içi şiddet, nikahsız evlilikler, aşırı yetki kullanmak, kadınlar arasında çilekeşlik, erkeğin üstünlüğüne inanmak, dertleri unutmak için alkol kullanmak, zor hayat şartlarına göğüs germek, işten nefret etmek, devlete ve yüksek seviyeli kişilere karşı güvensizlik, yüksek ya da hakim sınıfların kurumlarını ve değerlerini eleştirmek*”⁴⁴ olarak kabul edilmiştir.

Lewis, yoksulluk kültürünün oluşabilmesi için gerekli koşulları şöyle sıralamıştır:

- “*Nakit ekonomisi, ücretli emek ve kar amaçlı üretim,*
- *Sürekli bir yüksek işsizlik oranı ve vasıfsız emeğin eksik istihdamı,*
- *Düşük ücretler,*
- *Düşük gelirlilerin toplumsal, siyasi ve ekonomik örgütlenme düzeylerinin düşük olması,*

---

⁴⁰Topgül, 2013, s.289

⁴¹Gamze Aksan, “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri”, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012, <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/83/67> (16.11.2016), s.14

⁴²Orhan Türkdoğan, *Yoksulluk Kültürü Gecekondukların Toplumsal Yapısı*, 1.Basım, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1974, s.5

⁴³Oktik, 2008, s.32

⁴⁴Türkdoğan, 1974, s.56

- *Bireysel ya da ikincil ilişkilerden çok, aile ilişkilerinin ve dayanışmanın öne çıkması,*
- *Zenginliği, servet birikimini ve toplumsal hareketliliği vurgulayan, düşük ekonomik statüyü kişisel yeteneksizliğin ve beceriksizliğin ürünü olarak gören bir egemen sınıf ve kültür yapısının bulunması.”⁴⁵*

Sallangül, Lewis’in yoksulluk kültürü yaklaşımını 3 tez halinde özetlemiştir:

- *Yoksulluğu üreten ve sürekli kılan temel öge yoksulluk kültürüdür.*
- *Yoksulluk kültürü, toplumda kuşaktan kuşağa aktarılan kısır döngü bir yaşam biçimini ifade eder.*
- *Yoksulluk kültürünün, egemen toplumsal kültürden ayrılan belirgin özellikleri vardır.⁴⁶*

1.3. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ

Tarihi insanın var oluşu kadar eski olan yoksulluk kavramı, günümüzde halen en önemli toplumsal sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksullukla mücadele etmek için çeşitli yöntemler geliştirilmekte ancak yapılan tüm çalışmalar yoksulluğun etkilerini azaltmakla birlikte, soruna kökten bir çözüm getirememektedir. Var oluşundan bu yana yoksulluk, zamanla çeşitli boyutlara ulaşmış bu nedenle de yoksulluğa neden olan faktörler farklılık göstermeye başlamıştır. Yoksulluk, “*bir durum*” olmaktan çıkıp, “*bir sorun*” haline dönüşerek, kitlesel bir görünüm kazanmıştır.

Yoksulluğa neden olan faktörleri makro ve mikro düzeyde inceleyecek olursak; makro düzeyde yoksulluğa neden olan temel ögeler olarak karşımıza “*kapitalizm ve küreselleşme*” kavramları çıkmaktadır. Mikro düzeydeki faktörler ise; toplumların kendilerine has toplumsal özellikleri, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, işsizlik,

---

⁴⁵Hasan Gül ve Songül Sallan Gül, “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürü Tartışmaları”, **Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları**, Nurgül Oktik (dr.), İzmir: Yakın Kitabevi, 2008, s.68

⁴⁶Gül ve Sallan Gül, 2008, s.69

eğitimsizlik, katı geleneksel kurallar, cinsiyetler arası eşitsizlik, ekonomik krizler, istihdam olanaklarının yetersizliği vb. nedenler sayılabilmektedir.⁴⁷

Yoksullukla etkili bir şekilde mücadele edebilmek için yoksulluğa neden olan faktörler iyi belirlenmeli bunun üzerine de çözümler geliştirilmelidir. Çalışmada yoksulluğa sebep olan faktörler ekonomik, kültürel, sosyal, siyasal ve ekolojik nedenler olarak beş ana başlık etrafında toplanarak ele alınmıştır.

1.3.1. Ekonomik Nedenler

Yoksulluğun ana nedenleri olarak ekonomik nedenleri saymak mümkündür. Kalkınmayla ilgili olan plan, politika ve strateji uygulamaları ekonomik nedenlerin temelini oluşturmaktadır. Devlet yapısındaki dönüşüm ile birlikte, sosyal devlet anlayışının terk edilerek, devlet müdahalesinin sınırlandırıldığı neoliberal politikalar sonucu yoksulluk artmıştır.⁴⁸ Ayrıca uygulanan bu politikalar sonucunda zengin ve fakir ülkeler arasında uçurum giderek derinleşmiş, dünyanın bir kısmı giderek zenginleşirken, bir kısmı her geçen gün artan yoksullukla baş etmek zorunda kalmıştır. Açlık, sefalet, eğitimsizlik gibi faktörlerin beraberinde getirdiği olumsuz yaşam koşulları dünya gündemini daha fazla meşgul etmeye başlamıştır.⁴⁹ Yoksulluğa sebep olan ekonomik nedenleri şu şekilde sıralamak mümkündür: *gelir dağılımı eşitsizliği, enflasyon, ekonomik krizler, istihdam ve işsizlik.*

1.3.1.1. Gelir Dağılımı Eşitsizliği

Gelir dağılımı, “bir ülkede, belirli bir dönemde üretilen milli gelirin; bireyler, hanehalkları, toplumsal gruplar, bölgeler ya da üretim faktörü sahipleri arasında bölüşülmesidir”.⁵⁰ Yoksulluk oranları gelir dağılımı eşitsizliğinin en önemli göstergelerinden biridir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin yoğun yaşandığı ülkelerde ya da bölgelerde yoksulluk oranları da yüksektir. Gelir dağılımının eşitsiz olduğu durumlarda oluşacak bir ekonomik büyüme, yoksulların aleyhine sonuçlar doğuracaktır. Böyle bir

⁴⁷ Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, s.79

⁴⁸ Aytaç ve Hatipler, 2013, s.72

⁴⁹ Didem Gürses, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları”, *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017, Cilt:17, Sayı:1, <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c10s17/makale/c10s17m4.pdf> (16.11.2016), s.60-61

⁵⁰ Şadan Çalışkan, “Türkiye’de Gelir Eşitsizliği”, *Sosyal Siyaset Konferansları*, 2010, Sayı: 59, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9313> (17.12.2016), s.92

ortamda oluşacak bir büyüme, gelir eşitsizliklerinin yoksulluk üzerindeki olumsuz etkisini devam ettirmesine hatta yoksulların durumunun daha da kötüleşmesine neden olacaktır. Daha eşitlikçi bir gelir dağılımı yapısının var olduğu Güney Kore olmak üzere Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinde yaşanan hızlı ekonomik büyüme yoksullukla mücadelede etkili rol oynarken, neoliberal politikaların ilk kez hayata geçirildiği Amerika Birleşik Devletleri (ABD), gelir dağılımı eşitsizliğinin en yüksek boyutta yaşandığı ülke olarak, birinci grup ülkelerin yakaladığı olumlu sonuçlara ulaşamamıştır.⁵¹ Bu nedenle yoksullukla etkili bir şekilde mücadele edebilmek için en önemli koşul, gelir dağılımı eşitsizliklerini ortadan kaldıran, düzenleyici niteliklere sahip bir ekonomik büyümenin var olmasıdır.

1.3.1.2. Enflasyon ve Ekonomik Krizler

Sözlük anlamıyla “*pahalılık*”⁵² olarak ifade edilen enflasyon yoksulluğa neden olan önemli bir ekonomik sorundur. Enflasyon, istikrarsız ekonominin göstergesidir ve sermaye ile emek gelirleri arasında dengesizliğe neden olan, emek aleyhine sonuçlar doğuran temel sorunlardandır. Üst gelir grubundaki kişiler enflasyon karşısında kendilerini koruyabilecek imkanlara sahipken, sabit gelirli bireyler yaşanan pahalılık karşısında satın alma güçlerinde bir artış söz konusu olmadığı için enflasyondan daha fazla etkilenmektedirler. Yüksek enflasyon, ekonomik krizler, işsiz kalma, iflas etme gibi nedenlerle gelir dağılımını olumsuz yönde etkilenmekte, gruplar arasında gelir dağılımı paylaşımı adaletli bir şekilde yapılamamaktadır. Ekonomik krizler sonucunda ortaya çıkan ekonomik ve sosyal şokların etkilerini azaltmak ya da ortadan kaldırmak için var olan sosyal güvenlik ağlarının yetersiz kaldığı gelişmekte olan ülkelere, ekonomik krizler gelişmiş ülkelere nazaran kendini daha çok belli etmektedir. Ekonomik krizden en çok etkilenen grup olarak emekçiler, düşük ücretle çalışmayı

⁵¹Fikret Şenses, “Mücadelenin Neresindeyiz?: Gözlemler ve Öneriler”, http://www.yarbis1.yildifikretiz.edu.tr/web/usercoursematerials/gonel_a0c32bc91303481a5aecec4c697b1187.pdf (17.12.2016), s.321

⁵²TDK, <http://www.tdk.gov.tr> (17.12.2016)

kabul etmektedir. Bu grup ya enformel sektörde güvencesiz bir şekilde çalışmak zorundadırlar ya da işsizlikle mücadele etmelidir.⁵³

Enflasyonun olumsuz etkilerinden en fazla, az gelişmiş ülkelerde yaşayan insanlar etkilenmektedirler. Bu ülkelerde enflasyon, yoksulluğun oluşmasında ciddi bir tehdit olarak görülmektedir. Ancak ekonomide yaşanan kısa dönem dalgalanmalar gelişmiş ülkeler için de önemli bir yoksulluk nedenidir.⁵⁴

1.3.1.3. İstihdam ve İşsizlik

İnsanlar en azından gereksinim duydukları temel ihtiyaçları karşılayabilmek için paraya ihtiyaç duymaktadırlar. Para elde etmek için ise kişilerin işgücüne dâhil olmaları gerekmektedir. Bu sebeple, istihdam ile yoksulluk sıkı bir ilişkiye sahiptir.

1980’li yıllarda ivme kazanan özelleştirme, küreselleşme ve neoliberalizmin doğası gereği artan rekabet, formel ilişkiler içinde sosyal güvenceye sahip işçilerin sayısını azaltmış, enformel istihdamının sanayi sektörü içinde giderek önem kazanmasına neden olmuştur. Bu durum ise neoliberal politikalar karşısında işçileri savunmasız bırakmış, düzensiz ve güvencesiz işlerde çok düşük ücretlerle çalışan işçiler yoksullukla mücadele etmek zorunda kalmışlardır.

1.3.2. Sosyo-Kültürel Nedenler

Çalışmada yoksulluğa neden olan sosyo-kültürel nedenler; eğitim, küreselleşme, nüfus artışı, kadın-erkek eşitsizliği, sosyal dışlanma ve göç olarak sıralanmıştır.

- **Eğitim Durumu:**

Yoksullukla mücadelede etkili bir yol izleyebilmek için gerekli olan koşullardan birisi de kişilerin eğitim-öğretim seviyelerini artırarak onlara beceriler kazandırmaktır. Eğitim ve yoksulluk kavramları birbirleriyle sıkı bir ilişki içindedirler.

---

⁵³Coşkun Can Aktan ve İstiklal Yaşar Vural, “Gelir Dağılımında Adalet(Siz)liği ve Gelir Eşit(Siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, *Yoksullukla Stratejileri, Mücadele Hak-İş Konfederasyonu Yayınları*, 2002, <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-gelir-dagilimi.pdf> (16.11.2016), s. 7-8

⁵⁴Fikret Şenses, *Küreselleşmenin Öteki Yüzü*, 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s.200

Eğitim seviyesi yükseldikçe, yoksulluktan kurtulma umudu da artmaktadır. Ülke ekonomisi için gerekli donanımlara sahip, nitelikli iş gücü ihtiyacı eğitim ile karşılanacak, ekonomik büyümeye katkı sağlanacaktır. Eğitim, yoksul kişilerin gelir elde etme yeteneklerini geliştirmekte, emeğin hareketliliğini artırmakta, doğurganlık oranlarını azaltarak çocuk ölüm oranları düşürmekte ve yoksulların siyasi sisteme entegre olmalarına imkan sağlamaktadır. Ayrıca eğitim, doğrudan emek gücünün kalitesini artırarak kişilerin daha donanımlı bir hal almalarına imkan tanımaktadır. Böylece kişilerin teknolojik gelişmelere de ayak uydurmaları kolaylaşmaktadır.

- **Küreselleşme**

Neoliberal politika ve küreselleşme taraftarları, savundukları olguların “*tüm ülke yararına olacağını ve ülkelerin gelişmişlik seviyesini artıracığını ve serbest piyasa ekonomisinin kendiliğinden düzenleme kapasitesi sayesinde uzun dönemde gelirin ve diğer kaynakların kişiler arasında eşit dağılımını sağlayacağını*”⁵⁵ iddia etmelerine rağmen sonuç ileri sürülen iddiaların aksi yönünde gerçekleşmiş, yoksulluk oranları artmıştır. 1990 sonrasında uygulanan neoliberal politikalar sebebiyle gelir dağılımı iyice bozulmuş, bölgesel eşitsizlikler derinleşerek yoksulluk iyice artmıştır.

Küreselleşmeyi eleştiren sosyal bilimciler küreselleşmenin ekonomik, siyasal ve uluslararası düzen bakımından çeşitli sakıncalarını ortaya koymuşlardır. Eleştirmenlere göre;

Ekonomik Açıdan Küreselleşme; kapitalizmin tüm dünyada egemen olması amacına hizmet etmektedir. Bu durum ise gelir dağılımı eşitsizliklerine neden olmakta, yoksulluğu artırmakta ve çeşitli problemlere yol açmaktadır.

Siyasal açıdan küreselleşme; demokrasinin gelişmesine katkıda bulunmamaktadır. Üstelik gelişmiş ülkeler demokrasi kavramını suistimal ederek az gelişmiş ülkelerin iç işlerine karışmaktadırlar. Küreselleşme bahanesiyle gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkelerin siyasal alanlarda alacakları önemli kararları engellemekte, bu ülkelerin bağımsızlığını zedelenmektedirler.

---

⁵⁵ Gürses, 2007, s. 60-61

*Uluslararası düzen açısından küreselleşme: "Yeni Dünya Düzeni" ile düzenden çok düzensizliğe neden olmaktadır. Ülkeler arasında çatışmaların yaşanması, uluslararası terörün hız kazanması, yoksulluğun artması, açlık, sefalet gibi birçok ciddi problemin oluşmasına neden olmaktadır.*⁵⁶

- ***Nüfus Artışı***

İşgücünün temel kaynağı olarak nüfus, ülke ekonomisine katkı sağlayacak en değerli üretim faktörünü oluşturmaktadır. Nüfus artışının olumlu sonuçlarını görebilmenin temel yolu ise nüfus ile birlikte artan istihdam olanaklarının var olmasıdır. Eğer mevcut iş gücünü istihdam edebilecek imkânlar tanınmazsa ortaya olumsuz sonuçlar çıkacaktır. Nüfusta yaşanan hızlı artışlar hem işsizliğin artmasına hem de konut, eğitim, sağlık gibi hizmetlerden yararlanamamaya neden olacak, kentlerde gecekondulaşma, çarpık kentleşme gibi pek çok problemin kaynağı olarak da karşımıza çıkabilecektir.⁵⁷

Şenses'e göre; "*nüfus artışı, insanların başta toprak olmak üzere, doğal kaynaklara erişimlerini sınırlayan ve bunun sonucunda refah seviyesini büyük oranda etkileyen unsurlardan biridir.*"⁵⁸ Özellikle az gelişmiş ülkelerde hızlı nüfus artışı önemli bir yoksulluk nedenidir. Dünya' da en az gelişmiş bölge olan Güney Sahra ülkeleri hızlı nüfus artışlarının yaşandığı kitlesel yoksulluğun görüldüğü yerlerdir. Aynı zamanda nüfus artışı ile yoksulluk arasındaki ilişkiye çok boyutta bakan yaklaşımlar vardır. Bu yaklaşımlara göre nüfus artışı yoksulluğun hem nedeni hem de sonucudur.

- ***Kadın-Erkek Eşitsizliği***

Yoksulluğun kadınsılaşmasının temelinde; "*kadının eğitim yetersizliği, çalışan kadının iş yükünün bulunması, kadın istihdam oranlarının düşük olması, çocuk bakımını kolaylaştıran uygulamaların bulunmaması, kadın ve erkek arasında eşitliği sağlayacak*

---

⁵⁶Memiş, 2014, s.147

⁵⁷Nermin Yalçın, "Sivil Toplum Kuruluşları ve Yoksulluk", (Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), s.10

⁵⁸Şenses, 2003, s.153

*politikaların bulunmaması ve kadın erkek arasındaki ücret farklılıklarının bulunması*⁵⁹ gibi etkenler yatmaktadır.

- **Sosyal Dışlanma**

Sosyal dışlanma, 1990'larda daha sık kullanılmaya başlanan, “*temelde işgücü piyasalarından yararlanamaması sonucu bireylerin düşmüş oldukları dezavantajlı konumları*”⁶⁰ ifade etmek için kullanılmaktadır. Sosyal dışlanma, “*kişilerin toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata katılımlarının engellenmesi süreci*”⁶¹ olarak görülmektedir. Toplum tarafından ötekileştirilen bireyler, gelir getirici faaliyetlere, eğitim, sağlık gibi hizmetlere ulaşmakta zorluk geçmektedirler.

Sosyal hayattan dışlanan bireyler sosyal meseleler hakkında diğer kişilerin sahip olduğu haklara sahip olamadıkları için söz sahibi olamamaktadırlar. Toplum tarafından izole edilen bu bireylerde yoksulluk durumu derinleşmektedir. Sosyal ortamdan dışlanan birey, geçimini sağlamaya yetecek bir gelir elde etme olanağından yoksun kalmakta, varlığını devam ettirebilmek için gerekli olan varlık ve kaynaklara erişme noktasında sıkıntı çekmektedir. Bu durum da yoksulluğun oluşmasını hızlandırmaktadır.⁶²

- **Göç (Terör, Savaş)**

Birçok ülkede, *iç ve dış tehditler, ülkenin içinde bulunduğu jeopolitik durum, ülke çıkarları* vb. sebeplerden ötürü savunma hizmetlerine ihtiyaç duyulmakta, bu ihtiyaç için ise devlet bütçesinden belli bir pay ayrılmaktadır. Savunma harcamalarına ayrılan pay, diğer kamu harcamalarıyla kıyaslandığında daha fazla olabilmektedir. Özellikle savaş dönemlerinde, savunma harcamalarına çok daha fazla pay ayrılmakta bu durum da ülkenin ekonomik yapısında olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bu gibi olağanüstü durumlarda hem devlet borçları artmakta, hem de eğitim, sağlık gibi diğer kamu harcamalarının, devlet bütçesinden aldığı payı azalmaktadır. Savaşlar gibi

---

⁵⁹Topgöl, 2013, s.294

⁶⁰İmran Kaya, “Yoksullukla Mücadelede Eğitimin Rolü: Şartlı Nakit Transferi-Şnt Örneği”, (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), s.26

⁶¹Kaya, 2008, s.10

⁶²Havva Kocatepe, “Yoksulluk ve Kent Yoksulluğu: Yalova İli Örneği”, (Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011), s.3

yaşanan terör olayları da toplumu hem sosyal, psikolojik yönden etkilemekte hem de işsizlik ve yoksulluk gibi toplumsal sorunlara neden olmaktadır. Terör olayları nedeniyle toplumlar doğup büyüdüğü yerleri terk etmek zorunda kalıp, göç etmektedirler. Bu gibi toplumsal sorunlar nedeniyle göç etmek durumunda kalan göçmenler, sosyal politikaların geliştirilmemiş olmasıyla daha fazla korunmasız kalmaktadırlar. Göçmenlerin göç ettikleri dönemde en acil şekilde karşılanması gereken ihtiyaçları olan barınma sorunu alt yapı yetersizlikleri sebebiyle sağlanamayınca kentte hem kısa vadeli hem de uzun vadeli problemlerin yaşanmasına neden olmaktadır.⁶³

Göç ve yoksulluk ilişkisi üzerine yapılan tartışmalar, dört ekseninde gelişmektedir. *“Bunlardan ilki, yoksulluğun göçe neden olması, ikincisi, yoksulluğun potansiyel göçmenlerin sosyal hareketliliğini kısıtlayarak yoksulluğun göçe engel olması, üçüncüsü göçün yoksulluğa yol açması, dördüncüsü ise göç yolu ile yoksulluğun azaltılmasıdır.”*⁶⁴

1.3.3.Siyasal Nedenler

Sosyal devlet; *“toplumda yaşayanların eşitsiz konumlarının uçurumlarını en aza indirgeme fikri ile insanlarda bütünlüğü sağlamayı amaçlayarak, dayanışmanın toplumsal boyutta gerçekleşebilmesi için birtakım alt kurumlar ve sosyal politikalar aracılığıyla problemlerin çözümünü mümkün kılmaya çalışan bir devlet tipolojisi”*⁶⁵ dir.

1970’li yıllarda neoklasik iktisadın yeniden yorumlanması olarak ortaya çıkan neoliberalizm sosyal devlet anlayışından uzaklaşmış; devletin müdahale alanlarını sınırlandırarak sosyal politika alanının sosyal yardımlarla eş değer de görülmesine neden olmuştur. *“Sosyal devlet”* anlayışı, *“sosyal yardım devletine”* dönüştürülmüştür. Sosyal devlet; *“bölüşüm politikaları, sosyal güvenlik ve sosyal yardımlar”* olarak 3 ayaklı bir yapı üzerinde şekillenirken, benimsenen neoliberal politikalar sonucunda gelir dağılımı adaletsizlikleri görülmeye başlanmış, sosyal güvenlik kurumları eski gücünü

⁶³Savaş Çağlayan, “Göç ve Yoksulluk: Mutlak ve Doğrusal Olmayan Bir İlişki”, **Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları**, Nurgül Oktik (drl.), İzmir: Yakın Kitabevi, 2008, s.301-305

⁶⁴Çağlayan, 2008, s.303

⁶⁵Gamze Aksan, **Yoksulluk ve Dayanışma Ağları**, 1. Basım, İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2015, s.92

yitirerek yetersiz bir hal almıştır. Sosyal yardımlar ise ön plana çıkartılarak vurgulanmıştır.⁶⁶

1.3.4. Ekolojik Nedenler

Ülkelerin sahip olduğu doğal kaynaklar, coğrafi farklılıklar ve elverişli iklim koşulları, ülke ekonomisine katkı sağlayarak istihdam edilen kişilerin sayısını da artırmaktadır. Örneğin; Orta Doğu’da yoğun bir şekilde bulunan “*petrol*” bu bölgelerin hem siyasi hem de ekonomik olarak önemini artırmaktadır. Ancak kaynakların yetersizliği durumunda yoksulluk artmakta, bunun sonucunda ise belirli bölgelerde yoksulluk yoğunlaşmaktadır. Ayrıca gerekli altyapı hizmetlerinden mahrum kalan yoksullar ciddi çevre sorunları ile karşılaşmakta bu durum ise birçok hastalığa davetiye çıkarmaktadır. Bu nedenle yoksullukla mücadele edebilmek için sosyal ve ekonomik politikaların yanı sıra etkili bir çevre politikasının da benimsenmesi gerekmektedir.

1.4. YOKSULLUĞA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Yoksulluk araştırmalarında birbirini tamamlayan 4 yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

1. Parasal Yaklaşım
2. Kapasite Yaklaşımı
3. Sosyal Dışlanma Yaklaşımı
4. Katılımcı Yaklaşım

Bu dört yaklaşım, yoksulluğa bakış açısına göre değişiklik göstermektedir. Yoksulluğa, sahip olunan maddi kaynaklar açısından bakılıyorsa bu “*parasal yaklaşım*”dır. Eğer yoksulluğa kişinin istediği hayatı yaşaması yönüyle bakılıyorsa bu “*kapasite yaklaşımı*”dır. Gelişmiş ülkelerde yoksulluğu tanımlamak için parasal ve dışlanma yaklaşımları benimsenmiş, gelişmekte olan ülkeler için ise kapasite ve

---

⁶⁶Bediz Yılmaz, “Yeni Türkiye, Yeni Refah Rejimi, Yeni Yönet(İş)İm...ve Yoksulluk: Sosyal Yardımların Anlam ve Önemine Dair”, **İdeal Kent Dergisi**, Sayı:16, 2015, s.196

katılımcı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Ancak son yıllarda bu yaklaşımlar gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk için de kullanılmaya başlanmıştır.⁶⁷

1.4.1. Parasal Yaklaşım

Yoksulluğun belirlenmesinde ve ölçülmesinde en çok kullanılan yaklaşım parasal yaklaşımdır. Parasal yaklaşım yoksulluğu; *“tüketim veya gelirin yoksulluk sınırı altında olması”* olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşıma göre yoksulluk sınırının altında gelir ya da tüketim harcamalarına sahip kişilere *yoksul* denilmektedir. Parasal yoksulluğun belirlenmesinde temel alınan gelir veya tüketim değişkenleridir.⁶⁸

Yoksulluk sınırı; *“kişinin iyi beslenme yanında ihtiyaç duyduğu giyim, barınma, ulaştırma, haberleşme gibi minimum yaşam düzeyini ya da temel gereksinimlerini karşılayabilmesi için gerekli olan tüm mal ve hizmetleri satın alırken ödemesi gereken para veya başka deyişle asgari düzeyde bir yaşam kalitesine sahip olabilmesi için yapılması gereken minimum harcama miktarıdır.”*⁶⁹

Parasal yaklaşımda mutlak yoksulluk, *“minimum gıda sepeti yöntemi”* veya *“temel gereksinimler yaklaşımı altında hesaplanan yöntem”* olmak üzere iki yöntem kullanarak hesaplanmaktadır. Minimum gıda sepeti yönteminde, kişinin günlük alması gereken kalori miktarına göre hesaplama yapılmaktadır. Hesaplanan miktarın altında kalan bireyler yoksul olarak değerlendirilmektedir. Temel gereksinimler yaklaşımı ise; insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için asgari düzeyde alması gereken gıda, giyim, barınma, eğitim ve sağlık harcamaları hesaplanmaktadır. Bu iki yöntemde de asgari yaşam sınırı belirlenerek bu sınırın altında kalan kişiler yoksul olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluğun ölçülmesinde sık kullanılan bir kavram olmasına rağmen parasal yaklaşım ciddi eleştiriler almaktadır. Eleştirmenlere göre bu yaklaşım, yoksullukla ilgili tanımlamaları sadece ekonomik göstergelerle yapmasından dolayı yoksulluğa neden olan faktörlerin belirlenmesinde yetersiz kalmaktadır.⁷⁰

⁶⁷Pınar Yavuzkanat, “Türkiye’de İllerin Yoksulluk Riskinin Ölçülmesi Üzerine Bir Yöntem Önerisi”, (Uzmanlık Tezi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013), s.9

⁶⁸Tolga Kabaş, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları”, (Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009), s.9

⁶⁹TÜİK, 2008, s.35

⁷⁰Zülfikar, 2010, s.16

1.4.2. Kapasite Yaklaşımı

Kapasite yaklaşımı, Hintli bilim adamı Amartya Sen tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşıma göre, toplumların refah seviyelerini artırmak için gerekli olan temel koşul “Bireylerin sahip oldukları özgürlüklerin artırılmasıdır. Böylece bireylerin kapasitesi artacak ve yoksul olan kişilerin yoksulluktan kurtulma şansları daha da çoğalacaktır”.⁷¹ Kapasiteleri artan bireyler toplumsal üretime daha kolay entegre olabilecek ve ülke ekonomisine katkıda bulunacaklardır. Sen, sadece iyi bir gelire sahip olmanın iyi bir yaşam ölçüsü olarak kabul etmemekte, kişilerin güvenli bir ortamda yaşaması, sağlık hizmetlerinden yeteri kadar yararlanabilmesi, kişilerin inanç ve düşüncelerine göre yaşayabilmeleri gibi faktörleri göz önünde tutarak yoksulluğu değerlendirmektedir. Sen, kapasite yaklaşımını kapasite ve işlevsellik kavramlarını kullanarak açıklamaktadır. İşlevsellik, “korunmak, iyi beslenebilmek, iyi bir eğitim alabilmek, özgüvene sahip olmak, topluluk içinde kabul edilmek” gibi insanın yapabileceği durumları gösterirken, kapasite; “birey olarak alternatif işlev bileşimlerini elde etme kabiliyeti”ni göstermektedir. Kapasite yaklaşımı, geleneksel iktisadi anlayışa alternatif olarak geliştirilen, insan kapasitesi ve özgürlüğüne dayanan bir anlayışa sahiptir.⁷² Amartya Sen, “özgürlüklerin genişletilmesini hem kalkınmanın asıl amacı hem de başlıca aracı olarak görmektedir.”⁷³

1990’lardan bu yana yoksulluğun tanımlanmasında ve yoksullukla mücadele etmek için kullanılan “insani gelişme yaklaşımı” kapasite yaklaşımına dayanmaktadır. BM tarafından takip edilen insani gelişme yaklaşımının özünü “yoksulluğun azaltılması” oluşturmaktadır.⁷⁴

---

⁷¹Kaya, 2008, s.26

⁷²Yıldız, 2015, s.27-30

⁷³Neslihan Sam, “Yoksulluğa Bir Yaklaşım Biçimi: Kapasite Yaklaşımı”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2008, Cilt: XXVII, Sayı 1, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423935925.pdf> (16.12.2016), s. 59-70

⁷⁴Aytaç ve Hatipler, 2013, s.134

1.4.3. Sosyal Dışlanma Yaklaşımı

Yoksulluğun tanımlanmasında etkili olan bir diğer yaklaşım ise BM tarafından takip edilen “*sosyal dışlanma yaklaşımı*”dır. Yaklaşımına göre sosyal dışlanma; “*sağlık hizmetlerinden, eğitimden, barınmadan, temiz su kaynaklarından ve sosyal güvenlikten dışlanmış, sosyal ve siyasal haklardan mahrumiyet*”⁷⁵ tir.

Sosyal dışlanma, “*ekonomik yetersizlikler nedeniyle tüketememe durumunu; psikolojik olarak bireyin kendini yetersiz, değersiz hatta suçlu hissetmesini; siyasal olarak katılımdan dışlanma sürecini oluşturarak*”⁷⁶ bireysel hayatın farklı yönlerini etkilemektedir. Sosyal dışlanma ve yoksulluk arasındaki ilişki iki farklı görüşle değerlendirilmektedir. İlk görüşe göre sosyal dışlanma ve yoksulluk arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Bu görüşle, ırk, dil, din, etnik köken gibi farklı sebeplerden dolayı toplumdan dışlandıklarını ve dışlanan kişilerin yoksul olmaları gerekmediğini ileri sürmektedirler. İkinci görüşü savunanlar ise, sosyal dışlanma ve yoksulluk arasında sıkı bir ilişkinin olduğunu, birey ve grupların sosyal alandan dışlanma nedenlerini gelir yoksulluğundan daha öte bir yoksullukla açıklamaktadırlar. Bu yaklaşıma göre, istihdam olanaklarından yararlanamayan kişiler, sosyal dışlanma nedeniyle iş bulamamakta, bu durum da uzun dönem işsizliğini tetiklemektedir. Böylece sosyal dışlanma nedeniyle yoksulluk riski artmaktadır.

1.4.4. Katılımcı Yaklaşım

1990’larda Robert Chambers tarafından oluşturulmuş olan “*Katılımcı Yaklaşım*”, yoksulluk alanında oluşturulan en son yaklaşımdır. Kendinden önceki yaklaşımların aksine bu yaklaşımda yoksulun tanımlanmasında yoksul olan ya da kendini yoksul olarak adlandırılan kişiler önem kazanmaktadır. Yoksulluğun yapısı ve nedenleri yoksulların görüşleri alınarak açıklanmaktadır. Bu yaklaşım küçük ölçekli projeler ve yerel bazlı çalışmalar için kullanılmaktadır. Bu yaklaşım sayesinde nicel veriler, nitel verilerle desteklenmiştir.⁷⁷ Kapasite yaklaşım için kullanılan araç *Katılımcı Yoksulluk Değerlendirmeleri (PPA-Participatory Poverty Assessments)*’dir. Katılımcı

---

⁷⁵Aytaç ve Hatipler, 2013 s.134

⁷⁶Zülfikar, 2010, s.19-20

⁷⁷Zülfikar, 2010, s.20-21

Yoksulluk Değerlendirmeleri; yerel insanların yaşadıkları hayat ve şartlarıyla ilgili bilgilerini analiz eden, paylaşan ve yükselten yaklaşımlar ve metodlar olarak tanımlanmaktadır. Katılımcı Yoksulluk Değerlendirmeleri, 1990’lardan sonra DB, tarafından yoksulluk değerlendirmelerini tamamlamak üzere kullanılmıştır. “DB ve IMF, Yoksullukla Mücadele Stratejisi Araştırmaları” kapsamında yoksul ülkelere kredi verirken bu yöntemi kullanmıştır. Bu yöntem ile DB ve IMF katılımcı yaklaşımı daha da kurumsallaştırmıştır.⁷⁸

Tablo 2:Yoksulluk Yaklaşımlarının Karşılaştırılması

	Parasal Yaklaşım	Kapasite Yaklaşımı	Sosyal Dışlanma Yaklaşımı	Katılımcı Yaklaşım
Kavramsal olarak önemli zayıflıklar	Faydanın refahın ölçülmesi için uygun ölçüm yolu olmaması ve yoksulluğun bir iktisadi kategori olarak sayılmaması	Temel kapasitelerin seçiminde rastsallık unsurunun bulunması. Yoksulları bir gösterge altında toplamada güçlükler bulunması.	Çok geniş bir çerçevenin bulunması, bir sürü yoruma açık olması, ülkeler arası kıyaslamaların yapılmasının zor olması	Kimin görüşleri alınıyor ve ne kadar tutarlılar, ne kadar temsil özelliği var, anlaşmazlıklar nasıl çözülüyor belirli değil.
Ülkeler arası karşılaştırmalarda doğan problemler	Araştırmaların ve fiyat endekslerinin karşılaştırılması, yoksulluk sınırlarının belirlenmesi sırasında doğan problemler.	Temel kapasiteler dışardan belirlenirse daha az problem doğmaktadır. Ayrıca, toplamadaki zorluklar ve tutarsızlıklar karşılaştırmayı zorlaştırmaktadır.	Sosyal dışlanma toplumdan topluma değişmekte ve toplamada zorluklar bulunmaktadır.	Kültürel farklar toplumlar arasındaki süreçleri değiştiriyor, sonuçlar karşılaştırılamayabilir.
Verilerin temin edilmesindeki problemler	Hanehalkı anketleri düzenli olarak yapılmaktadır. Ancak bulunmayan gözlemler önemli olabilmektedir.	Veriler daha az sıklıkla toplanmaktadır.	Başka amaçlar için toplanan veriler kullanılmaktadır. Temel boyutlar üzerinde anlaşmasağlanırsa, veriler düzenli olarak toplanabilir.	Genelde küçük örneklem kullanılır. Ulusal düzeyde hiçbir zaman bulunmaz.
Ölçümdeki zorluklar	Dışardan unsurlara bağlanır.	Temel kapasiteler olmasına rağmen, ölçüm sırasında kullanılan boyutların ağırlıklarının ne olacağı belirli değil.	Çok boyutlulukla ilgili problemler var	Sonuçlar nasıl karşılaştırılabilir ve ne kadar temsil gücü var belirli değil.
Yoksullukla mücadele için önerilen iktisat politikası	Ekonomik büyüme ve gelir dağılımını düzelterek politikalar önerilir.	Temel kapasitelerin/ temel ihtiyaçların artırılması için yatırımların artırılması önerilir.	Dışlanmış insanları piyasalara ve sosyal süreçlere dâhil etmenin yolları önerilir	Yoksulların yetkilerinin artırılması önerilir.

Kaynak: Tolga Kabaş, 2009, s.9

⁷⁸Yavuzkanat, 2013, s.11

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA MÜCADELE YÖNTEMLERİ

2.1. DÜNYA'DA YOKSULLUK

Günümüzde küresel bir sorun olarak kabul edilen yoksulluk, tarih boyunca farklı şekillerde tanımlanmıştır. Sanayi Devrimi öncesinde yoksulluk; “*muhtaçlıkla temellendirilen ve geleneksel kuramların toplumsal bir vicdan sorunu*”⁷⁹ olarak kabul görmüştür. Bu dönemde yoksullukla mücadele, dini ve ahlaki değerler ile insanların birbirine yardım etmesi şeklinde bireysel niteliğe sahiptir. 18. yy'da yoksulluğun kitlesel bir hal alması sonucunda, yoksulluk kurumsallık kazanmaya başlamıştır. Yoksulluğun bir “*durum*” olmaktan çıkıp bir “*sorun*” haline gelmesi ve kitlesel bir görünüm kazanması Sanayi Devrimi ve sonrasında yaşanan gelişmelerin sonucudur. Sanayi Devrimi, emeğin verimliliğini artırıp seri üretime geçilmesini sağlamış olmasına rağmen beraberinde getirdiği kentleşme, nüfus artışı, kitlesel bir toplum, emperyalist politikalar, sanayileşen ülkeler arasındaki rekabet gibi birçok faktörle yoksulluğun daha da şiddetlenmesine zemin hazırlamıştır.⁸⁰ Modern dönemden önce yaşanılabilir ve katlanılabilir bir durum olan yoksulluk, Sanayi Devrimi sonrasında yerini sefalet ve açlığa bırakmıştır.⁸¹ 1980'lerde küreselleşme sürecinin hız kazanması, değişen ekonomik politikalar nedeniyle yoksulluk küresel bir sorun haline gelmiştir. Günümüzde tüm dünyada yaşanan yoksulluğu üç grupta değerlendirebiliriz:

Birinci grup yoksullar, geleneksel tarım yöntemleri ile tarımsal faaliyetlerin sürdürüldüğü, modern sanayiye geçiş için gerekli olan maddi ve manevi koşulların bulunmadığı azgelişmiş ülkelerde yaşamaktadırlar. Bu ülkelerde açlık ve kıtlık nedeniyle kitlesel ölümler meydana gelmektedir. Kitlesel ölümlerin meydana geldiği ülkelere örnek olarak Aşağı Sahra Ülkeleri verilebilir. Bu ülkelerde yoksullukla mücadele kapsamında öncelikli olarak insanların açlıktan ölmelerini engelleyebilmek

---

⁷⁹Kahraman, 2015, s.52

⁸⁰Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011, s.62

⁸¹Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, s.81

için gıda yardımı yapılmaktadır. İkinci grup yoksullar, gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadırlar. Bu grupta, tarımsal alandan kopup kente göç eden ve kentin olanaklarından yararlanamayan kişiler bulunmaktadır. Kentlerde istihdam olanaklarının sınırlı olması, gecekondulaşma, geçici ve güvencesiz işlerde çalışma gibi sorunlar yoksulluğu kentlerde görünür kılmıştır. Türkiye, Doğu Asya, Orta ve Güney Amerika bu gruba örnek verilebilir. Üçüncü grup yoksullar ise gelişmiş ülkelerde yaşayan, formel sektörde iş bulmuş ancak düşük ücretli çalışan, ekonomik krizler nedeniyle işini kaybetmiş ve bu şekilde yoksullaşmış kişilerden oluşmaktadır. Bu ülkelerdeki yoksullar “*çalışan yoksullar*” ya da “*yeni yoksullar*” adı verilen yeni bir kitle oluşturmuşlardır.⁸²

Tüm dünyada 1990 yılından beri insani gelişme konusunda önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Düşük insani gelişme şartlarında yaşayan insan sayısı 1990 yılında 3 milyarken, 2014 yılında 1 milyara kadar düşmüştür. Geçmişe nazaran günümüzde insan yaşam süresinin uzadığı, okula giden çocuk sayısının arttığı, temiz suya erişimin daha kolaylaştığı ve sağlık hizmetlerinde iyileşmeler yaşandığı görülmektedir. Bu süreçte 2,6 milyardan fazla insan temiz içme suyuna kavuşmuş, 2,1 milyar insan ise gelişmiş sağlık hizmetlerinden yararlanmaya başlamıştır. 1990-2015 yılları arasında dünya nüfusu 5,3 milyardan 7,3 milyara yükselmiş, dünya genelinde var olan aşırı yoksul sayısı 1,9 milyardan 836 milyona düşmüştür. Bu süre zarfında çocuk ölümleri oranı yarıdan fazla azalmıştır. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen “*insani yoksullar*” hala büyük bir kitle olarak karşımıza çıkmaktadır. Manuel Castells Binyılın Sonu adlı eserinde; “*ekonomik kalkınma ile az gelişmişliğin, sosyal kapsamıyla sosyal dışlanmışlığın aynı zamanda yaşanmasının küresel kapitalizmi yükselteceğini*”⁸³ ifade etmektedir. Küresel düzeyde zenginlik dağılımı arasında kutuplaşmalar yaşanmaktadır. İnsani gelişme, bölgeler ve ülkeler arasında eşit bir dağılım göstermemektedir. 2015 yılında Avrupa ve Orta Asya’nın İGE değeri 0,756 iken Sahraaltı Afrika’nın 0,523’tür.⁸⁴ Öyle ki aynı ülkenin bölgeleri arasında bile ciddi eşitsizlikler göze çarpmaktadır. Nepal’de gruplar arasında İGE oranları farklılık göstermektedir. Brahmanlar en yüksek İGE oranına sahipken, Müslümanların İGE oranı oldukça düşüktür.⁸⁵ Ayrıca kadın-erkek İGE değerleri

⁸²Meryem Koray, “Gerçekliklerin Stilize Edildiği Bir Dünyada Ötekileşen Yoksulluk”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, 89. Sayı, 2001, s.231-232

⁸³Manuel Castells, **Binyılın Sonu**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s.108

⁸⁴UNDP, 2016 İnsani Gelişme Raporu, [http://www.tr.undp.org\(27.11.2017\)](http://www.tr.undp.org(27.11.2017))

⁸⁵UNDP, 2016, s.5

karşılaştırıldığında, dünyanın her yerinde kadınların İGE değerleri erkeklere oranla çok düşüktür. Bu alanda en büyük fark Güney Asya'da yaşanmaktadır. Güney Asya'da kadın İGE oranı, erkek İGE oranından %20 azdır. UNDP' nin 2016 yılında yayınladığı İnsani Gelişme Raporu'na göre; dünyanın en zengin %1'lik kesimi dünya zenginliklerinin %46'sına sahiptir. Gelir eşitsizliği diğer boyutlarda yaşanacak eşitsizliklere de temel oluşturmaktadır.⁸⁶ Gelirdeki yoksulluğun yanı sıra yoksulluğun diğer boyutları da oldukça çarpıcıdır. İnsani gelişmenin temel boyutlarında yoksulluk çeken gruplar şöyledir: Yerli halklar, etnik gruplar, göçmenler, kadınlar, kız çocukları ve engelliler. Dünya üzerinde birçok ülkede yoksulluk ve sefalet ciddi boyutlara ulaşmıştır. Dünya'daki yoksulluk boyutlarını, hazırlanan raporlardan incelediğimizde şu gerçeklerle karşılaşmaktayız:

Dünya'da her dokuz insandan biri açlık çekmektedir ve her üç insandan biri de yeterli şekilde beslenememektedir. Her iki saniyede bir kız çocuğu 18 yaşından önce evlendirilmektedir. Bu oran yılda 15 milyon kız çocuğuna denk gelmektedir.⁸⁷ 2015 yılında kadınların %50'si küresel iş gücüne katılım sağlamışken, erkeklerde bu oran %77'dir. Kadınların istihdam oranları ve işgücüne katılımı ekonomik, kültürel ve toplumsal tabulardan ve en önemlisi ev işi dağılımından ciddi şekilde olumsuz yönde etkilenmektedir.⁸⁸ Yine rapora göre her iki dakikada ortalama 24 kişi yerinden olmaktadır. Günümüzde 244 milyon kişi göçmen durumunda başka ülkelerde yaşamak zorundadır. Bu kişilerin birçoğu daha iyi yaşam koşullarına kavuşabilmek umuduyla ülkelerinden ayrılan ekonomik mültecilerdir. Ancak 65 milyon kişi zorla yurdundan edilmiş göçmenlerden oluşmaktadır. Bu kişiler temel insani ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun bırakılmışlardır. Ayrıca ev sahibi ülkelerde taciz, düşmanlık ve şiddetle karşılaşmaktadırlar.⁸⁹ 2015 İnsani Gelişme Raporu'na göre; Dünya'da 795 milyon kişi kronik açlık yaşamaktadır. Buna karşın, dünya nüfusunun yaklaşık %30'u obezdir ve bu insanların beşte üçü gelişmiş ülkelerde yaşamaktadır. 2.1 milyar insan obezite ile mücadele ederken 795 milyon kişinin kronik açlık çekmesi dünya kaynaklarının ne kadar da adaletsiz bir şekilde dağıtıldığını göstermektedir. Dakikada 11 çocuk ve saatte

---

⁸⁶UNDP, 2016, s.7

⁸⁷UNDP, 2016, s.5

⁸⁸UNDP, İnsani Gelişme Raporu, 2015, <http://www.tr.undp.org>(27.11.2017), s.13

⁸⁹UNDP, 2016, s.5

33 anne hayatını kaybetmektedir. Ciddi hastalıklarla mücadele etmek zorunda kalan kişilerin sayısı hiç de azımsanacak oranda değildir. Yaklaşık 37 milyon kişi HIV, 11 milyon kişi ise tüberkülozla mücadele etmek zorundadır. 660 milyondan fazla kişi temiz suya erişim sağlayamamaktadır. Örneğin; Moldova’da kentlerde yaşayan insanların %31’i, kırsalda yaşayanların ise %77’si temiz içme suyuna ulaşamamaktadır. 2,4 milyar insan gelişmiş sağlık koşullarından yararlanamamaktadır. Yaklaşık 1 milyar insan ise kamuya açık alanlara dışkılama yapmaktadır.⁹⁰ Dünya’da 250 milyon çocuk temel eğitim almamıştır. Dünya’daki çocuk nüfusunun yaklaşık %11’i çocuk işçidir. Bu çocukların 100 milyonu erkek, 68 milyonu kız çocuklarından oluşmaktadır. Çocukların büyük bir bölümü tehlikeli işlerde çalışmaktadır.⁹¹ 780 milyon yetişkin ve 15-24 yaş arası 103 milyon genç okuma yazma bilmemektedir. İnsani gelişmenin çalışmayla artırılabilmesi için gerekli olan insan potansiyelinin yeterli şekilde kullanılmıyor oluşu, temel insanı yoksulluklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. 2015 yılında resmi işsizlik rakamlarına göre, 204 milyon kişi işsizdir. Bu kişilerin 74 milyonu ise gençlerden oluşmaktadır. Ayrıca tüm dünyada yaklaşık 830 milyon kişi günde 2 \$’dan az ücret ile çalışmaktadır. İstihdama dâhil olmuş, 1,5 milyardan fazla kişi ise sosyal güvenlikten mahrum, insani koşullardan yoksun bir şekilde çalışmaktadır. İnsani gelişme, terör ve şiddet olayları, salgın hastalıklar, ekonomik krizler, gıda ve enerji yetersizlikleri, iklim değişiklikleri gibi birçok olumsuz durum karşısında sekteye uğramaktadır. İnsani gelişmeye engel olan diğer bir tehdit ise kadına karşı uygulanan şiddettir. Dünya’da her üç kadından biri fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Bu olumsuz durumlara ek olarak, iklim değişikliğinden en çok zarar görenler de yine kuşkusuz yoksul kişilerdir. Yaklaşık 1,3 milyar kişi kırılgan topraklarda yaşam mücadelesi verirken milyonlarca insan doğal afetlerin yıkıcı etkilerine maruz kalmaktadır.⁹²

Dünya’dan Yoksulluk Örnekleri:

- BM-HABITAT’a göre dünyada gecekondu nüfusunun en yüksek olduğu yerler Etiyopya, Afganistan ve Nepal’dir. 6 Ağustos 2002’de Washington Post’ta

---

⁹⁰UNDP, 2015 s.5

⁹¹UNDP, 2015, s.7

⁹²UNDP, 2015, s. 4-5-6

“Afghanistan'ın kırsal kuzey kesiminde Taliban ile muhalif güçler arasında yaşanan çatışmalardan kaçıp, Karte Ariana Bölgesi'ne gelen yüzlerce ailenin 15-20 kişilik gruplar halinde tek bir kulübede yaşadığı, mutfağı-banyosu olmayan dikey gecekondulardan oluşan bir labirentte sıkışıp kaldığı⁹³” şeklinde bir haber yayınlanmıştır. Karte Ariana bölgesi, çok az yağış aldığı için içme suyu sıkıntısı bulunan bölgede yoksullar birçok hastalıkla mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Dünya'da ortalama ömür süresi en düşük yer burasıdır. 10 ile 12 milyon gecekondulu sakini ile Bombay dünyanın gecekondulu başkentidir.

- Kudüs İsrail Çalışmaları Enstitüsü'nün yaptığı bir çalışmaya göre “Doğu Kudüs'te yaşayan Filistinliler, İsrail'in yoksulluk sınırı oranının dört kat altında hayatta kalma mücadelesi vermektedirler. Doğu Kudüs'te yaşayan Filistinlilerin % 82'si yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bu oran Kudüs'teki yoksulluğun çok büyük bölümünü oluşturmaktadır.”⁹⁴ İsrail işgali altındaki Filistin'de yoksulluk ve işsizlik sayısı her geçen gün artmaktadır.

- BM Yakın Doğudaki Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Kurulu'su (UNRWA)'nun, BM Kalkınma Programı (UNDP) ve Suriye Politika Araştırmaları Merkezi'nin hazırladığı “İnsanlığın Harcanması” konulu ortak raporda, “Suriyelilerin % 75'inin yoksulluk içinde yaşadığı” ifade edilmiştir. Araştırmaya göre, ülke genelinde okul çağındaki çocukların %51,8'i eğitimine devam edememektedir. Bu oran Halep'te %90'a, Şam'ın kırsal kesimlerinde ise % 68'e çıkmıştır.⁹⁵

- BM'ye göre Mısır'da yoksulluk ve açlık son üç yılın en yüksek seviyesinde seyretmektedir. Mısır'da yoksulluk % 25'e çıkmıştır. Ayrıca ülkede yemeğe ulaşamayan kişilerin oranı % 17'ye yükselmiştir. Gençler arasındaki işsizlik oranı % 70,8'dir.⁹⁶

---

⁹³Mike Davis, **Gecekondulu Gezegeni**, Gürol Koca (çev.), İstanbul: Metis Yayınları, 2016, s.36

⁹⁴Filistin'de Yoksul Sayısı Artıyor, 2016, <http://www.dunyabulteni.net/haberler/368246/filistinde-yoksul-sayisi-artiyor> (24.04.2017)

⁹⁵Suriyeliler Yoksulluk İçinde Yaşıyor, 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyeliler-yoksulluk-icinde-yasiyor> (24.04.2017)

⁹⁶Devrimin Ardından Mısır Ekonomisi, 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/devrimin-ardindan-misir-ekonomisi> (24.04.2017)

Yoksullukla mücadele edebilmek için geliştirilen çözüm politikalarının sürdürülebilir olması, gelişmişlik düzeyi ayrımı yapılmaksızın tüm dünya ülkeleri için çok önemlidir. Küresel bir sorun haline gelen yoksulluk, tüm ülkeleri etkisi altına alan evrensel boyutlara ulaşan bir sorundur. Küreselleşmeyle birlikte artan işsizlik, yoksulluk, sosyal dışlanma gibi toplumsal ve ekonomik problemlerin artmaya başlamasıyla birlikte, sorunların çözümü için ulusal düzeyde yapılan politikaların yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. 1970'lerden itibaren özellikle yoksulluk ve sosyal dışlanma gibi sorunlara resmi olarak ilgi artmaya başlamış hem ulusal hem de uluslararası alanlarda bu tür konulara yönelik resmi kurumlarca sosyo-ekonomik politikalar benimsenmiştir.⁹⁷ Bu kapsamda devlete yoksullukla mücadele kapsamında sorumluluk yükleyen ilk uluslararası sözleşme BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'dir. Devlete kent ölçeğinde yoksullukla mücadele kapsamında sorumluluk yükleyen sözleşme ise 2000 yılında imzalanan BM Binyıl Sözleşmesi'dir.

Yoksullukla mücadele kapsamında devletin oynayacağı rolün ne olması gerektiğine yönelik iki farklı görüş kabul edilmektedir. Bu görüşler birbirine taban tabana zıt olan "*müdahaleci anlayış ile liberal görüş*" tür. Müdahaleci anlayış, sosyal devletin maliye politikası araçlarını etkin ve verimli bir şekilde kullanarak yoksulluk sorununa çözüm üretebileceğini savunmaktadır. Yoksullukla başa çıkabilmek için sosyal yardımları en etkin araç olarak kabul etmektedir. Buna karşılık liberal görüşü benimseyenler ise devleti yoksulluğun kaynağı olarak görmektedirler. Bu nedenle de devletin müdahale alanlarının sınırlandırılması gerektiğini savunmaktadırlar.⁹⁸ Liberal görüşü savunan Marsland ve Alexis De Tocqueville sosyal yardımlar konusunda şu açıklamalarda bulunmuşlardır:

Marsland 'da göre; "*Eğitim, sağlık hizmetleri ve çocuk yardımları bağımlılık kültürü yaratacaktır. Marsland, toplumun, devletin ve hükümetin bizim sorunlarımızı gözeteneğine inanmak beklentisinin, kendimize güveni ve sosyal sorumluluklardan feragat etmek kandırmacasına kapılmayı sağlayacağını, refah dağıtımlarının işsiz kalma dürtüsünü yaratacağını, yarışı basite almayı ve eğitimde kendini geliştirme*

⁹⁷Mehmet Ali Engin, "Yoksullukla Kuruluşlarının Rolü", Mücadelede Sivil Toplum", (Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), s.47

⁹⁸Özgür Altun, "Türkiye'de Uygulanan Yoksullukla Mücadele Programları ve Etkinlikleri", (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, 2011), s.59

hevesini yok edeceğini, sanayi yatırımlarından alarak kamu harcamalarını yükseltmenin zenginliğin üretimini engelleyeceğini iddia etmektedir. Bunun yanı sıra Marsland bütün yardımların kaldırılmasına inanmadığını ancak gerçek ihtiyacı olanlarla, kendi kendine yardım edemeyenlerle bu yardımların sınırlandırılması gerektiğini savunmaktadır. Yardımlar hasta ve engellileri hedeflemeli ve kendi kendinin geçimini sağlayabilecek olanlara verilmemelidir.”⁹⁹

Tocqueville ise, “İngiltere’de yoksulluğun kıta Avrupa’sında daha ciddi bir sorun olduğunu, bunun sebebinin de yoksul yardımları olduğunu iddia etmektedir. Ona göre devlet yardımları, insanları tembellik ve asalaklığa teşvik etmekte ve kendi ayakları üzerinde durmalarını engellemektedir. Ayrıca sosyal yardımlar ailevi sorumlulukların azaltılmasına, insanların akrabalarına yardım etmeyi engeller duruma gelmesine sebep olmaktadır.”¹⁰⁰

2.2. DÜNYA’DA YOKSULLUKLA MÜCADELE

Yoksulluk tarih boyunca varlığını sürdürmüştür. Bu nedenle yoksulluğun azaltılması ya da ortadan kaldırılması için yürütülen mücadele tarihin her döneminde farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Yoksullukla mücadele kavramı “yoksulluğu önlemeye, ortadan kaldırmaya ve azaltmaya yönelik çaba ve girişimleri anlatmak için kullanılmaktadır.”¹⁰¹ Yoksullukla mücadele ederek yoksulluğun kuşaktan kuşağa geçmesini önlemek, fırsat eşitliğini sağlamak, beşeri sermaye geliştirmek ve gelir dağılımını adaletli hale getirmek amaçlanmıştır. Devlet kurumları dışında yoksullukla mücadele kapsamında oluşturulan binlerce kurum ve kuruluş vardır. Yoksullukla mücadele yöntemleri ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde yoksullukla mücadele edebilmek için temel görev devlete verilerek bir devlet politikası olarak kabul görmüştür. Bazı ülkelerde ise STK’lara havale edilerek yoksullukla mücadele edilmeye çalışılmaktadır. Özellikle yoksul ülkelerde DB ve UNDP gibi uluslararası kuruluşlar tarafından yoksullukla mücadele çalışmaları yürütülmektedir.

---

⁹⁹Oktik, 2008, s.31

¹⁰⁰Ayşe Buğra, **Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2011, s.58

¹⁰¹Begüm Köse, “Küreselleşen Dünya’da Yoksulluk Olgusu”, (**Yüksek Lisans Tezi**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009), s.78

Yoksullukla mücadele edebilmek için ulusal ve uluslararası ölçekte politikalar geliştirilmektedir. Bu amaçla oluşturulan politikalar dolaylı ve dolaysız olmak üzere iki grupta toplanmaktadır. Fikret Şenses, yoksullukla mücadele alanında, dolaylı yaklaşımı; “ekonomik büyümeyi ön planda tutarak bu sayede yoksulların gelir ve yaşam standartlarında iyileşmenin sağlanması olarak tanımlarken, dolaysız yaklaşımını ise, “devlet müdahalesine imkân tanıyarak sağlık, eğitim, konut, gıda gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında devlet rolüne önem vererek sosyal transferlerin yapılması”¹⁰² şeklinde tanımlamaktadır.

2.2.1. Dolaylı Politikalar

Dolaylı politikalar, ekonomik büyüme yolu ile yoksulluğun azaltılmasını sağlamak için kullanılmaktadır. Nitekim tarihe bakıldığında, yoksulluk oranlarındaki düşüşlerin ekonomik istikrarın sağlandığı dönemlere rastladığı görülmektedir. Örneğin, Vietnam’da 1993-2002 yılları arasında %6’lık bir büyüme ile yoksulluk oranları %58’den %29’a düşmüştür. Ekonomik büyüme ile yoksulluk arasındaki ilişki bu sebeple önem arz etmektedir. Dolaylı Politikalar Yaklaşımı’nda ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltmada iki temel etkisi vurgulanmaktadır. İlk olarak ekonomik büyüme, temel hizmetlerin sunumunu kolaylaştırmakta, istihdam olanaklarını artırarak işsizliğin azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca ekonomik büyüme, gelir dağılımı eşitsizliklerini azaltarak, toplumsal gruplar arasındaki ayrışmanın hafiflemesine yardımcı olmaktadır. İkinci Dünya Savaşı’nın etkisiyle bozulan ülke ekonomileri dolaylı politikalar sonucunda iyileştirilmeye çalışılmıştır.¹⁰³ Dolaylı yaklaşım’da, elde edilen ekonomik büyümenin gruplar arasında eşit dağılımı önemlidir. Gelir adaletsizliği sonucu Latin Amerika ülkelerinde ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmazken, Güney Doğu Asya ülkelerinde büyümeyle birlikte yoksulluk oranlarında ciddi düşüşler yaşanmıştır. Öte yandan dolaylı politikalar sadece ekonomik büyüme odaklı geliştirildikleri için pek çok yönden eleştiri almaktadır.

---

¹⁰²Köse, 2009, s.79-80

¹⁰³Köse, 2009, s.79

2.2.2. Dolaysız Politikalar

Yoksullukla mücadelede geliştirilen dolaylı politikaların yetersiz kalması ve ekonomik büyümenin tek başına yoksullukla baş edemeyeceğinin anlaşılması üzerine dolaysız politikalar geliştirilmiştir. Dolaylı politikalara eleştiri mahiyetinde ortaya çıkan dolaysız politikalar, ihtiyaç sahiplerine yönelik doğrudan mali destekler sağlayarak gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmayı ve yoksul kesimlerin yaşam kalitelerinin yükseltilmesini amaçlamışlardır.¹⁰⁴ Dolaysız politikalarda, yoksulluğu önlemek için, yoksulların sürekli kullanmak zorunda kaldığı mal ve hizmetler için sübvansiyon verilmesi, asgari ücret uygulanması, istihdam artırıcı uygulamaların başlatılması, düşük faizli kredilerin sağlanması, ihtiyaç sahibi kişilerin yaşam standartlarını iyileştirici toplumsal refahı artırıcı sosyal transferlerin yapılması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Görüldüğü üzere yoksullukla mücadele noktasında iki yaklaşımda kendi açılarından önemli katkılar sağlanmaktadır. Bu sebeple dolaylı ve doğrudan yaklaşım birbirinin alternatifi olarak değil birbirinin tamamlayıcısı olarak kabul edilmelidir. Bir taraftan ekonomik büyüme sağlanırken diğer taraftan yoksulların muhtaçlık durumunu ortadan kaldıracı sosyal yardımlar yapılarak kalıcı ve sürdürülebilir bir başarı gerçekleştirilmelidir. Ayrıca bu konuyla ilgili faaliyet gösteren kurum veya kuruluşların arasında eş uyumu sağlayacak kısa-orta-uzun vadeli stratejilerin benimsenmesi de gerekmektedir.

Yoksullukla Mücadele Yöntemlerine Örnekler:

- Bangladeş'te yoksullukla mücadele için farklı bir yöntem belirlenmiştir. 1974 yılında yaşanan kıtlık ve daha sonrasında gerçekleşen sel felaketleriyle ülkede bulunan pirinç tarlaları yoğun bir şekilde harap olmuştur. Ekonominin büyük bir bölümünü oluşturan tarım sektöründe yaşanan bu olumsuz durum hem üreticiyi hem de tüketiciyi zor durumda bırakmıştır. Ülkenin iktisadi hayatında yaşanan olumsuzluklar, diğer ülkelerle yaşanan siyasi krizler gibi nedenler ülkedeki yoksulluğu iyice derinleştirmiştir. Yaşanılan bu ağır durum sonrasında yoksulları girişimci yapacak, onları kendi ayakları üzerinde durabilecek hale getirmek için 1976 yılında Muhammad

---

¹⁰⁴ Köse, 2009, s.79

Yunus tarafından “*Grameen Bank*” oluşturulmuştur. Grameen Bank, öncelikli olarak yoksul kadınların emeğini merkeze alan yeni bir anlayıştır. Bu sistem yeni girişimci yaratmak amacıyla kurulmuş, şeffaflık ilkesini temel prensibi haline getiren bir süreçtir. Yoksulluğa karşı bir kalkınma stratejisi olarak geliştirilen bu model, günümüzde başta Amerika, Asya ve Afrika olmak üzere Türkiye’nin de içinde bulunduğu birçok ülkede uygulanmaktadır. Bu model, muhtaç kişilere gelir sağlayıcı faaliyetlerde bulunabilmeleri için teminat ve kefalete gerek olmaksızın küçük ölçekli mikrokrediler verilmektedir. Yoksullukla mücadele konusunda etkin bir adım olan bu yöntem uzun vadede fayda sağlayıcı, muhtaçlık durumunu ortadan kaldırabilen bir araçtır.¹⁰⁵

- 162 milyon nüfusa sahip Pakistan’da tahminlere göre, nüfusun % 22,1’i yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır. Pakistan halkının %97’si müslümandır. Bu sebeple yoksullukla mücadelede ülkenin belirlediği yöntem İslam dinine göre şekillendirilmiştir. 1980 yılında Pakistan İslam Cumhuriyeti Anayasası’yla, Ramazan Ayı’nın ilk gününde mali kurumların merkez bütçesinden zekât kesintisi yapmaları ve bu kesintinin federal hükümetin tasavvurunda bulunan Merkezi Zekât Fonu’na aktarılması zorunlu hale getirilmiştir. Bu yasa sadece müslümanlar için geçerli olduğundan zekât kesintileri yalnızca müslümanlardan yapılmaktadır. Bu sebeple bu fonlardan yalnızca müslüman muhtaçlar, engelliler, kimsesizler, yardıma muhtaç kimseler yararlanmaktadır. Müslüman olmayanlara ise sadaka, atıyyat, khayrat gibi diğer dini bağışlar altında yardımlar yapılmaktadır. Mali kurumlardan zekât toplama işini federal hükümet gerçekleştirmektedir. Toplanan fon nüfusa göre eyaletler arasında paylaştırılmaktadır. Toplanan zekât bütçesi eğitim bursları, sağlık hizmetleri, yardıma muhtaç kadınlara evlilik yardımı, işsizlere yardım, gıda yardımı, çocuk yardımı, meslek okullarının açılması, aşevi gibi birçok hizmet için kullanılmaktadır.¹⁰⁶

- Yoksulluğa karşı önemli adımlar atan diğer bir ülke ise Malezya’dır. 1970’de %52,4 olan yoksulluk oranı, 1990’da %17.1, 2009’da %3.8’e gerilemiştir. Ülkede yoksullukla mücadele kapsamında çeşitli programlar oluşturulmuştur. Bu

¹⁰⁵Cemil Hakan Korkmaz, “Yoksulluğa Karşı Grameen Bankası Seçeneği”, **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler Cilt:2**, İstanbul, 13-15 Ekim 2010, s.290-293

¹⁰⁶Shahzad Iqbal Sham, “Yoksulluğun Giderilmesi: Pakistan’da Örnek Vaka”, **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler Cilt:2**, İstanbul, 13-15 Ekim 2010, s.94-100

programlar; yoksul hanelerin gelirlerini artırmak için hazırlanan ekonomik tabanlı programlar, kişisel gelişimlerini artırmak için eğitim desteği, toplumun dezavantajlı grupları için oluşturulan refah programlarıdır. Ülkede yoksullukla mücadele eden birçok kuruluş bulunmaktadır. Refah Daire Başkanlığı, Zekât Daire Başkanlığı, ülkede doğrudan yoksullar için uygulanan mikro kredi programları yoksullukla mücadelede etkili bir rol oynamaktadır.¹⁰⁷

2.2.3. Uluslararası Politikalar

Günümüzde küresel bir hal alan yoksulluk ile mücadeleye yine uluslararası ölçekte çözüm aranmaktadır. Başta BM olmak üzere DB, UNICEF gibi uluslararası kuruluşlar yoksullukla mücadele konusunda hem kapsayıcı hem de uzun vadeli çalışmalar başlatmışlardır.

- **Dünya Bankası**

Dünya Bankası, II. Dünya Savaşı sonrasında 1945 yılında “*Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD)*”¹⁰⁸ adıyla kurulmuştur. Kuruluş amacı farklı olsa da yoksulluğun 1980 sonrası küresel bir hal alması kurumu bu sorun karşısında çözüm arayışına itmiştir. 1990 yılında yayınlamış olduğu Kalkınma Raporu ile yoksulluğu, “*dünyanın karşı karşıya kaldığı en önemli sorun olarak tanımlamış, yoksul bireylerin üretkenliklerinin artırılmasına, ekonomik piyasaların iyileştirilmesine, yoksul kesime yönelik temel sağlık, eğitim, beslenme ve aile planlanması hizmetlerinin sağlanmasına vurgu yaparak, ekonomik olarak güçsüz olan bireyler için sosyal yardım transferleri ve sosyal güvenlik ağlarının sağlanması gerekliliğini*”¹⁰⁹ dile getirmiştir. Yoksulluk konusunda DB’nin yaklaşımı “*küresel ekonomik düzen içerisinde ekonomik büyümeyi sağlayacak politikaları uygularken bu politikaların yoksulluk yaratıcı etkilerinin dengelenmesi*”¹¹⁰ şeklindedir. Bu dönemde,

---

¹⁰⁷ Roslan Abdul-Hakim, Russayani Ismai ve Mohd Saifoul Zamzuri Noor, “Yoksulluğun Azaltılması Programının Etkinliği: Malezya’dan Bir Örnek”, **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler Cilt:2**, İstanbul, 13-15 Ekim 2010, s.105-107

¹⁰⁸ Münir Tireli, “Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası Göstergeleri Işığında Bir Analiz”, (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2009), s.107

¹⁰⁹ Zülfikar, 2010, s.44-45

¹¹⁰ Engin, 2014, s.57-58

DB'nin amacı yoksulluğu ortadan kaldırmak değil, meydana gelen yoksulluk durumlarını iyi bir şekilde yönetmektedir. DB'nin 1990 yılında yayınladığı raporda, ekonomik büyüme yolu ile yoksulluğun ortadan kaldırılacağını savunmuş, ekonomik büyüme sayesinde yoksulların mevcut durumlarının iyileşeceğini, böylece eğitim, sağlık ve aile planlaması gibi temel hizmetlere ağırlık verilebileceğini ifade etmiştir. 1990'lı yıllarda yoksullukla mücadele kapsamında geliştirilen stratejiler, istihdam yoğun büyüme, sosyal güvenliğin sağlanması ve insan sermayesine dayandırılmıştır.

DB'nin 2000 yılında yayınladığı Dünya Kalkınma Raporu'nda ise, "yoksulluğu çok boyutlu" tanımlanmıştır. Bu kapsamda yoksullukla mücadele etmek için daha kapsamlı stratejiler geliştirilmiştir.¹¹¹ Bu dönemde, yoksullukla mücadele kapsamında ekonomik büyümenin tek başına yeterli olamayacağı anlaşılmış, bunun yanı sıra; kişi başına tüketim, ortalama yaşam süresi eğitim düzeyi gibi yoksulluk belirtilerinin de iyileştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Bu kapsamda gelir adaletsizliğinin azaltılması, istihdam olanaklarının artırılması, temel insani ihtiyaçların karşılanabilmesi ve yoksul kimselerin girişimcilikle desteklenmesi için çalışmalar başlatılmıştır. DB'ye göre yoksullukla mücadelede temel görev devlete düşmektedir. 2000'li yıllarda, DB yoksulluğun nedenlerini; temel ihtiyaçların karşılanması için gerekli olan gelire sahip olamama, devlet kurumlarının sorunlar karşısında işlevsizliği, krizlerle başa çıkamama olarak ifade edilmiştir. DB'ye göre artan yoksulluğun diğer bir nedeni küreselleşme politikalarıdır. Küreselleşme ile gerçekleştirilen reformların yeterince başarılı bir biçimde yürütülememesi yoksulluğun artmasına neden olmuştur.

Yoksulluğa karşı mücadele noktasında DB, "fırsat, güçlendirme ve güvenlik"¹¹² ekseninde stratejileri geliştirilmesi gerekliliğini savunmaktadır. 2000 yılında yayınlanan Dünya Kalkınma Raporu'nda yoksullukla mücadele için üç unsur öne çıkmıştır:

1. Fırsatları Geliştirme: Yoksullar için iş, temiz su, sağlık, kredi, yol, okul, elektrik, kendi ürünlerine pazar gibi altyapıların iyileştirilmesi esastır.

---

¹¹¹Zülfikar, 2010, s.46

¹¹²Mustafa Aykaç, Seyfettin Erdoğan ve Özlem Tosuner, "Yoksullukla Uğraşmak ve Uluslararası Organizasyonlar", **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler Cilt:2**, İstanbul, 13-15 Ekim 2010, s.229-231

2. Güçlendirme: Yoksullukla mücadele alanında kamu hizmeti sunan kurum ve kuruluşların yoksullara karşı daha duyarlı hale gelerek geliştirilmeleri gerekmektedir. Yoksul grupların siyasi karar alma süreçlerine etkin katılımı sağlanmalı, cinsiyet, etnik durum, sosyal statüden kaynaklanan her türlü ayrışmanın ortadan kaldırılması için çalışmalar düzenlenmelidir.

3. Güvenliği Arttırma: Yoksulların karşı karşıya kaldıkları riskleri azaltıcı mekanizmalar geliştirilmelidir. Onları ekonomik kriz, doğal afet, sağlık sorunları, şiddet gibi olumsuz durumlara karşı koruyacak çeşitli sigorta mekanizmalarının da oluşturulması gerekmektedir.¹¹³

- ***Birleşmiş Milletler***

Birleşmiş Milletler kavramı ilk kez Franklin D. Roosevelt tarafından II. Dünya Savaşı sırasında müttefik ülkeler için kullanılmıştır. İlk resmî kullanımını ise 1 Ocak 1942 yılında *Birleşmiş Milletler'in Beyannamesinde ve Atlantik Bildirisi'ndedir*.¹¹⁴ Örgüt Türkiye'nin de içinde bulunduğu 192 üye ülkeden oluşmakta, New York'ta bulunan genel merkezden yönetilmektedir. 1990'lardan itibaren yoksullukla mücadelenin uluslararası ölçeğe taşınması sonucunda BM konu ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. Kurum, ilk dönemlerde artan yoksullaşmaya karşı bir tepki ortaya koymaya çalışmıştır. BM'nin 1948 yılında kabul ettiği İnsan Hakları Evrensel Beynamesi 25. Maddedeki; “*Herkes, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve refahı için yeterli yaşam düzeyi (gıda, giyim, konut, sağlık hizmetleri ve gerekli sosyal hizmetler dâhil) hakkına ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık koşullarından kaynaklanan geçinebilme güçlükleri karşısında güvence hakkına sahiptir*”¹¹⁵ ifadesi yoksulluk gündeminde yer alması düşünülen temel amaç ve politikaların çok büyük kısmını kapsamaktadır.

Birleşmiş Milletler, yoksullukla mücadele konusunda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programını (UNDP) oluşturmuştur. UNDP yoksulluğu, “*insani gelişme için zorunlu olan fırsatlardan (hayat boyu sağlık, yaratıcı bir hayat, ortalama bir hayat*

---

¹¹³Zülfikar, 2010, s.46

¹¹⁴BM, https://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fmi%C5%9F_Milletler (11.02.2017)

¹¹⁵Volkan Pehlivan, “Küreselleşme, Yoksulluk ve Türkiye”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), s.70

standardı, özgürlük, kendine güven, saygınlık) mahrum olma”¹¹⁶ şeklinde tanımlamıştır. UNDP 166 ülkede varlığını sürdürmektedir. Bu kurum, insanların daha iyi yaşam şartları altında yaşamalarını amaçlayarak ülkelerde faaliyet göstermektedir ve her yıl İnsani Gelişme Raporu yayınlamaktadır.

UNDP, yoksulluğun kavramlaştırılması ve yoksulluğun ölçülmesi için çalışmalar yapmıştır. 1997 yılında yayınladığı İnsani Gelişme Raporu’nda ilk kez insani yoksulluk kavramını kullanmıştır. İnsani yoksulluğu ölçmek için İnsani Yoksulluk İndeksi’ni geliştirmiştir. Bu indeks; yaşam süresi, eğitim ve makul bir yaşam standardı olmak üzere üç kritere göre hesaplanmaktadır. En yüksek İGE değeri 1’dir İnsani gelişme kavramı ile gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümenin toplumda eşitsizliklere neden olacağı ifade edilmiş, toplumsal refah ve ekonomik büyüme arasındaki ters orantı dile getirilmiştir. BM ve UNDP’ye göre, insanın yaşam kalitesi ve kalkınması için sadece ekonomik ögeler yeterli olmamaktadır. Toplumsal, ekonomik, kişisel ve siyasal gelişimlerin olması da gerekmektedir. Kişilerin uzun ve sağlıklı bir hayat sürebilmeleri için yaşadıkları toplumsal alanda asgari bir geçim kaynaklarının yanı sıra bilgi ve sağlığa da ihtiyaçları vardır. Bu sebeple bireyin gelişimi sadece ulusal ekonominin gelişimi ile sağlanmamaktadır. Ancak ulusal ekonomik gelir, bireyler için gelişim olanakları sağlayabilirse yoksullukla mücadelede etkili olabilir. Ayrıca BM, insani gelişme ve yoksulluk kavramları ile küreselleşmenin yoksulluğun artmasında neden olduğunu, bu nedenle yanlışlıkların düzeltilmesi gerektiğini savunurken diğer taraftan küreselleşme sürecinin yoksullara karşı sunabileceği nimetler üzerinde de durmaktadır.¹¹⁷

---

¹¹⁶Ayşe Meral Uzun, “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2003, Cilt 4, Sayı:2, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/194.pdf> (16.12.2016), s.157

¹¹⁷Yeşim M. Oruç, “Küresel Yoksulluk ve BM”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı:89, 2001, s.73-86

Tablo 3: İnsani Gelişmişlik Açısından Ülkeler

Çok Yüksek Düzeyde İnsani Gelişme		Yüksek Düzeyde İnsani Gelişme		Orta Düzeyde İnsani Gelişme		Düşük Düzeyde İnsani Gelişme	
Ülke	İGE Değeri	Ülke	İGE Değeri	Ülke	İGE Değeri	Ülke	İGE Değeri
Norveç	0.949	Belarus	0.796	Moldova	0.699	Suriye	0.536
Avustralya	0.939	Umman	0.796	Paraguay	0.693	Nijerya	0.527
Almanya	0.926	Kazakistan	0.794	Türkmenistan	0.691	Madagaskar	0.512
Hollanda	0.924	Küba	0.775	Filistin Devleti	0.684	Sudan	0.490
ABD	0.920	İran	0.774	Vietnam	0.683	Yemen	0.482
HongKong	0.917	Gürcistan	0.769	Güney Afrika	0.666	Afganistan	0.479
İngiltere	0.909	Türkiye	0.767	Kırgızistan	0.664	Etiyopya	0.448
Japonya	0.903	Meksika	0.762	Irak	0.649	Mozambik	0.418
Kore	0.901	Brezilya	0.754	Fas	0.647	Güney Sudan	0.418
Fransa	0.897	BosnaHersek	0.750	Hindistan	0.624	Gine	0.414
SuudiArabistan	0.847	Tayland	0.740	Bangladeş	0.579	Çad	0.396
Rusya	0.804	Tunus	0.725	Gana	0.579	Nijer	0.353
Kuveyt	0.800	Özbekistan	0.701	Pakistan	0.550	OrtaAfrika Cumhuriyeti	0.352

Kaynak: UNDP, 2016 İnsani Gelişme Raporu, <http://www.tr.undp.org> (27.11.2017), s.25

2000 yılında düzenlenen Milenyum Zirvesi'nde; “özgürlük, eşitlik, dayanışma, tolerans, doğaya saygı ve sorumluluğu paylaşma” konuları tartışılmış, 2015 yılında mutlak yoksulluk içinde yaşayan insan sayısının yarıya indirilmesi amaçlanmıştır. Ancak bu hedefe ulaşamamıştır. Bu zirvede “Milenyum Kalkınma Hedefleri” başlığı altında 8 hedef belirlenmiştir.

Milenyum Kalkınma Hedefleri şunlardır:

- Aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak,

- Herkes için evrensel ilköğretimi sağlamak,
- Cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadınları güçlendirmek,
- Çocuk ölümlerini azaltmak,
- Anne sağlığını iyileştirmek,
- HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele etmek,
- Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak,
- Kalkınma için küresel işbirliğini kurmak.¹¹⁸

BM yoksulluğu azaltmak için altı ana politika üzerinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunlar;

1. Bireylerin siyasi karar alma süreçlerine katılımlarını güçlendirerek, kendi yaşamları üzerindeki kontrollerini kuvvetlendirmek,
2. Kadınların sosyal hayata katılımını artırarak, cinsiyetler arası eşitliği güçlendirmek,
3. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde yoksulların yararına ekonomik büyümeyi desteklemek,
4. Küreselleşmenin nimetlerinden yoksulların yararlanabilmesini sağlamak,
5. Halkı yoksullukla mücadele alanına daha etkin bir şekilde dahil etmek,
6. Özel durumlar için özel politikalar belirlemek.¹¹⁹

- ***Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu***

Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu adıyla 1946 yılında kurulan UNICEF, 1954 yılında BM genel kurulunca; “*çocuk haklarının korunması adına tanıtım ve savunma çalışmaları yapmak, çocukların temel gereksinimlerinin karşılanmasına yardımcı olmak ve çocukların potansiyellerini eksiksiz biçimde gerçekleştirmek için fırsatlar yaratmak*”¹²⁰ üzere görevlendirilmiştir. Dünya ülkeleri arasında imzalanan Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) doğrultusunda faaliyet göstermekte olan UNICEF, “*En dezavantajlı konumda olan çocuklara, savaş*

¹¹⁸Mustafa Aykaç, Seyfettin Erdoğan ve Özlem Tosuner, 2010, s.230

¹¹⁹Pehlivan, 2010, s.71

¹²⁰UNICEF, <https://tr.wikipedia.org/wiki/UNICEF> (25.11.2016)

*kurbanlarına, aşırı yoksulluk içindekilere, doğal afetlere uğrayanlara, şiddet ve sömürünün her biçiminden zarar görenlere ve engellilere özel koruma sağlanmasına*¹²¹ büyük önem vermektedir. UNICEF'e göre yoksulluk, çocuklar üzerinde hem bedensel hem de zihinsel yıkımlara yol açan, yok edilmez ise nesilden nesile aktararak kısır bir döngü haline gelebilecek bir durumdur. Bu yüzden yoksullukla mücadeleye çocuklardan başlanması gerektiğini savunmaktadır. UNICEF, çocuk yoksulluğun göstergeleri olarak; *“bebek ve çocuk ölüm oranları, beş yaş altındaki düşük ağırlıklı veya kısa boylu çocuk oranı, temiz içme suyuna ulaşan nüfus oranı, yeterli temizlik ve sağlık bakımı, tam aşılı çocuk oranı ve ilköğretime başlayan çocuk oranını*¹²² kabul etmektedir.

UNICEF, *“çocuk haklarının uygulanmasını destekleme konusunda uzmanlaşmış Birleşmiş Milletler Kurumu*¹²³ olarak çalışmalarını Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme doğrultusunda yürütmektedir. Çocuk haklarını beşeri kalkınmanın ayrılmaz bir bileşeni olarak kabul eden UNICEF, hem küresel hem de yerel düzeyde aktif rol oynamakta, küresel düzeyde çocuk haklarının savunulmasında etkili olan, yerel düzeyde *“çocukların refahını artırmak ve tüm kız ve erkek çocuklarına tam potansiyellerine ulaşma olanağını sunmak*¹²⁴ için faaliyetlerde bulunmaktadır. 190 ülkede faaliyet gösteren kurum, özellikle dünyanın en yoksul bölgelerinde varlığını güçlendirmektedir. Kurumun finansmanlığı tamamen gönüllü fonlar tarafından karşılanmaktadır. UNICEF, tüm ülkelerde sosyal dışlanmaya maruz kalan çocuklarla özel olarak ilgilenmektedir.

2. 3. TÜRKİYE'DE YOKSULLUK

Türkiye'de kentleşme 1950'lerden sonra başlamıştır. Sanayide yaşanan gelişmeler sonucunda tarımda makineleşme süreci hız kazanmış, kentin çekiciliğinden sonra kırsalın iticiliği de eklenince kırsalda yaşanan yoksulluk ve işsizlik kentlere taşınmıştır. Kırsaldan kentlere doğru yoğun göç dalgalarının oluşması, kentlerde birtakım yeni sorunlar ortaya çıkarmıştır. Göçmenlerin, kamu arazisi ve özel mülk

¹²¹UNICEF, <https://tr.wikipedia.org/wiki/UNICEF> (25.11.2016)

¹²²Engin, 2014, s.58-59

¹²³UNICEF, <http://www.unicef.org.tr/> (25.11.2016)

¹²⁴UNICEF, <http://www.unicef.org.tr/> (25.11.2016)

arsaları üzerine inşa ettikleri konutlarla barınma ihtiyaçlarına kendilerince çözüm bulmaları; çarpık kentleşme, altyapı yetersizliği, gecekondu gibi yeni sorunların oluşmasına neden olmuştur. Bu dönemde yapılan gecekondu yapıları bittikleri takdirde, mahkeme kararı olmadan yetkililer tarafından yıkılmadığı için, bu durumdan faydalanmak isteyen göçmenler barınaklarını bir gecede inşa etmişlerdir. Bu şekilde ortaya çıkan yeni konut biçimine “gecekondu” adı verilmiştir.¹²⁵ Böylece plansız ve çarpık kentleşmeye kentlerin çevresini saran gecekondulaşmada eklenmiştir.

1950 ve 1960 yılları arasında Türkiye'nin en büyük dört şehrinin nüfusu %75 oranında artış göstermiştir. 1.5 milyon göçmen kentsel alanlara, 600.000 göçmen ise en büyük dört şehre gelmiştir. 1950'de her 10 köylüden biri şehre göç etmiştir.¹²⁶ 1950'lerde görülen yoksulluk geleneksel kurumlar, hemşerilik ve akrabalık ilişkileri, dini inançlar sayesinde giderilmeye çalışılmıştır. Yapılan sosyal yardımlar ihtiyaç sahibi kişilerin daha da yoksullaşmasını önleyerek, bireylerin asgari düzeyde de olsa bir hayat standardına erişebilmelerine olanak sağlamıştır. 1960 Anayasasında “sosyal devlet” kavramına yer verilmiş, böylece yoksullukla mücadelede devletin üstlenmesi gereken rol anayasal zeminde belirlenmiştir. Ancak bu gelişmede yoksulluğun kronikleşen bir sorun haline gelmesini önleyememiştir. Yoksulluğun kronikleşmesine yol açan faktörler; “enflasyon, istihdam olanaklarının azlığı, sosyal yardımların kısa vadede fayda sağlaması, gelir dağılımındaki eşitsizlik”¹²⁷ dir. Türkiye'de yoksulluk 1980'lerden itibaren; göç, eğitimsizlik, gelir dağılımı eşitsizliği, ekonomik krizler, küreselleşmenin etkisi, işsizlik oranlarının yetersizliği gibi birçok faktör ile birleşerek çözümü güç bir hal almıştır. Türkiye'de yoksulluğun artmasına neden olan diğer bir faktör ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki köylerin terör olayları sebebiyle boşaltılmasıdır.¹²⁸ 1987-1994 döneminde kentsel yoksulluk, %26.5'den %35.5' yükselmiştir. Kırsalda yaşanan yoksulluk kente taşınmış, kırsal yoksulluk %73.5'ten %64.4'e gerilemiştir. Temel ihtiyaçlarını karşılayamayan terör sebebiyle göç etmek zorunda kalan haneler 1994 yılında yoksulluğun en çok biriktiği yerler %65.8 Güneydoğu Anadolu Bölgesi ,

¹²⁵Emre Kongar, *İmraptorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Ankara : Bilgi Yayınevi, 1979, s.399

¹²⁶Keyder, 2014, s.171

¹²⁷Asuman Altay, “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu Mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”, *Sosyo-Ekonomi Dergisi*, Sayı. 2005-2, Temmuz Aralık 2005, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sosyoekonomi/article/view/5000080488/5000074530> (16.12.2016), s.163

¹²⁸Kalfa Topateş, 2015, s.16

%65.7 Marmara Bölgesi'dir. Yaşanan zorunlu göçler yoksulluğun kentlere taşınarak yoksulluk kültürünün oluşmasına, işsizlik ve kayıt dışı istihdam edilenlerin artmasına, kente uyum sağlayamama sonucu sosyal dışlanmaya, kentlerde suç oranlarının artmasına neden olmuştur.¹²⁹

Yoksullukla mücadele kapsamında ulusal ölçekte faaliyet gösterebilmek için 1961 ve 1982 Anayasası'nda sosyal devlet ilkesine yer verilmiş ve bu ilke çerçevesinde politikalar oluşturulmaya başlanmasına rağmen, 1980 sonrasında neoliberal politikaların etkisi ile sosyal devlet ilkesinden uzaklaşmaya başlanmıştır.¹³⁰ Neoliberal politikaları benimseyenler yoksulluğu; “*bireyin kendi tembelliği ve yetersizliği*” olarak tanımlamıştır. 1980 sonrası, devletin toplumsal ilişkilerde hakemlik rolünden çekilmesi, toplumsal sınıflar arasındaki dengesizliğin alt sınıflar aleyhine açılmasına neden olmuştur. Bu tarihten sonra refah devletine ait uygulamalardan “*devletin küçülmesi*” söylemiyle vazgeçilmeye başlanmıştır. Devletin sunmakla yükümlü olduğu birçok kamu hizmeti özelleştirme gibi yöntemlerle devlet tasarrufundan çıkarılmış ya da yerel yönetimlere ve STK'lara devredilmiştir.¹³¹ Bu değişim yoksulluğun cemaatler ya da yerel toplulukların müdahalesi ile çözülebilecek bir sorun olarak algılanmasına neden olmuştur.¹³²

Türkiye'de yoksulluğun boyutlarını incelemek için yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Yoksulluğu insani yoksulluk kavramı ile açıklayan ve ülkelerin insani gelişmişlik seviyeleri gösteren BM'nin 2016 yılında yayınladığı İnsani Gelişmişlik Raporu'na göre; Türkiye'nin 1990-2015 yılları arasında İGE değeri 0,576'dan 0,767'ye yükselmiştir. 2015 yılında bu oranla Türkiye, 188 ülke arasından 71. sırada yer almıştır. Bu yıllar arasında Türkiye'de kişi başına Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH) yaklaşık %78.2, doğuştan beklenen yaşam süresi 11.2 yıl, ortalama öğrenim süresi 3.7 yıl ve beklenen yaşam süresi 5.7 yıl artmıştır. Ayrıca Türkiye'nin 2015 yılında hesaplanan İGE değeri, yüksek insani gelişme kategorisinde bulunan ülkelerle (0,744), Avrupa ve

¹²⁹ Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, s.95

¹³⁰ Özel, 2015, s.169

¹³¹ Oğuz Işık ve M. Melih Pınarcıoğlu, **Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği**, 10. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015, s.125

Orta Asya ülkelerinin (0,748) hesaplanan insani gelişme değerlerinden yüksek çıkmıştır.¹³³

2016 yılında IMF (Uluslararası Para Fonu)'nin yayımladığı son raporda Türkiye, ekonomik büyüklük olarak dünya ülkeleri arasında 18. sırada, Avrupa ülkeleri arasında 8. sırada yer almıştır. Dünya'daki en büyük 18. ekonomiye sahip olan Türkiye'nin insani gelişmişlik açısından 71. sırada yer alıyor olması, akıllara öncelikli olarak gelir dağılımındaki eşitsizliği getirmektedir. Ekonomik büyüme ne kadar gelişme gösterse de eğer kaynaklar, gruplar arasında adaletli bir şekilde paylaşılamıyorsa yoksullukla mücadele alanında bir yarar görülemeyeceği gerçektir.

TÜİK'in Türkiye'de yoksullukla ilgili yapmış olduğu araştırmalara göre şu gerçekler karşımıza çıkmaktadır:

- 2016 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'na göre, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirin %60 kriterine göre 2015 yılında sürekli yoksul oranı %15.8 iken, 2016'da bu oran % 14.6'ya düşmüştür. Bu iyileşmeye rağmen, ekonomik sıkıntıda olma durumu olarak tanımlanan maddi yoksulluk, 2015 yılında %30.3 iken 2016 yılında %32.9'a yükselmiştir.

- 2016 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'na göre, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirin %60 kriterine göre belirlenen yoksulluk sınırı incelendiğinde, yoksulluk sınırı altında yaşayan bireylerin oranı 2010 yılında %23.8, 2011 yılında %22.9, 2012 yılında %22.7, 2013 yılında %22.4, 2014 yılında %21.8, 2015 yılında %21.9, 2016 yılında %21.2 olarak tespit edilmiştir. Bu oranlardan da anlaşılacağı üzere 2010-2016 yılları arasında yoksulluk sınırı altında yaşayan kişilerin oranında bir önceki yıla nazaran düşüş gerçekleşmiştir.

- 2016 yılında Türkiye'de en yüksek gelire sahip %20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay, 2015 yılına göre 0.7 artış göstermiş %47.2 olmuştur. En düşük gelire sahip %20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay ise 0.1 artış göstererek %6.2 olmuştur. Bu oranlardan anlaşılacağı üzere var olan gelir eşitsizliği 2016 yılında önceki yıla göre 0,007 puan artmıştır.

¹³³UNDP, İnsanı Gelişme Raporu Türkiye, 2016, [file:///C:/Users/Administrator/Downloads/T%C3%BCrkiye%20A%C3%A7%C4%B1klama%20Notu%20HDR%202016%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Administrator/Downloads/T%C3%BCrkiye%20A%C3%A7%C4%B1klama%20Notu%20HDR%202016%20(1).pdf) (14.12.2017), s.2-4

Tablo 4: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlere Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar(2006-2016)

Yüzde 20'lik fert grupları	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
İlk yüzde 20	5,1	5,8	5,8	5,6	5,8	5,8	5,9	6,1	6,2	6,1	6,2
İkinci yüzde 20	9,9	10,6	10,4	10,3	10,6	10,6	10,6	10,7	10,9	10,7	10,6
Üçüncü yüzde 20	14,8	15,2	15,2	15,1	15,3	15,2	15,3	15,2	15,3	15,2	15,0
Dördüncü yüzde 20	21,9	21,5	21,9	21,5	21,9	21,7	21,7	21,4	21,7	21,5	21,1
Son yüzde 20	48,4	46,9	46,7	47,6	46,4	46,7	46,6	46,6	45,9	46,5	47,2
Gini katsayısı	0,428	0,406	0,405	0,415	0,402	0,404	0,402	0,400	0,391	0,397	0,404
P80/P20	9,5	8,1	8,1	8,5	8,0	8,0	8,0	7,7	7,4	7,6	7,7

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> (20.12.2017)

- Gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerinden biri olan gini katsayısı, sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımındaki eşitliği, 1'e yaklaştıkça gelir dağılımındaki bozulmayı göstermektedir. Türkiye'de 2006 yılı gini katsayısı 0,428 iken 2016 yılında 0,404'e yükselmiştir. Bu oran, 2016 yılında Türkiye'deki gelir dağılımı eşitsizliğinin önceki yıllara göre azaldığını göstermektedir.

Tablo 5: Bölge Bazında Gini Katsayısı (Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre) (Yıllık) (2016)

BÖLGELER	2016
Türkiye	0,404
İstanbul	0,413
Batı Marmara	0,364
Ege	0,361
Doğu Marmara	0,330
Batı Anadolu	0,395
Akdeniz	0,398
Orta Anadolu	0,357
Batı Karadeniz	0,340
Doğu Karadeniz	0,356
Kuzeydoğu Anadolu	0,353
Ortadoğu Anadolu	0,388
Güneydoğu Anadolu	0,369

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> (20.12.2017)

- Tablo 5’de Türkiye’deki gelir dağılımı eşitsizliği bölgesel bazda verilmiştir. Bu bilgilere göre gelir dağılımı adaletsizliğinin en fazla yaşandığı bölgeler sırasıyla İstanbul, Akdeniz ve Batı Anadolu’dur. Gelir dağılımının en adaletli paylaşıldığı bölgeler ise sırasıyla Doğu Marmara, Batı Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu’dur.

- TÜİK’ten alınan bilgiler ışığında Türkiye’de işsizlik oranı, 2012’de %8.4, 2013’te %9, 2014’de %9.9, 2015’te %10.3 ve son olarak 2016’da %10.6 olarak tespit edilmiştir. Bu bilgiler dahilinde, işsizlik oranının her geçen yıl bir önceki yıla göre arttığı görülmektedir.

- 2015 Yoksulluk Çalışması’na göre, 2015 yılında cari satınalma kapasitesine göre kişi başı günlük harcaması 2,15 doların altında kalan kişi oranı %0.06 olarak gerçekleşmiştir.

- 2016 Aile Yapısı Araştırması sonucuna göre, eğitimine devam etmek istemesine rağmen devam edemeyen 15 ve üzeri yaştaki bireylerin oranı %18.3'tür. Bireylerin eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalma nedenleri; ekonomik nedenler, ailelerin izin vermemesi ve eğitimde başarısızlık olarak tespit edilmiştir.

Tablo 6: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranı, Türkiye (2006-2016)

Yıllar	Yoksulluk oranı (%)				
	Okur-yazar olmayanlar	Bir okul bitirmeyenler	Lise altı eğitilmişler	Lise ve dengi okul mezunları	Yükseköğrenim mezunları
2006	41,4	36,7	9,7	21,2	1,3
2007	40,5	34,2	19,5	8,7	1,6
2008	40,2	33,6	20,8	8,5	1,3
2009	41,8	36,7	21,5	8,5	1,8
2010	39,3	37,3	20,9	7,8	1,8
2011	38,4	35,8	20,0	8,9	2,0
2012	39,1	33,8	20,0	9,3	1,9
2013	37,5	33,5	20,0	9,1	2,7
2014	38,1	34,2	19,6	9,3	2,2
2015	36,3	34,1	20,3	10,2	2,7
2016	35,3	33,5	19,6	10,4	3,2

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> (20.12.2017)

Tablo 7: Medyan Gelirin %60'ına Göre / Yoksulluk Sınırı (TL) Medyan Gelirin %60'ına Göre / Yoksul Sayısı (Bin Kişi) /Medyan Gelirin %60'ına Göre / Yoksulluk Oranı (%) 2016

BÖLGE KODU	BÖLGE ADI	Medyan gelirin %60'ına göre / Yoksulluk sınırı (TL)	Medyan gelirin %60'ına göre / Yoksul sayısı (Bin kişi)	Medyan gelirin %60'ına göre/ Yoksulluk oranı (%)
TR	TÜRKİYE	8539	16328	21,2
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	6522	456	21,1
TRB	Ortadoğu Anadolu	5719	804	21,5
TRC	Güneydoğu Anadolu	4603	1598	19,2
TR1	İstanbul	10871	2602	17,8
TR2	Batı Marmara	9356	619	19
TR3	Ege	9411	1710	17,4
TR4	Doğu Marmara	9774	1059	14,5
TR5	Batı Anadolu	10430	1452	19,5
TR6	Akdeniz	7707	2187	22,2
TR7	Orta Anadolu	7604	678	17,9
TR8	Batı Karadeniz	8059	708	16,4
TR9	Doğu Karadeniz	8318	345	13,9

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do#> (20.04.2017)

- Tablo 7'den de anlaşıldığı üzere, medyan gelirin %60'ına göre yoksulluk oranı Türkiye genelinde 2016 yılında %21.2 olarak tespit edilmiştir. Bölge bazında incelendiğinde yoksulluk oranının en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla %22.2 Akdeniz, %21.5 Ortadoğu Anadolu ve %21.2 ile Kuzeydoğu Anadolu'dur. Yoksulluk oranının en düşük olduğu bölgeler ise sırasıyla %13.9 Karadeniz, %14.5 Marmara ve %16.4 Batı Karadeniz'dir. Yoksul sayısının en fazla olduğu bölgeler sırasıyla İstanbul, Akdeniz ve

Ege'dir. Yoksul sayısının en az olduğu bölgeler ise sırasıyla Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu ve Batı Marmara'dır.

1.5. TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELE

Türkiye'de yoksullukla mücadele kapsamında başta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olmak üzere, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri gibi pek çok kurum ve kuruluş faaliyet göstermektedir.

1.5.1. Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Uygulanan Devlet Politikaları

Sosyal yardım, temeline insanı koyan insanlık tarihi kadar eski olan bir olgudur. Yoksullukla mücadelede başvurulan en yaygın yöntemlerden biri olan karşılıksız yardımlar, yoksul kesimlerin çıkarlarını koruyarak toplumsal denge ve adaleti sağlamak için sosyal politika aracı olarak kabul edilmektedirler.¹³⁴ Sosyal yardımların temel amacı, *“muhtaç kişilere muhtaçlık koşullarını ortadan kaldırıp, yardım almadan hayatlarını sürdürebilecek duruma gelinceye kadar gelir güvencesi sağlamaktır. Sosyal yardımların rolü yoksulluğun ortadan kaldırılması değil muhtaçlık durumunu gidermektir. Beslenme, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçların acilen karşılanması gerektiği için sosyal yardımlar yoksul bireylere kısa vadede yardım sağlayan en büyük destekçilerdir.”*¹³⁵ Ancak sosyal yardımlar *“her şeyin devletten beklenmesi”* anlayışının gelişmesine neden olan, bireyi devlete bağlı hale getiren ve sosyal yaşama aktif katılımını engelleyen, kendini yoksul addeden herkesin sosyal yardım açısından devletten bir şey beklemesine ve başvuru sayısının sürekli artmasına neden olduğu için eleştirilmektedirler. Sosyal yardımların muhtaç kesimlerde oluşturduğu gizli bağıllık yoksulluk üzerine en çok durulması gereken taraftır. Bireylerin yoksulluktan kurtulmak için çaba göstermemelerine de neden olduğu, bu nedenle muhtaç bireylere yapılan bu yardımların süreklilik göstermeyeceğinin

¹³⁴Mehmet Güneş, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği”, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, <http://sead.selcuk.edu.tr/sead/article/view/26/25> (16.12.2016), s.153-155

¹³⁵Selahattin Ögülmüş, “Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü”, *Aile ve Toplum Dergisi*, 2011, Cilt:7, Sayı: 26, 2011, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/spcd/article/view/5000107912/5000100622> (16.12.2016), s.84

hatırlatılması gerekmektedir. Tüm bu olumsuzlukların yanı sıra, özellikle Türkiye’de sosyal yardımların icrasında bir takım sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlar arasında; “*ortak veri tabanının bulunmaması, kurumların kurumsal kapasitelerini yetersizliği, kurumlar arasında koordinasyon ve işbirliği eksikliği, yardım eden kurumlar arasında norm ve standart birliğinin olmaması, kurumların görev alanlarının çakışması*” gibi olumsuz durumlar yer almaktadır. Yaşanılan sorunlar, kamu kaynağının verimli bir şekilde kullanılmasına engel olmaktadır.¹³⁶

Tablo 8: Sosyal Yardımların Olumlu-Olumsuz Yanları

Sosyal Yardımların Olumlu Yanları	Sosyal Yardımların Olumsuz Yanları
Boşlukları tamamlayıcı olması	Psiko-sosyal zararları (damgalama ve küçük düşürme)
Tasarruf sağlayıcı olması	İnsanlara tembelliği içmesi ve bağımsız bağımlılık yaratması
Psiko-sosyal yararları	İstismara açık olması

Kaynak: Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü, Sadık Güneş (Hzi.), Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2008, s.46-48

Sosyal yardım ilkesi, devletin anayasal görevidir. Bu konuda devlet adına çalışmalar yürüten öncü kurum Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’dır. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 1986’da 3294 sayılı yasa ile başbakanlığa bağlı olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu adıyla kurulmuş, genel sekreterlik olarak çalışmıştır. 2004-2011 yılları arasında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü olarak çalışmalarına devam etmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulmasıyla 2011’de bakanlığın bünyesinde Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü adını almıştır. Bu kapsamda 81 ilde 973 tane Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı çalışmaktadır. 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu ve SYDV’nin amacı; sosyal güvenlikten mahrum kalan, temel insani ihtiyaçlarını karşılayamayan kişilere yardım etmek, engelli kişilerin eğitimine destek vermek, kentlerde ve kırsalda yaşayan yoksulların gelirlerine katkı sağlamak, istihdam olanaklarını destekleyecek projeler hazırlamak, yoksul bireyleri üretici haline getirmek,

¹³⁶ Güneş, s.166-179

gelir adaletsizliklerini iyileştirmek, sosyal yardımlaşma ve dayanışma ruhunu pekiştirmek, sosyal güvenceden mahrum kalan dezavantajlı grupları, sığınmacı ve mültecilere yardım etmektir. Dezavantajlı gruplara ikamet adreslerine göre bağlı buldukları SYDV tarafından gerekli incelemeler yapıldıktan sonra mütevellî heyetini onayı ile muhtaçlık durumları ölçüsünde aynı ve nakdi yardımlar yapılmaktadır.¹³⁷Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yapılan sosyal yardımlar Tablo 9’ da gösterilmiştir.

Tablo 9: Ana Gruplar Bazında Sosyal Yardım Programları

Aile Yardımları	Eğitim Yardımları	Sağlık Yardımları	Özel Amaçlı Yardımlar	Yaşlı ve Engelli Yardımları	Proje Destekleri ve İstihdam Yardımları
Gıda Yardımları	Eğitim Materyali Yardımları	Şartlı Sağlık Yardımları	Aşevleri	Yaşlı ve Engelli Aylıkları	Gelir Getirici Proje Destekleri
Barınma Yardımları	Şartlı Eğitim Yardımları	Engelli İhtiyaç Yardımları	Afet Yardımları	Evde Bakım Yardımı	Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi
Sosyal Konut Projesi	Öğle Yemeği Yardımı	GSS Gelir tespiti ve Prim Desteği	Terör Zararı Yardımı		İstihdam Eğitimi Projeleri
Yakacak Yardımları	Ücretsiz Ders Kitabı		Sosyal Uyum Yardımı		Sosyal Hizmet Projeleri
Eşi vefat etmiş kadınlara yardım	Öğrenci Taşıma Barınma ve İaşe Yardımı				İşe Yönlendirme Yardımı
Muhtaç Asker Ailelerine Yardım	Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması				İşe Başlama Yardımı
Doğum Yardımı	Yurt Yapımı				
Öksüz ve Yetim Yardımı					
Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı					

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2016 Yılı İdare Faaliyet Raporu, <http://www.aile.gov.tr/data/58b58e4c691407119c139239/2016%20%20Faaliyet%20Raporu.pdf> (20.12.2017), s.49

¹³⁷Esin Polat, “Sosyal Yardım Uygulamalarında Sosyal İnceleme”, Bülent Karakuş (Ed.), **Sosyal Hizmet** içinde (97-110), Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını, 2015, s.100

1. *Aile Yardımları*: SYDV tarafından ihtiyaç sahiplerine yönelik temel ihtiyaçların karşılabilmesi adına yapılan sosyal yardımların önemli bir kısmını “*aile yardımları*” oluşturmaktadır. İhtiyaç sahipleri için hayati önem taşıyan bu yardımlar için büyük bütçeler ayrılmaktadır. Son üç yılda SYDV’ler tarafından 2.013.066 ihtiyaç sahibi aileye gıda, giyim vb temel ihtiyaçlarına yönelik 764,04 milyon TL değerinde gıda yardımı yapılmıştır. Eski ve sağlıksız evlerde yaşamak zorunda olan ihtiyaç sahiplerinin evlerine bakım ve onarım, afet nedeniyle evsiz kalmış yoksullara, tedavi amaçlı başka bir şehre giden kişilere, barınmaevlerinden ayrılan kimsesiz kadın ve çocuklara, mülteci ve sığınmacılara barınma yardımları yapılmaktadır. Ayrıca bu ailelere ev eşyası da temin edilmektedir. Bu kişilerin kira bedelleri vakıf kaynaklarından karşılanmaktadır. Son üç yılda SYDV’ler tarafından 66.604 haneye 254,48 milyon TL değerinde barınma yardımı yapılmıştır. Bakanlığın, sosyal güvenceden yoksun kalmış muhtaç kişiler için geri ödemeli olarak başlattığı sosyal konut yapımı çalışmaları devam etmektedir. Önceden belirlenen ihtiyaç sahiplerine en az 500 kg olmak üzere standartlara uygun olarak torbalanan kömür ücretsiz olarak evlere teslim edilerek yakacak yardımı yapılmaktadır. Son üç yılda SYDV’ler tarafından 6.381.166 haneye 7.364.112 ton kömür dağıtılmıştır. Muhtaçlık durumları devam ettiği sürece, eşi vefat etmiş kadınlara aylık 250 TL olmak üzere düzenli nakdi yardımlar yapılmaktadır. Son üç yılda SYDV’ler tarafından 862,364 kadına 2.445,200 TL yardım yapılmıştır. Vatani görevde olan askerlerin ihtiyaç sahibi ailelerine desteklemek için aylık 250 TL muhtaç asker ailelerine yardım yapılmaktadır. Son üç yılda SYDV’ler tarafından 238.772 haneye 513 milyon TL değerinde nakdi yardım yapılmıştır. 2015 yılından itibaren uygulanmaya başlatılan doğum yardımı, sadece Türk vatandaşlarına canlı doğan bebekler için yapılan nakdi yardımlardır. Son iki yılda SYDV’ler tarafından 1.833.787 kişiye 754.079.619 TL yardım yapılmıştır. Annesi veya babası hayatta olmayan, 18 yaşından küçük öksüz ve yetim çocuklar için her ay öksüz ve yetim yardımı adı altında 100 TL nakdi yardım yapılmaktadır. Son iki yılda SYDV’ler tarafından 88.237 çocuğa 76.022.000 TL yardım yapılmıştır. Ayrıca babası askerde olan ihtiyaç sahibi çocuklar için aylık 100 TL muhtaç asker çocuğu yardımı yapılmaktadır. Son iki yılda SYDV’ler tarafından 10.116 babası asker olan çocuğa 6.386.000 TL nakdi yardım yapılmıştır.

2. *Eğitim Yardımları:* SYDV tarafından yapılan sosyal yardımların önemli bir kısmını da eğitim yardımları oluşturmaktadır. Ücretsiz ders kitabı dağıtımı başta olmak üzere çeşitli programlar oluşturularak, ihtiyaç sahibi çocukların eğitimi desteklenmektedir. SYDV tarafından, okul öncesi, ilk ve ortaöğretim öğrencileri için şartlı nakit transferi kapsamında öğrenim bursu verilmektedir. Son üç yılda SYDV'ler tarafından 264.116 öğrenciye 49,38 milyon TL değerinde eğitim materyali yardımı yapılmıştır. Yine son üç yılda 1.840.650 TL şartlı eğitim yardımı, 1.350.000 TL öğle yemeği yardımı yapılmış, 605 milyon TL değerinde ücretsiz ders kitabı dağıtılmış, 5.649 hane 3.236.094 TL değerinde öğrenci taşıma, barınma ve iaae yardımı almıştır. Ayrıca eğitim yardımları kapsamında, 1986 yılından beri SYDTF kaynakları ile öğrenci yurtları inşa edilmektedir. Son üç yılda 71 yurt projesi bakanlık tarafından desteklenmiştir.

3. *Sağlık Yardımları:* SYDV sağlık yardımları kapsamında; ihtiyaç sahibi kişilerin ilaç, hastane/ cenaze masrafları, tıbbi cihaz, ambulans ya da uçakla sevk gibi giderlerini karşılamaktadır. Şartlı sağlık yardımları (sağlık ve gebelik), nüfusun en yoksul olduğu yerlerde 0-6 yaş arası çocukların sağlık kontrollerinin düzenli yapılabilmesi ve hamile kadınların doğumlarının hastanede doktor kontrolleri yapılarak gerçekleştirebilmeleri için düzenli yardımlar yapılmaktadır. Son üç yılda bu yardımdan 3.854.228 kişi 1.070.190 TL değerinde yardım almıştır. Ayrıca sağlık yardımları bünyesinde, sağlık sigortası primlerini ödeyemeyen ihtiyaç sahibi kişilerin GSS primleri vakıflar tarafından ödenmektedir. Son üç yılda 12.928.664 kişiye GSS Prim Desteği verilmiştir.

4. *Özel Amaçlı Yardımlar:* SYDV tarafından özel amaçlı yardımlar başlığı altında; aşevleri kurularak, afet yardımları, terör zararı yardımı ve sosyal uyum yardımı yapılmaktadır. Aşevleri kurularak yoksulluğun yoğun olduğu yerlerde, evinde yemek yapacak durumda olmayan kimsesiz ve muhtaç kişiler için günlük sıcak yemek dağıtılmaktadır. Doğal afetten zarar gören ihtiyaç sahibi kişiler için gıda, giyim, barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanması için yardımlar yapılmaktadır. Ayrıca terör olaylarından etkilenen ihtiyaç sahibi kişiler için acil yardımlar yapılmaktadır. AB tarafından finanse edilen BM Dünya Gıda Programı (WFP), Türk Kızılayı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı işbirliği ile yabancılara yönelik sosyal uyum yardımı programı geliştirilmiştir.

5. *Yaşlı ve Engelli Yardımları*: 2022 sayılı kanun kapsamında; yaşlılar, engelliler, engelli yakınları, silikozis hastalığı bulunan ihtiyaç sahipleri için 3 ayda bir peşin ödenen yaşlı/engelli aylıkları verilmektedir. Bu kapsamda son üç yılda 3.938.126 kişiye 12.496.103.561,94 TL nakdi yardım yapılmıştır. Ayrıca evde bakım yardımı ile son iki yılda 989.622 kişiye 9.576.412.251 TL değerinde yardım almıştır.

6. *Proje Destekleri ve İstihdam Yardımları*: Yapılan bu tür yardımlar ile yerel girişimcileri desteklemek için yoksullara düşük faizli krediler ya da hibeler verilerek girişimci olmaları desteklenmektedir. Yardımlardan öncelikli olarak kadın sığınmaevlerinden ayrılan şiddet mağduru kadınlar, işsiz ve evsiz yoksullar, cezaevinden tahliye olmuş ancak iş bulamamış kişiler yararlanmaktadır.

Tablo 10: Rakamlarla Türkiye’de Sosyal Yardım

	2014	2015	2016
Toplam Sosyal Yardım Harcaması Tutarı(*)	20.393.993 (Bin TL)	25.828.578 (Bin TL)	32.000.000(Bin TL)
Sosyal Yardımların GSYİH İçindeki Payı(*)	% 1,38	% 1,33	%1,45
Sosyal Yardımlardan Faydalanan Hane Sayısı	3.005.898	3.017.969	3.154.069
Düzenli Yardımlardan Faydalanan Hane Sayısı	2.274.182	2.318.042	2.342.946
Geçici (Sürelili) Yardımlardan Faydalanan Hane Sayısı	1.892.656	1.924.649	2.046.888
SYDTF Kaynaklarıyla Yapılan Yardımlara Aktarılan Tutar	4.351.800.939,30 TL	4.853.196.515 TL	5.018.086.885
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Hak Sahibi Sayısı	1.300.377	1.272.038	1.292.355
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Toplam Aktarılan Kaynak	3.595.541.534,33TL	4.129.566.047 TL	4.763.796.699 TL
GSS Primi Devlet Tarafından Ödenen Kişi Sayısı	9.368.920	8.983.853	6.683.106
GSS Prim Desteği (SGK’ ya Ödenen)	...	6.405.637.865 TL	7.002.820.942 TL
Kişi başı günlük harcaması, cari satın alma gücü paritesine (SGP) göre 2,15 doların altında kalan fert oranı	% 0,03	%0,06	...
Kişi başı günlük harcaması, cari satın alma gücü paritesine (SGP) göre 4,30 doların altında kalan fert oranı	% 1,62	%1,58	
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Sayısı (SYDV)	1000	1000	1000

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2014-2015-2016 Faliyet Raporları incelenerek oluşturulmuştur.

Yoksullukla mücadele alanında sosyal hizmet veren kurumlardan biride 1935 yılında kurulan Çocuk Esirgeme Kurumu'dur. 1983 yılında çıkartılan 2828 sayılı kanunla sosyal hizmetlerin daha etkin yürütülebilmesi için yeni bir yapı oluşturularak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), oluşturulmuştur. SHÇEK, ayni ve nakdi yardımlarla ihtiyaç sahibi çocuklara yardımcı olmaktadır.¹³⁸

Tablo 11: Çocuk Hizmetleri

YIL: 2016	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı
Çocuk Yuvaları (0-12)	6	323
Yetiştirme Yurtları (13-18)	8	396
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu (0-18)	4	254
Çocuk Evleri Sitesi (Sevgi Evi)	92	5.257
Çocuk Evleri	1.092	5.626
Çocuk Destek Merkezi	68	1.463
TOPLAM	1.270	3.319

Kaynak:<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e2899369dc318044059c3/2016.pdf> (20.12.2017)

Yoksullukla mücadele kapsamında önemli bir yer tutan diğer bir kurumumuz ise Sosyal Güvenlik Kurumu'dur. Ancak, Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi, kentlerde var olan devlet memurları ve kamu iktisadi teşebbüslerinde çalışanları temel olan bir yaklaşım ile oluşturulmuştur. Bu durum ne yazık ki uzun yıllar toplumun önemli bir kısmını oluşturan kırsal mekânda istihdam edilen kişilerin, sistem dışında kalmasına yol açmıştır. Kent-kır arasındaki bu eşitsizlik 1990'lı yıllarda tartışılmaya başlanmış, 2000'li yıllarda ise Sosyal Güvenlik Sistemi'nde köklü değişiklikler yapılmıştır. Sistemde yaşanan bu değişim sonrasında üçlü bir yapı oluşturulmuştur. Bu yapı; "memurları kapsayan Emekli Sandığı, işçileri kapsayan Sosyal Sigortalar

¹³⁸ Engin, 2014, s.93

*Kurumu ve esnaf ve küçük sanatkârı kapsayan BAĞ-KUR*¹³⁹ dur. Sosyal güvenlik sisteminde yapılan diğer bir düzenleme ise Genel Sağlık Sigortası (GSS) uygulamasıdır. Bu uygulama ile ülkede yaşayan herkes sağlık sigortası kapsamına alınmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, “*çalışmayanların ve geliri belli bir sınırın altında kalan vatandaşlarının primlerini ödeyerek onları sağlık sigortası kapsamına*”¹⁴⁰ dâhil etmiştir. Sosyal güvenlik sistemi içinde yer alan vatandaşlar, sağlık hizmetlerinden yararlanabilmekte, işsiz kaldıklarında işsizlik ödeneği almakta, yaşlandıklarında emeklilik maaşları ile düzenli bir gelire sahip olmaktadır. Bu gelirler yoksulluğu ortadan kaldırmak için yeterli olmasa da yoksulluğun etkilerini azaltabilmektedir.¹⁴¹ Yoksullukla etkili bir şekilde mücadele edebilmek için sosyal güvenlik tabanının olabildiğince genişletilerek, bireylerin kayıt dışı çalışma oranları düşürülmeli ve bağımlı nüfus azaltılmalıdır. Açıklanan bu kurumlar dışında, yoksullukla mücadele alanında Milli Savunma Bakanlığı “*Bakanlık 109 Sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun ve 4341 Sayılı Muhtaç Er-Erbaş Ailesi Tedavi Yardımları yönetmelikleri*”¹⁴² çerçevesinde sosyal yardım yapmaktadır. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı’da “*SYDTF’den yapılan yardımların öğrencilere ulaştırılmasında, 3580 Sayılı Öğretmen ve Eğitim Uzmanı Yetiştiren Yüksek Öğrenim Kurumlarında Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun*”¹⁴³ çerçevesinde sosyal yardım faaliyetlerini sürdürmektedir.

1.5.2. Yerel Yönetimler

Kentsel yoksullukla mücadele kapsamında faaliyet gösteren en önemli kurumlardan biri de yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimler; belli bir alanda (il, ilçe, köy vb) yaşamakta olan bireylerin ortak ihtiyaçları gidermek üzere görev yapan, merkezden bağımsız ayrı bir tüzel kişiliğe sahip, idari ve mali özerkliği bulunan, karar organları yerel halk tarafından seçilen yönetim birimleridir. Mevcut kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılması ancak hızlı bir karar alma sürecine sahip olunması ve

¹³⁹Gülbahar Gedikoğlu, “Türkiye’ de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele: Biga Örneği”, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), s.59

¹⁴⁰Gedikoğlu, 2015, s.59

¹⁴¹Gedikoğlu, 2015, s.60

¹⁴²Ersin Biçer, “Yoksullukla Mücadelede Proje Destekleri ve Proje Desteklerinin Zaman Serisi Olarak Modellenmesi”, (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2009), s.45

¹⁴³Biçer, 2009, s.46

toplumun ihtiyaçlarının doğru bir şekilde belirlenmesiyle mümkündür. Yerel yönetimler, görevli oldukları bölgelerde daha hızlı karar aldıkları ve halkın yönetime daha etkin bir şekilde katılımlarını sağladıkları için demokrasinin gelişimine büyük katkı sağlamaktadırlar.

Yerel yönetim birimlerinin diğer bir avantajı ise mekansal yakınlığı bakımından toplumun ihtiyaçlarının farkında olmalarıdır. Bu sayede toplumsal ihtiyaçlar daha kolay ve doğru belirlenmektedir. Merkezi bürokrasinin baskısından arındırılmış yönetim birimleri olarak yerel yönetimler, hızlı karar alma süreciyle kaynakların etkin ve verimli kullanımını sağlayan bir yönetim mekanizması geliştirmektedir.¹⁴⁴ Kentsel yoksulluğun çözüme kavuşturulması için en etkili kurumun belediyeler olduğu genel kabul gören bir görüştür. Ancak belediyeler tek başına böyle büyük bir sorunu çözmek için yeterli olamayacaktır. Bu nedenle kentsel sorunlarla baş etmek için devletin, yerel yönetimlerin ve STK'ların işbirliği içinde olmaları gerekmektedir. Ancak sorumluluğu sadece bu üç yapıya yüklemek de doğru değildir. Halkta bu konuda üzerine düşen görevi yapmalıdır. Halkın katılımı ile devlet, belediye ve STK'ların eşgüdümlü çalışması kentsel yoksulluğun çözümünde belirleyici aktör olacaktır.

Kamu yönetiminde yaşanan reformlar sonucunda yönetim kavramının ön plana çıkmasıyla birlikte, yerel yönetimler yoksullukla mücadele kapsamında aktif bir rol oynamaya başlamışlardır. 1980'lerden sonra yerelleşmenin ön plana çıkmasıyla birlikte belediyelerin özerkliklerini artıran ve yetkilerini genişleten çok sayıda yasa çıkartılmıştır. Bu yasaların başlıcaları; Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004), Belediye Kanunu (2005), İl Özel İdaresi Kanunu (2005), Mahalli İdare Birlikleri Kanunu (2005), İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun (2008)'dur.¹⁴⁵

Belediyeler, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. Maddesi kapsamında *"Belediye, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla; a) İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafî ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik;*

¹⁴⁴İlker Şahinoğlu, "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışı", (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2014), s. 61-79

¹⁴⁵Pektaş, 2010, s.12

defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor orta ve yüksek öğrenim öğrenci yurtları (Bu Kanununun 75 inci maddesinin son fıkrası, belediyeler, il özel idareleri, bağlı kuruluşları ve bunların üyesi oldukları birlikler ile ortağı oldukları Sayıştay denetimine tabi şirketler tarafından, orta ve yüksek öğrenim öğrenci yurtları ile Devlete ait her derecedeki okul binalarının yapım, bakım ve onarımı ile tefrişinde uygulanmaz.); sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. (Mülga son cümle: 12/11/2012- 6360/17 md.) (...) (Ek cümleler: 12/11/2012-6360/17 md.) Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler”¹⁴⁶ hükmü gereğince sosyal yardım ve sosyal hizmetler yapmaktadırlar.

Kentlerde yaşanan yoksulluk sosyal belediyeçilik anlayışının gelişmesine sebep olmuştur. Sosyal belediyeçilik; “yerel yönetime sosyal alanlarda planlama ve düzenleme işlevi yükleyen, bu çerçevede kamu harcamalarını konut, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması alanlarını da kapsayacak şekilde sosyal amaçlara kanalize eden; işsiz ve kimsesizlere yardım edilmesi, sosyal dayanışma ve entegrasyonun tesis edilmesi ile sosyo-kültürel faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan altyapı yatırımlarının yapılması için bilinçli politikalar üretmesini öngören; bireyler ve sosyal kesimler arasında zayıflayan sosyal güvenlik ve adalet anlayışını güçlendirmeye yönelik olarak yerel yönetimlere sosyalleştirme ve sosyal kontrol işlevleri yükleyen bir modeldir”.¹⁴⁷ Bu kapsamda sosyal belediyeçilik, toplumu oluşturan tüm bireylere kentsel yoksulluğun içerdiği sosyal dışlanmaya yönelik işlevler yüklemektedir. Bu işlevler içerisinde, “sosyalleştirme, sosyal kontrol, rehabilitasyon, mobilize etme,

¹⁴⁶<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> (15.12.2017)

¹⁴⁷Yalçın Akdoğan, “Ulusal Soruna Yerel Çözüm: Sosyal Belediyeçilik”, **Eminönu Bülteni**, Sayı: Şubat, İstanbul, 2002, s.35 Aktaran: Ethem Kadri Pektaş, “Türkiye’de Sosyal Belediyeçilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1, 2010, s.13

yönlendirme, kılavuzluk ve rehberlik, yardım etme ve gözetme, yatırım”¹⁴⁸ yer almaktadır.

Sosyal belediyciliğin temel işlevleri dört başlık altında toplanabilir:

1. *Sosyalleştirme, Sosyal Kontrol ve Rehabilitasyon*: Sosyalleşme; bireyin, toplum içerisinde diğer bireylerle uyum içinde yaşayıp, kendisinden beklendiği şekilde hareket etmesidir. Belediyeler, koydukları kurallarla ve bu kurallara aykırı davranışlara uyguladıkları çeşitli yaptırımlarla sosyal kontrol mekanizması olarak işlev görmektedirler.
2. *Yönlendirme, Kılavuzluk Etme ve Rehberlik Etme*: Belediyeler danışmanlık hizmeti vermektedir. Bu hizmet, tüketici danışma merkezine benzer hizmet birimleriyle danışmanlık yapılmaktadır. Vatandaşlara yaşadıkları sorunları nasıl ve hangi kurumlarca çözülebileceklerine dair yardımcı olunmaktadır.
3. *Yardım Etme ve Gözetme (Sosyal Yardım)*: Belediyeler, mekânsal yakınlıktan dolayı fakir ve muhtaç insanları daha kolay tespit etmektedirler. Ayrıca belediyeler, ihtiyaç sahiplerine gıda, yakacak, ilaç, eğitim malzemesi, tekerlekli sandalye vb. yardımlarla destek olmaktadır.
4. *Yatırım Yapma (Tesisler Kurma)*: Yerel yönetimler, bireylerin ekonomik sıkıntılarını tamamen gideremesede geçimlerini kolaylaştırıcı bazı hizmetler sunmaktadır. Tanzim satış mağazaları, aşevleri, sığınma evleri, ekmek fabrikaları, sağlık ocakları, mahalle kütüphaneleri bu nitelikteki hizmet yatırımlarına örnektir.¹⁴⁹

Sosyal belediycilik anlayışı belediyeleri toplumsal yaşam içinde daha aktif bir hale getiren ve belediyelere sosyal alanlarda sorumluluk yükleyen bir anlayıştır. Osmanlı’da bu sorumluluk vakıflara verilmiştir. Günümüzde gelişmiş ülkelerde bu

¹⁴⁸Zübeyde Berk, “Kent Yoksulluğu ve Sosyal Belediyeçilik Uygulamaları: Kırıkkale Belediyesi Örneği”, (**Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), s.61-62

¹⁴⁹Ethem Kadri Pektaş, “Türkiye’de Sosyal Belediyeçilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2010, Cilt:5, Sayı:1, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/akademikincelemeler/article/view/5000063766/5000059740> (16.12.2016), s.14

sorumluluk gönüllü ve özel teşebbüsler tarafından üstlenilmiştir. Buradaki amaç sorunları kaynağında çözerek daha hızlı sonuç alınmasını sağlamak ve halkın katılımını artırarak birlik ve dayanışma ruhunu geliştirmektir.¹⁵⁰ Sosyal belediyeçilik anlayışı ile bir yandan belediyeler “yerel kalkınma, istihdam artırma ve girişimcilik” politikaları üreterek işsizliğe karşı mücadele verirken, diğer taraftan kentteki yoksul grupların yaşam koşullarını iyileştirmek ve kentsel yoksulluğu en aza indirmek için sosyal hizmet ve sosyal yardım konularına ağırlık vermektedirler.¹⁵¹ Belediyeler, sosyal alan içinde yardıma muhtaç kesimler için ayni ve nakdi yardımlar yapmaktadırlar. Sosyal belediyeçilik faaliyetlerinin temel amacı yerel halkı muhtaçlık durumundan kurtararak “sosyal doku”¹⁵²nun iyileştirilmesidir. Bu amaç ile sosyal belediyeçilik çerçevesinde riskli ve korumada öncelikli gruplara yönelik yapılan sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler şu şekilde özetlenebilir:

1. *Yaşlılara yönelik sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar:* Sağlık, gıda, giyim, yakacak yardımı yapmak, ulaşım hizmetlerinden ücretsiz yararlanma hakkı tanımak, teknik malzeme sağlamak, çeşitli kültürel ve sosyal faaliyetler düzenlenmek, yaşlıların barınma sorununa karşı huzurevi açmak.

2. *Kadınlara yönelik sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar:* Kadın sığınma evleri açmak, meslek edindirme kursları açmak, ana-çocuk sağlığı merkezleri açmak, aile yaşam merkezleri kurmak, okuma yazma kursları açmak, kadınlara ayni ve nakdi yardımlarda bulunmak, kültürel ve sportif faaliyetlerde bulunmak.

3. *Çocuklara ve gençlere yönelik sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar:* Sokak çocuklarına yönelik rehabilitasyon çalışmaları yapmak, kreş hizmetleri sunmak, koruyucu sağlık hizmetleri vermek, iyi beslenmeye yönelik hizmetler sunmak, gençlere yönelik sosyo-kültürel faaliyetlerde bulunmak,

---

¹⁵⁰Miraç Arslan, “Yerel Yönetimlerde Sosyal Belediyeçilik Faaliyetleri (Arnavutköy Belediyesi Örneği)”, (**Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), s.27

¹⁵¹Bedrettin Kesgin, “Yoksulluğa Yerel Müdahale “Sosyal Belediyeçilik” Karşılaştırmasında Eminönü ve Beşiktaş Belediyeleri Örnekleri”, (**Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), s. 55-58

¹⁵²Serkan Karasu, “Sosyal Belediyeçilik (Zeytinburnu Belediyesi Örneği)”, (**Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), s.113

eğitime katkı hizmetleri yapmak, gençlik merkezleri kurmak, meslek edindirme yardımı yapmak, eğitim yardımı yapmak, istihdam çalışmaları düzenlemek, zararlı alışkanlıklardan koruma ve uyuşturucu madde bağımlılığını önlemeye yönelik hizmetler sunmak.¹⁵³

4. *Yetişkinlere ve muhtaç ailelere yönelik sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar*: Fakir ve çok sayıda çocuğa sahip olan aileleri desteklemeye yönelik yardımlarda bulunmak, meslek edindirme kursları açmak, aile eğitim merkezleri kurmak, ihtiyaçların giderilmesine yönelik ayni ve nakdi yardımlarda bulunmak.

5. *Engellilere yönelik sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar*: Günlük yaşamı kolaylaştırıcı mekansal düzenlemeler yapmak, fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezlerinde tedavi ve bakım hizmetlerinde bulunmak, gıda, giyim, yakacak ve ulaşım hizmetlerinden yararlanmaları için ayni ve nakdi yardımlarda bulunmak, meslek edindirme kursları açmak, engellilere yönelik çeşitli sosyo-kültürel faaliyetler düzenlemek, teknik malzeme yardımında bulunmak.¹⁵⁴

Yerel yönetimler, yoksullukla mücadelede daha çok kısa vadede fayda sağlayıcı, muhtaçlık durumunu ortadan kaldırmaktan ziyade yoksulluğun etkisini azaltıcı önlemler almaktadır. Bu önlemler genelde; gıda yardımı, kırtasiye yardımı, yakacak yardımı, Ramazan aylarında kumanya yardımı, aşevleri vasıtasıyla günlük yemek dağıtımı, yiyecek yardımları şeklinde olmaktadır. Ayrıca belediyeler, ekmek kuponu, market alışveriş kuponu, belediye otobüslerini ücretsiz kullanmak gibi imkanlar sağlayarak, yoksul bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta, aile içi şiddet gören kadınlar için sığınma evleri, sokakta yaşayan kişilerin donma tehlikesini önlemek için kış aylarında barınacak yerler açmaktadırlar. Yaşlılar için huzurevleri, imkanı olmayanlar için de

---

¹⁵³Hasret Öztürk, “Değişen Sosyal Devlet Anlayışı ve Sosyal Belediyecilik”, (**Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012), s.99-123

¹⁵⁴Hikmet Gündüz, “Yerel Yönetimlerin Sosyal Belediyecilik Kapsamında Yardıma Muhtaç Ailelere Yaptıkları Sosyal Yardımlar: Bağcılar Belediyesi Örneği”, (**Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul, 2013), s.54-55

toplu sünnet ve evlendirme törenleri gibi ihtiyaçları karşılamak için organizasyonlar yapmaktadırlar.¹⁵⁵

Yerel yönetimler, kentsel yoksullukla mücadeleye dönük olarak genelde şu araçlardan yararlanmaktadırlar:

- İstihdam artırıcı projeler geliştirmek,
- İhtiyaç sahiplerine ayni ve nakdi yardımlar yapmak,
- Kentlerde toplumsal bütünleşmeye sağlamak amacıyla sosyal ve kültürel organizasyonlar düzenlemek,
- Meslek edindirme kursları açmak.¹⁵⁶

Yerel yönetimler, yoksulluğun etkilerini azaltma konusunda etkin bir rol oynamaktadırlar. Ancak bu çaba yeterli değildir. Merkezi aktörler ile birlikte eş zamanlı ortak bir stratejinin benimsenmesi ile uzun vadede kalıcı çözümler getirilmelidir. Yoksullukla mücadele kapsamında yürütülen projelerin sürdürülebilir olması için yerel yönetimlerin “*yasalar ile güçlendirilmiş, özerk, esnek ve katılıma açık bir yapıya*”¹⁵⁷ sahip olması gerekmektedir.

---

¹⁵⁵Gediklioğlu, 2015, s.57-58

¹⁵⁶Özel, 2015, s.174

¹⁵⁷Yerel Yönetişim Yoluyla Yoksulluğun Giderilmesi, Ulusal Toplantı Raporu 7-8 Ocak 2005, İstanbul, s.232

Tablo 12: Yoksullukla Mücadelede Yerel Yönetimler

Yoksullukla Mücadelede Yerel Aktörlerin Karşılaştığı Sorunlar	Yoksulluğun Giderilmesinde Çözüm, İşbirliği ve Politika Önerileri
Merkez-yerel işbirliği ve eşgüdümünün yaratılamamış olması	İşbirliğinin sağlanması
Projelerle ilgili kaynak yetersizlikleri	Mutlak yoksullara yönelik yardımların ulaşılabilirliğinin ve kalitesinin artırılması
Hukuki danışmanlık eksiklikleri	Yoksulluğun hafifletilmesine ve engellenmesine yönelik çalışmalar yapılması
Projelerin sürdürülebilir olamaması	Kurumlar arası bilgi paylaşımının olması, kaynakların etkin ve verimli kullanılması
Koordinasyon ve bilgi paylaşımı eksikliği	Merkezi ve yerel yönetimler arasında eşgüdüm sağlanması
Hizmet tekrarı problemleri	Yaklaşım değişikliği ihtiyacı ve katılımcılığın desteklemesi
Sosyal hizmet mesleğinin toplum tarafından kabul edilememiş olması	Projelerin planlanması ve sürdürülebilirliği
Katılım mekanizmalarıyla demokratik yöntemlerin sağlanamaması	Ulusal bir stratejinin oluşturulması ve şemsiye bir örgüt kurulması

Kaynak: Yerel Yönetişim Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması Yerel Yönetişim Yoluyla Yoksulluğun Giderilmesi Ulusal Toplantı Raporu 7-8 Ocak 2005, İstanbul

1.5.3. Sivil Toplum Örgütleri

Yoksullukla mücadele kapsamında etkili olan ve aktif bir şekilde faaliyet gösteren diğer bir kurum ise sivil toplum kuruluşlarıdır. Bir kısmı ulusal bir kısmı ise yerel düzeyde faaliyet gösteren bu kuruluşlar çeşitli yöntemlerle yoksullukla mücadele etmektedir.

Türkiye’de sosyal yardım sisteminin tarihsel sürecine baktığımızda, İslamiyet’ten önceki Eski Türkler’e kadar uzandığını görmekteyiz. Bu dönemlerde Orta Asya’da insanları ve hayvanları koruyabilmek adına bugünün sosyal güvenlik merkezine benzer yapıda vakıflar kurulmuştur. Türklerin İslamiyet’i kabul etmesi ve Anadolu’nun Türkleşmesiyle birlikte insanı korumaya yönelik çalışmalar daha çok

geliştirilmiş, vakıflar tarafından toplumsal alanda hizmetler vermeye başlanmıştır. Bu hizmetler öncelikli olarak; yoksul, kimsesiz, düşkün, engelli gibi ihtiyaç sahiplerine sunulmuştur. 18. yy'da kurulan “*Ahilik teşkilatı*” ile bugünün sendika sistemine benzer bir yapı oluşturulmuştur. Bu yapının kuruluş amacı, hem üyelerinin her türlü hakkını korumak hem de üyeleri arasında birlik ve dayanışma ruhunu geliştirmektir. İslam dininde var olan kardeşlik duygusu, zekat, fitre, sakada gibi emirler toplum arasındaki yardımlaşmayı daha da pekiştirmiştir. “*Komşusu Açken Tok Yatan Bizden Değildir*” düsturu üzerine toplumu oluşturan gruplar arasında yardımlaşma kuvvetlenmiştir.

Sivil Toplum Kuruluşları (STK), “*sivil toplumun içinde gelişip büyüyen, devletin üzerinde söz hakkı olmadığı, belirli ortak toplumsal amaçları gerçekleştirmek için kurulmuş olan gönüllü kuruluşlar*”¹⁵⁸ dır. Yoksulluk toplumsal bir sorun olarak kabul görmesinden dolayı STK’lar, kamu kuruluşlarının yoksullukla mücadele alanında yetersiz kaldığı noktaları tamamlamaktadırlar. Yoksullukla mücadeleyi kendisine görev edinen STK’lar, toplumu oluşturan bireylerin desteklerini alarak, sosyal sorumluluk bilincini harekete geçirerek, dayanışma duygusunu artırmaktadır. Bu sebeple yoksullukla mücadele kapsamında önemli roller üstlenmektedirler. Günümüzde STK’lar sağlık, eğitim, sosyal yardımlaşma, barış, nüfus planlaması, insan hakları gibi birçok konuda faaliyet göstermektedir. Kamu tüzel kişiliği dışında kalan ve sivil toplum için etkili bir paydaş olan STK’lar kamu yararını gözeten, kar amacı gütmeyen, gönüllülük esaslı çalışma biçimlerine sahip örgütlerdir. Bu nedenle yoksullukla mücadele kapsamında daha aktif bir hale gelmeleri ve güçlendirilmeleri gerekmektedir. Yoksullukla mücadele kapsamında STK’ların en önemli işlevleri yoksul kişileri tespit ederek, sorunlara daha kısa bir sürede çözüm üretebilmeleridir.

Türkiye’de toplamda 111.844 faal dernek vardır. Bu derneklerin 5.655 tanesi insani yardım derneği, 1.388 tanesi engelli derneği, 365 tanesi şehit yakını ve gazi derneği, 323 tanesi yaşlı ve çocuklara yönelik dernek olarak yoksullukla mücadele kapsamında faaliyetlerini sürdürmektedirler. İstanbul’da 1045 tane, Ankara’da 449 tane, İzmir’de 97 tane, Bursa’da 137 tane ve Adana’da 79 tane insani yardım derneği

---

¹⁵⁸Engin, 2014, s.171

bulunmaktadır.¹⁵⁹ Bu dernekler, ihtiyaç sahibi kişilere temel ihtiyaçlarının karşılanması konusunda aynı ve nakdi yardımlar yapmaktadırlar.

Türkiye’de izin almadan yardım toplama hakkına sahip kuruluşlar şunlardır:

- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)
- Türkiye Milli Komitesi Derneği
- Türkiye Kas Hastalıkları Derneği
- Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği
- Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
- Türkiye Kızılay Derneği
- Türk Eğitim Derneği
- Arama Kurtarma Derneği
- Türkiye Diyanet Vakfı
- İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)
- Türk Eğitim Vakfı
- Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı
- Lösemili Çocuklar Sağlık ve Eğitim Vakfı (LÖSEV)
- Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA)
- İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı
- Türk Silahlı Kuvvetleri Mehmetçik Vakfı
- Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı
- Türk Hava Kurumu
- Türkiye Yeşilay Cemiyeti
- Aziz Mahmud Hüdayi Vakfı
- Hayrat İnsani Yardım Derneği¹⁶⁰

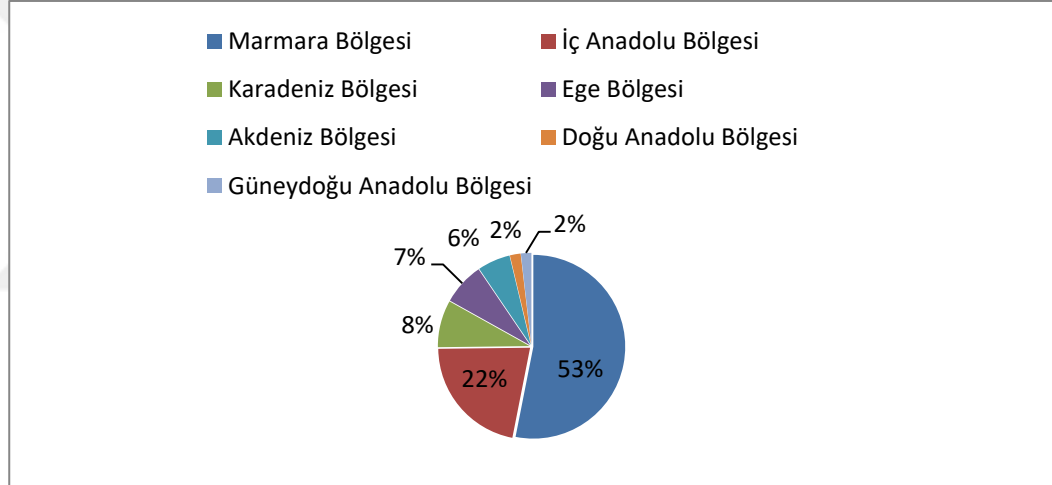
Kentsel yoksullukla mücadele alanında faaliyetlerini sürdüren diğer bir kurum ise hemşehri dernekleridir. Hemşehri “*aynı köy, ilçe, il ve bölgeden olanları*

¹⁵⁹ www.dernekle.gov.tr (12.12.2017)

¹⁶⁰ <https://www.dernekle.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/izin-almadan-yardim-toplama.aspx> (12.12.2017)

tanımlarken, hemşehri dernekleri; hemşehrilik ilişki ağlarının formel örgütlenmesi”¹⁶¹ olarak tanımlanmaktadır. Kırsaldan kente göç eden bireylere hemşehrilik bilinci ve hemşehri dayanışmasının oluşması için etkili olan kurum hemşehri dernekleridir. Metropollerde kurulan hemşehri dernekleri bir yandan geleneksel özellikler taşıırken, diğer yandan göçmenlerin kente uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Bu derneklerin kurulma amaçları hemşehriler arasında yardımlaşma ve dayanışma bilinci kurmaktadır. Aynı zamanda, kırdan kente gelen göçmenlerin kente uyum sürecini hızlandırmaktadır. Maddi durumu yetersiz olan, işsiz, kente yeni gelmiş insanlar yardım için hemşehri derneklerine ihtiyaç duymaktadır.

Şekil 1: Hemşehri Derneklerinin Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: www.dernekler.gov.tr (12.12.2017)

Hemşehri derneklerinin bölgelere göre dağılımına baktığımızda, dernek yoğunluğunun kentleşmenin ve sanayileşmenin en fazla olduğu bölgeler olan Marmara ve İç Anadolu Bölgesi’nde yoğunlaştığı görülmektedir. Öte yandan kırsal nüfusun daha yoğun olduğu bölgeler olan Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi’nin hemşehri dernekleri bakımından oldukça zayıf olduğu tespit edilmiştir.

¹⁶¹Erkan Aktaş, Assiye Aka ve Murat Cem Demir, Türkiye’de Hemşehri Dernekleri ve Kırsal Dönüşüm, https://mpr.ub.uni-muenchen.de/8646/1/MPRA_paper_8646.pdf (12.12.2017), s.5

Devlet benimsemiş olduğu sosyo-ekonomik politikalar bünyesinde ekonomik ve sosyal sorunların giderilmesi için kamu harcamaları yapmaktadır. Ancak bu faaliyetler yeterli değildir. Yoksulluk hem çok boyutlu hem de tek başına devlet kurumlarının yeterli hizmet üretemeyici kompleks bir yapıya sahiptir. Bu sebeple etkili bir mücadele için STK'lara büyük rol düşmektedir. STK'lar bireylerin destekleri ile sosyal sorumluluk bilincini geliştirmekte, toplum arasında yardımlaşma ve dayanışma ruhunu kuvvetlendirmektedirler. Bu kuruluşlar tek bir konuya odaklanıp sorunun çözümü için çalıştıklarından dolayı özverili bir çalışma sunmaktadırlar. STK'lar toplumsal bir sorun olarak kabul ettikleri yoksulluğa karşı bazen kamu kuruluşlarının bir alternatifi olarak bazen de onların tamamlayıcısı olarak görev yapmaktadırlar. Bu kuruluşlar yereldeki sorunlara hakimdir. Bu sebeple sorunların çözüme kavuşturulması için kullanılacak yöntemlerin belirlenmesinde ve uygulanmasında merkeze göre daha etkili olabilmektedirler. Böylece mevcut kaynakların daha verimli kullanımı sağlanarak, böylece kaynak israfının önüne geçilebilecektir. Ancak yoksullukla mücadele alanında faaliyet gösteren birimler arasında eş uyumun sağlanamamış olması, Türkiye'de yoksullukla mücadele alanının karmaşık ve dağınık bir nitelik taşıdığına işarettir. Sosyal yardım ve hizmetlerde işbirliği ve koordinasyon eksikliği; kaynak israfına, hizmetlerin tekrarına ve sosyal yardımların parçalı ve dağınık bir şekilde yapılmasına neden olmaktadır.¹⁶²

---

¹⁶²Gürses, 2007, s.71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENTSEL YOKSULLUKLA MÜCADELE: BURSA ÖRNEĞİ

3.1. BURSA'NIN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Bu bölümde, Bursa kenti iki başlık altında incelenmiştir. İlk olarak kentin tarihi ve coğrafi özellikleri üzerinde durulmuş daha sonra kentin sosyo-ekonomik yapısı ele alınmıştır.

3.1.1. Kentin Tarihi ve Coğrafi Konumu

- ***Bursa'nın Tarihi***

Bursa'nın tarihsel sürecini incelediğimizde, yaşanan değişimleri üç ayrı dönemde inceleyebiliriz. Bu dönemlerden ilki, Prussa'nın (Bursa) ilk kurulduğu zaman başlar, Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedildiği tarihte biter. İkinci dönem Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altında geçen dönemi kapsar. Üçüncü dönem ise Cumhuriyet'in ilan edilmesinden bu güne geçen süreçtir.

M.Ö. 4. yüzyılda Bithynia Devleti kuruluncaya dek Bursa, birçok koloni ve devletin egemenliği altında yaşamıştır. Bithynia olarak adlandırılan bölge Bursa ilini de içine alarak günümüzden 8000 yıl öncesine dek uzanan bir yerleşim yeri olarak ortaya çıkmıştır. Bölge bugün başta Bursa olmak üzere Bilecik, Sakarya, Bolu, Kocaeli, İstanbul'un Anadolu Yakası ve Zonguldak'ın batı bölümünü kapsayacak şekilde tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır.¹⁶³ Bursa Bithynia Kralı I. Prusias (M.Ö.232-192) döneminde kent statüsüne yükselmiş, kentin çevresi surlarla çevrilmiştir.¹⁶⁴ “*Kartaca Kralı Hannibal'un, Roma imparatoru ile yaptığı savaşı kaybetmesi sonucunda, askerleriyle birlikte I. Prusias'a sığınmıştır. Hannibal, I. Prusias tarafından büyük itibar görmesi üzerine, onun onuruna Bursa kentini*

¹⁶³ Bursa Valiliği, <http://www.bursa.gov.tr> (25.03.2017)

¹⁶⁴ Elif Karakurt Tosun, “Küreselleşme Sürecinde Kentlerde Mekansal, Sosyal ve Kültürel Değişim: Bursa Örneği”, (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s.107

kurmuştur. Kente bu nedenle Prusa adı verilmiştir."¹⁶⁵ Bithynia krallığı, M.Ö. 74 yılında Roma'ya bağlanmıştır. Uzun yıllar Roma egemenliği altında kalan krallık daha sonra Bizanslıların bir ili olarak varlığını sürdürmüştür. 12. yüzyılda Bizanslılar Bursa ve çevresine çok sayıda Sırp ve Bulgar kökenli toplumlar iskan etmiştir. Bu nedenle Osmanlılar bölgeye geldiğinde, bölgede çok farklı etnik kökenli topluluklar bulunmuşlardır.

Osman Bey, 1308 yılında Bizans Tekfurlarının birleşmiş ordularını Dimboz/Erdoğan Köyü yakınlarında yenmiştir. Böylece Osman Bey, Bursa önlerine kadar gelmiş ve Bursa'yı kuşatarak, şehri gözlemek amacıyla şehrin farklı noktalarına iki kule yaptırmıştır. 1325 yılında Orhanlı Kalesi'ni fethetmiştir. Fetihden sonra çaresiz kalan tekfur, 6 Nisan 1326 tarihinde Bursa'yı Orhan Bey'e "*vire*"* olarak anılan yöntem ile teslim etmiştir.¹⁶⁶ 1326 yılında Osmanlılar tarafından fethedilen Bursa için bu durum bir dönüm noktası olmuştur. Türklerin hakimiyetine geçerek yeni bir kültür ve medeniyetle tanışan kent, farklı bir kentsel konsepte bürünmeye başlamıştır. Fetihden sonra devletin başkenti yapılmış bu sebeple büyük gelişmeler göstermiştir. Kent, dönemin tanınmış medreselerine ev sahipliği yaparak bilim merkezi haline de getirilmiştir.

Orhan Bey, 1339 yılında Bursa'yı antik surların dışına çıkararak cami, medrese, han, hamam ve imaretten oluşan bir külliye yaptırmış, böylece kentsel alan kale dışına açılarak büyümeye başlamıştır. Orhan Bey'in yaptırdığı Emir Hanı, Orhan Hamamı (Aynalı Çarşı) ve Orhan Camisi Bursa'nın çarşı ana aksının odağını oluşturmuştur. Osmanlı hükümdarları tarafından yapılan cami, medrese, han, hamam, darüşşifa gibi toplumun her türlü ihtiyaçlarına cevap veren yapıları himayesinde barındıran külliyeler, klasik kent dokusunun oluşmasını sağlamıştır. I. Murat döneminde yapılan Muradiye Külliyesi, Yıldırım Bayezid tarafından yapılan Yıldırım Külliyesi ve I. Mehmet döneminde yapılan Yeşil Külliyesi buldukları bölgeleri yerleşime

---

¹⁶⁵Bursa Valiliği, <http://www.bursa.gov.tr> (25.03.2017)

*O yıllarda top ve tüfek olmadığı için kaleleri düşürmek amacıyla kullanılan en etkili yöntem, kuleler kurarak kalelerin gözetim altında tutulması, kaleden giriş ve çıkışlara izin verilmemesidir. Bu yöntemle kale halkı aç ve susuz bırakılarak, kentler kan dökülmeden ele geçirilmektedir. Bursa'nın fethinde de bu yöntem kullanılmış, kale halkı aç ve susuz kaldığı için tekfura karşı isyan etmiş, bu durumun sonunda çaresiz kalan tekfur kenti Osmanlılara teslim etmek zorunda kalmıştır. (Bursa Valiliği, <http://www.bursa.gov.tr> (25.03.2017))

açmışlardır. Osmanlı Dönemi Bursa'sında, kentsel mekanın oluşumuna vakıflar da büyük katkı sağlamışlardır. Vakıflar sayesinde hanlar inşa edilmiş, böylece bölge ticaret merkezi haline getirilmiştir.¹⁶⁷ Bursa'nın fethinden sonra Osmanlı'ya başkentlik yapan şehir, Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri tarafından işgal edilinceye kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Yunanlılar ve İngilizler tarafından işgal edilen kent iki yıl, iki ay, iki gün işgal altında kalmış, 11 Eylül 1922'de esaretten kurtarılarak bağımsızlığına kavuşturulmuştur.¹⁶⁸

Kent nüfusunun üçte birini oluşturan gayrimüslümler, Cumhuriyet sonrasında, kenti terk etmeye başlamış, mübadele göçleri ile gelen göçmenler ise her şeye yeniden başlamak zorunda kalmışlardır. 1880'lerden beri yoğun göç alan kent, daha iç göçle gelen kişileri hazmedemezken, önce Balkanlardan daha sonra da mübadele ile Yunanistan'dan gelen göçlerle iyice çıkmaza girmiş, göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterliliği gösterememiştir. Bu nedenlerden dolayı kent, Cumhuriyet'in ilk yıllarında büyük bir toplumsal ve ekonomik sorunla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Sorunların bu kadar ağır hissedilmesinin en önemli nedeni giden gayrimüslimlerin ticaretle uğraşmasına karşın, gelen müslümanların çoğunun çiftçi olmasıdır. Ayrıca gelen göçmenlerin birçoğunun Türkçe dahi bilmeyip, farklı geleneksel ve kültürel özelliklere sahip olması, toplumsal gruplar arasında ciddi sorunlar oluşmasına neden olmuştur. Tüm bu olumsuz durumlara karşı, devlet destekli kurulan ipek fabrikası gibi birçok sanayi merkezi sayesinde kentteki istihdam olanakları artmaya başlamıştır. Kent genelinde başlatılan imarlaşma hareketi ile işgalin yıktığı kent yeniden kurulmuştur. Böylece sanayi ve tekstil merkezi haline gelerek çok kısa bir sürede büyük gelişmeler gösteren kent, bugün Türkiye'nin 4. büyük kentidir.¹⁶⁹

- ***Coğrafi Konumu***

Bursa, Marmara Denizi'nin güneydoğusunda yer almaktadır. Doğuda Bilecik, Adapazarı, güneyde Kütahya, kuzeyde Kocaeli, Yalova ve Marmara Denizi, batıda ise Balıkesir illeriyle çevrilidir. Denizden yüksekliği 155 metredir ve yüzölçümü göller

---

¹⁶⁷Karakurt Tosun, 2007, s.109

¹⁶⁸Bursa Valiliği, <http://www.bursa.gov.tr> (25.03.2017)

¹⁶⁹Bursa Valiliği, <http://www.bursa.gov.tr> (25.03.2017)

dahil 10.882 km²'dir. Bitki örtüsü bakımından oldukça zengin olan kentin %35'i dağlarla kaplıdır. Dağlar genelde doğu-batı yönünde uzanan sıradağlar şeklindedir. Uludağ, 2543 metreye ulaşan yüksekliği ile Marmara Bölgesi'nin en yüksek dağıdır. Kentin topraklarının %17'si ovalardan oluşmaktadır. Bu ovalardan en önemlisi Bursa Ovası'dır. Verimli tarım arazileriyle Yenişehir, İnegöl, Karacabey, Mustafakemalpaşa ve İznik ovaları tarımsal üretimin yapıldığı önemli ekonomik alanlardır.¹⁷⁰ Ilıman bir iklime sahip olan kentte bölgeler arasında iklimsel farklılıklar görülebilmektedir. Kuzey bölgelerde Marmara Denizi'nin ılıman iklimine karşı, güneyde Uludağ'ın sert iklim özellikleri görülmektedir. Kent sınırları içerisinde Uluabat ve İznik gölleri bulunmaktadır. İlin önemli akarsuları ise, Mustafakemalpaşa Çayı, Nilüfer Çayı, Göksu Çayı, Koca Dere, Kara Dere ve Aksu Deresi'dir.¹⁷¹

3.1.2. Kentin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Bursa'da geleneksel bir yapı hakimdir. Bu yıllarda, önemli bir ekonomik kaynak olarak görülen ipek ve koza üretimi ön planda tutulmuştur. Kente 1923-1929 yılları arasında önemli bir göç hareketi başlanmış, sanayileşme hızlanmıştır. Bu dönemde görülen nüfus hareketleri yayılma olarak değil, kentin boş alanlarını doldurma şeklinde olmuştur. Çünkü, Bursa nüfusu bu dönemde savaş ve çeşitli göçler sebebiyle gerilemiştir. 1933 yılında İpek-İş ve 1938 yılında Merinos fabrikaları açılarak Bursa'da sanayileşme yolunda ilk adımlar atılmıştır. 1966 yılında Türkiye'nin ilk sanayi bölgesi olma özelliği taşıyan Bursa Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur. Böylece kent, sanayi ve ticaret merkezi haline gelerek önemli bir çekim merkezine dönüşmüştür. Bu durum sonucunda kente doğru yoğun bir göç hareketi başlamış, kentin mevcut alt yapı hizmetleri yetersiz kalmıştır. Ayrıca bölgeye yaşanan yoğun göçler, kentin fiziksel yapısını da etkileyerek, kent merkezinin şehrin dışına doğru kaymasına sebep olmuştur. Kent, batı yönüne kurulan fabrikalar sonucunda bu yöne doğru gelişme göstermiştir. Mudanya yolu üzerinde Renault, Nergis, Sönmez Filament, Yalova yolu üzerindeki Tofaş Otomobil Fabrikası, İzmir yolu

¹⁷⁰Bursa Valiliği, <http://www.bursa.gov.tr> (25.03.2017)

¹⁷¹Bursa Valiliği, <http://www.bursa.gov.tr> (25.03.2017)

üzerindeki Karsan, Ankara yolu üzerindeki Yeşim Tekstil mevcut kentsel alanın dışına kurulmuştur. Fabrikaların bu bölgede kurulması, bölgeyi yerleşime açmıştır.¹⁷²

Yurtdışından göç etmek zorunda kalan soyadaşlarımız için Bursa'nın yerleşim merkezi olarak belirlenmesi ve kentin 1960 sonrasında sanayi bölgesi haline gelmesi kentte nüfus patlamasına neden olmuştur. Kentteki nüfusun artmasıyla birlikte, kentsel mekanda kaçak yapılaşmalar baş göstermiş, tarihi kent dokusu tahrip edilmeye başlanmıştır. Kentsel yasalara aykırı olarak gecekondular yapılmıştır. 1967 yılında Bursa'da 13.684 gecekondulu tespit edilmiştir.¹⁷³ Hızla büyüyen konut ihtiyacına karşılık çeşitli politikalar üretilmeye çalışılmıştır. Bursa'ya geliş sebepleri arasında ilk sırayı ekonomik nedenler (iş bulma, iş kurma, ticaret) almıştır. Kent, Cumhuriyet döneminin ilk günlerinden bu yana nüfus sayımlarında, kentsel nüfus bakımından sürekli olarak Türkiye ortalamasının üzerinde bir gelişme göstermesine rağmen 1980'lerden sonra Büyükşehir, Harmancık, Orhaneli, Keles gibi kırsal alanlardaki ilçelerde nüfus artışı durmuş hatta gerilemiştir. Bu ilçelerden merkez ilçelere (Yıldırım, Osmangazi, Nilüfer) ve yakın illere göçler hala devam etmektedir.

2.842.547 nüfusu ile Bursa, ülke nüfusunun (78.741.023) %3.6'sını oluşturarak, nüfus büyüklüğü bakımından Türkiye'nin en büyük 4. kentidir. İl nüfusunun 1.423.583'ünü erkek, 1.418.964'ünü ise kadın oluşturmaktadır. İlin nüfus yoğunluğu km² başına 273'tür. Türkiye genelinde ise nüfus yoğunluğu km² başına ortalama 102'dir. Türkiye'de yıllık nüfus artışı % 13.40 iken Bursa'da bu oran % 19.50' dir ve Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bu durum kente yoğun bir şekilde devam eden göç hareketinin göstergesidir. Bursa'da nüfus bakımından en büyük ilçeler sırayla Osmangazi, Yıldırım, Nilüfer, İnegöl, Gemlik ve Mustafakemalpaşa'dır.¹⁷⁴

---

¹⁷²Karakurt Tosun, 2007, s.123-124

¹⁷³Raif Kaplan, **Bursa'nın Kentel Gelişmesi**, <http://docplayer.biz.tr/8378117-Bursa-nin-kentsel-gelismesi-raif-kaplanoglu.html> (11.04.2017)

¹⁷⁴TÜİK, 2014, s. XI

Tablo 13: Bursa İlçeleri Belediye Nüfusları(2016)

İlçe	Erkek	Kadın	Toplam
Büyükorhan	5.155	5.266	10.421
Gemlik	54.003	53.136	107.139
Gürsu	42.636	41.690	84.326
Harmancık	3.172	3.379	6.551
İnegöl	128.414	126.618	255.032
İznik	21.119	21.411	42.530
Karacabey	40.869	40.760	81.629
Keles	6.086	6.366	12.452
Kestel	28.687	29.131	57.818
Mudanya	42.248	44.178	86.426
M. Kemalpaşa	49.619	50.134	99.753
Nilüfer	206.658	209.160	415.818
Orhaneli	9.602	10.054	19.656
Orhangazi	38.814	38.483	77.297
Osmangazi	423.478	418.278	841.756
Yenişehir	26.337	26.724	53.061
Yıldırım	327.162	322.569	649.731
TOPLAM	1.454.059	1.447.337	2.901.396

Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu,

https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2016-2.pdf (24.12.2017), 2016, 33

TÜİK'den alınan verilere göre son üç yılda Bursa, Eskişehir, Bilecik Bölgesi'ndeki yoksulluk sınırı, yoksul sayısı ve yoksulluk oranı Tablo 15' de gösterilmiştir.

Tablo 14: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Bölgesel Yoksul Sayıları ve YoksullukOranları (Medyan Gelirin %60'ına Göre), 2014-2016

Yıllar	Bölgeler	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksul sayısı (Bin kişi)	Yoksulluk oranı (%)
2014	Türkiye	6.665	16.501	21,8
	Bursa, Eskişehir, Bilecik	7.699	485	13,0
2015	Türkiye	7.495	16.706	21,9
	Bursa, Eskişehir, Bilecik	8.636	614	16,3
2016	Türkiye	8.539	16.328	21,2
	Bursa, Eskişehir, Bilecik	10.014	583	15,3

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> (20.12.2017)

- ***Ekonomik Yapısı***

“14. ve 15. yüzyılda ipekböceği yetiştiriciliği ve kumaş dokumacılığı, 17. yy'da ticaretin sanayi ile bütünleşmesi, 20. yy'da Bursa'da sanayinin ivme kazanmasıyla”¹⁷⁵ kent, Marmara Bölgesi'nde İstanbul'dan sonra ticari potansiyeli bakımından en büyük il konumuna gelmiştir. Kent hem tarımsal yapıdaki verimliliği hem de çeşitli alanlardaki sanayisi ile oldukça zengin bir ekonomik kaynağa sahiptir. Bu durum sonucunda ihracat potansiyeli oldukça yüksektir. Özellikle çok çeşitli yapılardaki kumaşlar, sun'i ve sentetik iplik, konfeksiyon, pamuk ipliği, havlu ve bornoz, çeşitli gıda maddeleri , tütün, zeytin, yaş meyve ve sebze, deri konfeksiyonu, makina, otomobil, yedek parça gibi maddeler ihracatın en önemli birimleridir. Kent, zengin yer altı kaynaklarınada sahiptir. Bu kaynaklar sanayinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kentteki önemli madenler, nikel, krom, çinko, altın, manganez, volfram, antimuan, molibden ve bakır-kurşundur.¹⁷⁶

İklim koşullarının ve coğrafi özelliklerinin elverişli olması sebebiyle Bursa önemli bir tarım merkezidir. Tarım sektörü Bursa için önemli bir istihdam kapısıdır. Yetiştirilen tarımsal ürünler, gıda sanayisinin hammaddesini oluşturmuştur. Tarımda; yeni teknolojilerden faydalanılarak, sulama imkanlarını artırarak, gübre ve ilaçlamalarla

¹⁷⁵Bursa Valiliği, <http://www.bursa.gov.tr> (25.03.2017)

¹⁷⁶TÜİK, **Seçilmiş Göstergelerle Bursa 2013**, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2014, s. XII

ve en önemlisi bilimsel yöntemlerden yararlanılmaktadır. Bursa'da üretilen en önemli tarımsal ürünler, kiraz, şeftali, üzüm, elma, armut, zeytin, biber, domates, patates, soğan, buğday, vişne, şekerpancarı, arpa ve tütündür. Kent, meyve suyu, alkolsüz içki, konserve ve salça üretiminde Türkiye genelinde önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca kentte ipek kozası üretimi devam etmektedir. Önemli bir tekstil merkezi olan kentte 8000 civarında işyeri mevcuttur. Bu işyerlerinde 60.000 civarında kişi istihdam edilmektedir. Ülke ekonomisine büyük katkı sağlayan tekstil sektörü; pamuklu dokuma, havlu imalatı, konfeksiyon, sun'i ve sentetik iplik üretimi, sun'i ve sentetik iplik ve elyaftan üretilen dokuma, örme ve trikolaj, fantezi iplik üretimi, yünlü dokuma, tabii ipekli dokuma, boya-apre ve emprime işleri ve çok çeşitli dokumalardan oluşan alt sektörlerle ayrılmıştır.

Bursa'nın ekonomik yapısında söz sahibi olan diğer bir sektör, makina endüstrisidir. Firmalar, elektrik makinaları, tekstil makinaları, ziraat makinaları, ağaç işleyen makinalar, metal işleyen makinalar gibi birçok alanda imalat yapmaktadırlar. Bu sektörde büyük çaplı fabrikaların yanı sıra çok sayıda orta ve küçük ölçekli faaliyet gösteren işletmelerde mevcuttur. Bursa'da üç tane binek tipi otomobil üreten fabrika vardır. Bunun yanı sıra aynı sektör içerisinde 200'ün üzerinde yan sanayi fabrikası mevcuttur. Bu üç fabrika Türkiye'nin toplam binek otomobil üretiminin %94'ünü ve toplam minibüs üretiminin %29'unu karşılamaktadır. Bursa'da ayrıca otomotiv yan sanayiinde motorlu taşıtlar için parça ve aksesuar imalatı yapılmaktadır. Son olarak, kent ekonomisine katkı sağlayan en önemli sektörlerden biri de turizmdir. Bursa, tarihi zenginlikleri yanı sıra deniz, kaplıca, dağ ve kış turizmi ile her mevsim turistlerin ilgi odağı olmuştur. Bursa'daki kaplıcalar ve şifalı sular her mevsim hizmet vermektedir. Bursa, yaz ve kış turizmine açık, tarihi ve kültürel zenginliklere sahiptir. Marmara Denizi'ne kıyısı olan ilçelerinde doğal kumsallar bulunmaktadır. Kent; termal, sağlık turizmi, dağ, yayla turizmi, doğa yürüyüşleri, tarihi geziler bakımından büyük potansiyele sahiptir.¹⁷⁷ Uludağ, 1961 yılında "*Milli Park*" olarak ilan edilmiştir. Kış turizminin yanı sıra, sahip olduğu flora ve faunasının zenginliği ile yaz aylarında da kampçılık, yürüyüş turları ve piknik alanlarıyla, yerli ve yabancı turistlerin ilgisini

---

¹⁷⁷Bursa Valiliği, <http://www.bursa.gov.tr> (25.03.2017)

çekmektedir. Bu özellikleriyle Uludağ dört mevsim hizmet veren bir yapıya sahiptir.¹⁷⁸ İstihdam olanakları bakımından İstanbul ve İzmir'den sonra 3. sırada gelen Bursa, ülke ekonomisine sağladığı katkı bakımından 4. sıradadır.¹⁷⁹

TÜİK'den alınan verilere göre 2016 yılında; Bursa'da işsizlik oranı %6.6, istihdam oranı %48 olarak gerçekleşmiştir. Kentteki günlük ortalama kazanç 64,1 TL'dir. Kentte yaşayanların %82.8'i işinden memnundur. Orta ve üstü gelir grubundaki hanelerin oranı %42.8'dir. Temel ihtiyaçlarını karşılayamadığını beyan eden hanelerin oranı %46,7'dir. Bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılama, kişisel risklerini engelleme ve ekonomik durumlarını iyileştirme konusunda imkanlar sağlayan, kent sakinlerinin sahip olduğu gelir ve servet bakımından kent, Türkiye'de 18. Sıradadır. Kentin önemli bir ticaret ve sanayi bölgesi olması, istihdam oranlarını iyileştirse de toplumun neredeyse yarısının temel ihtiyaçlarını karşılayamadığını beyan etmesi, gelir paylaşımı adaletsizliğini ve çalışan yoksulluğu akla getirmektedir.

TÜİK'den alınan verilere göre son üç yılda Bursa, Eskişehir, Bilecik Bölgesi'nde gelir dağılımında yaşanan eşitsizliğin göstergesi olan gini katsayıları Tablo 14' de gösterilmiştir. Bu oranlarla bölgedeki gelir dağılımının Türkiye ortalamasına göre, kişiler arasında daha eşit bir paylaşım yapılarak dağıtıldığı söylenebilir.

Tablo 15: Bursa, Eskişehir, Bilecik Bölgesi- Gini Katsayısı(2014-2016)

Gini Katsayısı	2014	2015	2016
Türkiye	0,391	0,397	0,404
Bursa,Eskişehir, Bilecik	0,347	0,354	0,341

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> (20.12.2017)

- ***İdari Yapısı***

Bursa kenti, Yıldırım, Osmangazi, Nilüfer, İnegöl, Kestel, Keles, Harmancık, Büyükşehir, Orhaneli, Mudanya, Harmancık, Gemlik, Gürsu, Orhangazi, Mustafakemalpaşa, Karacabey ve Yenişehir ilçelerini kapsayarak toplamda 17 ilçeye sahiptir. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile il özel idaresi kapatılmış ve

¹⁷⁸TÜİK, 2014, s. XI

¹⁷⁹Bursa Valiliği, <http://www.bursa.gov.tr> (25.03.2017)

köylerin tüzel kişiliği kaldırılmıştır. Köyler mahallelere dönüştürülmüştür. İlde toplamda 1060 muhtarlık birimi vardır.

Kentte mahalli idareler seçimlerine katılım oranı %90.6, siyasi partilere üyelik oranı %17.3, sendika/dernek faaliyetleri ile ilgili olanların oranı %7.1'dir. Kent sivil katılım alanında Türkiye'de 47. sırada yer almaktadır. Belediyelerin yoğun bir şekilde faaliyetlerini sürdürdüğü kentte; atık hizmeti verilen nüfusun oranı %99.8, belediyenin temizlik hizmetinden memnuniyet oranı %75.5'tir. Bu oranlarla Bursa çevre alanında, şehirler arasında 48. sırada yer almaktadır. Kanalizasyon ve şebeke suyuna erişim oranı %99.5, havalimanına erişim oranı %27.3, belediyenin toplu taşıma hizmetinden memnuniyet oranı %72.2'dir. Bu oranlarla Bursa altyapı hizmetlerine erişim konusunda, şehirler arasında 6. sıradadır.

- ***Sağlık ve Eğitim Durumu***

TÜİK'in 2015 yılında yayınlamış olduğu "*İllerde Yaşam Endeksi İl Sıralamaları ve Endeks Değerleri'ne*" göre; Bursa yaşanılabilir şehir sıralamasında 26. sırada yer almıştır. Kentte yaşayanların %87.6'sı sosyal ilişkilerinden memnundur. Sosyal hayatından memnun olanların oranı %61.2'dir. Bursa, şehirler arasında sosyal yaşam alanında 10. sıradadır. Kentte yaşayanların %61.1'i kendini mutlu hissetmektedir. Bu oranla kent, yaşam memnuniyeti kategorisindeki sıralamada iller arasında 35. sırada yer almıştır. Kentte doğuştan beklenen yaşam süresi yıl bazında, 77.5, bebek ölüm hızı %8.6, hekim başına düşen müracaat sayısı 5.620'dir. Kent sakinlerinin %76.2'si sağlığından memnundur. Kamunun sağlık hizmetinden memnuniyet oranı ise %77.3'tür. Bu oranlarla Bursa, sağlık alanında, şehirler arasında 35. sırada yer almıştır. Güney Marmara Bölgesi'nin sağlık merkezi olan kent, bünyesinde 17'si özel hastane olmak üzere, 42 hastane, 1 tıp fakültesi, 1 eğitim araştırma hastanesi ve 4 adet ağız ve diş sağlığı merkezi bulundurmaktadır.¹⁸⁰ Bölgesinin önemli bir merkezi alan kente, sağlık hizmetini daha etkin yürütebilmesi için 1355 yatak kapasitesine sahip, 430 bin metrekaarelik alana Bursa Şehir Hastanesi yapılmaktadır.¹⁸¹

---

¹⁸⁰Bursa Valiliği, <http://www.bursa.gov.tr> (25.03.2017)

¹⁸¹Bursa Şehir Hastanesi'nin Temeli Atıldı, 2017, <http://www.saglik.gov.tr/TR,1342/bursa-sehir-hastanesinin-temeli-atildi.html> (12.04.2017)

2013 yılı verilerine göre, Türkiye’de 15 yaş üstü nüfus içinde okuma-yazma bilmeyen oranı % 4.7 iken, Bursa’da bu oran % 3.8’dir. Kentte bulunan 6 yaş ve üzeri okur yazar oranı % 96.84’dir. Kadın okur yazar oranı % 94.73 , erkek okur yazar oranı % 98.95’dir.¹⁸² Elde edilen bu bilgiler ışığında, kentin okuma-yazma oranının Türkiye ortalamasının üstünde seyrettiği görülmektedir. Bursa’da okul öncesi eğitimde (3-5) yaş net okullaşma oranı %35.5’tir. Kentte yaşayan sakinlerin fakülte veya yüksekokul mezunlarının oranı %14.5’tir. Kamunun eğitim hizmetlerinden memnuniyet oranı ise %73.5’tir. Bu oranlarla Bursa şehirler arasında, eğitim alanında 29. sırada yer almıştır.

3.2. BURSA’DA KENT YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE

1960’dan itibaren sanayinin gelişimi ile kentin nüfusu hızlı bir değişime uğramıştır. Ticari ve sanayi potansiyelinin yüksek oluşu, coğrafi konumu, tarımsal verimliliği, iklim koşullarının elverişli olması gibi özellikleri sayesinde kentin çekiciliği artırmıştır. Kentte yaşanan hızlı sanayileşme; göç ve nüfus artışına, gecekondulaşmaya, çarpık kentleşmeye, işsizliğe, çevre kirliliğine, suç oranlarında artış görülmesi gibi pek çok kentsel sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunlara çözüm bulabilmek için 1990’lardan itibaren yerel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan yararlanılarak; istihdam, sağlık, çevre kirliliği, güvenlik, ulaşım, alt yapı çalışmaları, içme suyu gibi birçok sorunla mücadele edilmektedir. Bursa’da kentsel sorunlara yönelik çözüm yollarında ve yardıma muhtaç bireylere sosyal yardım götürerek onların temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda, vatandaşların desteği ile sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve üniversiteler çalışmalar yapmaktadır.¹⁸³

Bu bölümde, Bursa’da kentsel yoksullukla mücadele eden merkeze bağlı kurum ve kuruluşların, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri incelenmiştir.

3.2.1. Merkezi Yönetime Bağlı Kurum ve Kuruluşlar

Bursa’da yoksullukla mücadelede en etkili kurumlardan biri Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakıfları’dır. Vakıflar, il ve ilçelerde mülki amir olan vali ve

¹⁸²TÜİK, 2014, s.88

¹⁸³Bursa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2015, http://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2015.pdf (10.04.2017) s.36

kaymakamlara bağı olarak birçok alanda geniş ölçüde faaliyet gösteren kamu kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlar, ihtiyaç sahibi vatandaşlara ayni ve nakdi yardım yaparak, yoksulların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmaktadır. Bursa’da yoksullukla mücadele kapsamında, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları’ndan başka, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağı olan SHÇEK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı’na bağı birçok kurum ve kuruluş faaliyet göstermektedir.

Bursa’da faaliyet gösteren SYDV’nın 2015 yılında sosyal yardım ulaştırdığı kişi sayısı ve harcanan miktarlar Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16: Bursa’daki SYDV Tarafından Yapılan Sosyal Yardımlar (2015)

İlçe	Yardım Yapılan Kişi Sayısı	Toplam Miktar (TL)
Osmangazi	44.269	29.931.167,77 TL
Yıldırım	47.740	36.021.291,46 TL
Nilüfer	9.020	8.540.818,70 TL
Kestel	3.028	3.424.554,68 TL
Gürsu	5.233	578.625,00 TL
İnegöl	11.825	14.095.345,52 TL
Mudanya	3.050	2.548.619,65 TL
Yenişehir	6.699	758.596,15 TL
Gemlik	4.951	1.676.852,68 TL
Mustafakemalpaşa	5.272	1.353.274,10 TL
Karacabey	8.816	8.589.796,63 TL
Harmancık	669	786.521,57 TL
Keles	1.564	2.095.995,71 TL
Büyükorhan	1.660	433.918,30 TL
Orhaneli	1.880	2.825.285,38 TL
Orhangazi	9.620	5.889.111,77 TL
İznik	3.677	855.925,69 TL
Bursa İli SYDV	10.404	761.647,46 TL

Kaymakamlıklar bünyesinde hizmet veren SYDV tarafından, Bursa genelinde ihtiyaç sahiplerine yaşamlarını sürdürebilmelerine yardımcı olmak için sosyal yardımlar

yapılmaktadır. Kent genelinde 2015 yılında SYDV tarafından yardıma muhtaç 847.708 kişiye sosyal yardım yapılmıştır. Vakıflar tarafından yapılan yardımlar, muhtaçlık durumunu en aza indirmek için aynı ve nakdi yardım şeklinde yapılmaktadır. Bu kapsamda Bursa'da en çok işlev gören SYDV'ler Osmangazi, Yıldırım, İnegöl ve Yenişehir'dir. Yoksullukla mücadele kapsamında, en fazla yapılan yardım türü; aile yardımları (gıda yardımları, yakacak yardımları, barınma yardımları ve dezavantajlı gruplara bağlanan aylıklar)dır.

Tablo 17: 2015 Yılında Bursa SYDV'nin Yapmış Oldukları Yardımlarla Ulaşılan Kişi Sayısı

Vakıflar	Yakacak yardımı (Kişi Sayısı)	Gıda yardımı (Kişi Sayısı)	Giyecek yardımı (Kişi Sayısı)	Eğitim yardımı (Kişi Sayısı)	Sağlık yardımı (Kişi Sayısı)	Proje destekleri (Kişi Sayısı)	Nakdi yardım	Barınma yardımı (Kişi Sayısı)	Yaşlı ve engelli yardımı (Kişi Sayısı)	Afet yardımı (Kişi Sayısı)	Yabancı yardımı (Kişi Sayısı)
							(Kişi Sayısı)				
Bursa Merkez	...	1422	...	...	19	20	10.353	6	4	2	...
Yıldırım	11.318	16.948	...	5.415	2435	...	12.807	...	7273	27	6443
Nilüfer	1073	4276	...	661	140	45	8439	255	1814	6	125
Kestel	...	1200	...	355	106	1	1717	...	813	...	100
Görsu	...	2833	...	2221	...	...	5233	...	...	...	...
Mudanya	821	1813	...	187	90	13	2442	...	564	...	7
Yenişehir	1332	3518	...	131	10	...	1163	38	1	3	506
Gemlik	1855	931	...	470	32	...	1656	...	...	7	...
Mustafakemalpaşa	866	1527	...	...	202	...	2498	147	...	20	87
Harmancık	381	579	10	131	27	...	225	64	145	...	...
Büyükorhan	...	1013	6	298	2	...	299	42	...	...	...
Orhaneli	730	...	...	7152	42	...	398	13	540	5	13
İznik	774	500	500	...	...	...	962	4	...	...	60

Tablo 17'den de anlaşılacağı üzere, sosyal yardım alanında en çok faaliyet gösteren Yıldırım SYDV olmuştur. Bursa'da kentsel yoksulluğun en fazla hissedildiği, ekonomik kazancın ve eğitim seviyesinin en düşük olduğu ilçe Yıldırım'dır. Yıldırım'da ağırlıklı olarak Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dan gelen kalabalık aileler yaşamaktadır. Ayrıca ilçede önemli ölçüde Suriyeli mülteci de vardır. Bu nedenden dolayı Yıldırım SYDV'nin önceliği ihtiyaç sahibi kişilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.

Bursa’da yoksullukla mücadele kapsamında çalışmalarını sürdüren SYDV, ağırlıklı olarak temel ihtiyaçların karşılanması konusunda ihtiyaç sahiplerine kısa vadede de olsa çözüm üretici hizmetler sunmaktadır. Ancak yoksulluğa uzun vadeli çözüm olabilecek proje destekleri çok sınırlı kalmıştır. Birkaç vakıf dışında ne yazık ki proje destekleri için hiçbir vakıftan bütçe ayrılmamıştır. Oysaki ihtiyaç sahibi kişileri teşvik edici projeler geliştirilmelidir. Aksi takdirde devamlı yapılan sosyal yardımların kişileri tembelleğe ve her şeyi devletten bekleme anlayışına iteceği unutulmamalıdır.

3.2.2. Yerel Yönetimler

Bursa’da sosyal belediyecilik kapsamında belediyeler tarafından yaşlılara, kadınlara, yardıma muhtaç çocuklara, gençlere, ailelere ve engellilere çeşitli yardımlar yapılmaktadır. Bu bölümde, Bursa’da kentsel yoksullukla mücadele eden yerel yönetimlere örnek olarak Bursa Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinin faaliyetleri incelenmiştir. Ancak İznik, Gemlik, Büyükorhan, Keles, Gürsu ve Harmancık ilçe belediyelerinin bu kapsamda yürüttükleri çalışmalara ulaşamamıştır.

- ***Bursa Büyükşehir Belediyesi***

Bursa Büyükşehir Belediyesi sosyal belediyecilik anlayışı kapsamında; yardıma muhtaç kişilere ve ailelere temel ihtiyaçlarını giderebilmeleri, maddi, manevi yoksunluklarından kurtulabilmeleri, yaşam standartlarını yükseltebilmeleri için sosyal hizmetlerde ve sosyal yardımlarda bulunmaktadır. Son on yıla bakarak bir değerlendirme yapacak olursak Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin 2006 yılı itibarıyla oldukça sınırlı bir alanda faaliyet gösterdiği görülmüştür. Dolayısıyla da yapılan yardımların yoksullukla mücadele etkin bir yerde durduğu söylenilemez. Zira 2006 yılında çocuk ve gençlik hizmetleri kapsamında projeler geliştirilmiş ancak uygulanmaya konmamıştır. Yine aile/yetişkin hizmetleri bünyesinde geliştirilen projeler başarılı olamamıştır. Ancak söz konusu yıl için yaşlılarla ilgili önemli faaliyetlerin yürütüldüğü de bir gerçektir. Öte yandan bu dönemde açılan meslek edindirme kurslarıyla (BUSMEK) toplumun dezavantajlı grupları desteklenmiştir.¹⁸⁴ 2007 yılına

---

¹⁸⁴Bursa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2006, https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2006.pdf(14.04.2017), s.262-263

gelindiğinde Büyükşehir Belediyesi yoksullukla mücadele kapsamında yeterli olmasa da bir önceki yıla oranla sosyal yardımlar konusunda ciddi gelişmeler göstermiştir. 2007 yılında ihtiyaç sahiplerine muhtaçlık durumlarına göre çeşitli yardımlar yapılırken; ilk defa engellilere yönelik sosyal hizmet sağlayıcı çalışmaların başlatıldığı görülmektedir.¹⁸⁵ 2008 ve 2009 yılları için de benzer şekillerde devam ettirilen yardım faaliyetlerine; özellikle dezavantajlı gruplara yönelik hizmetlerdeki artışla yeni bir açılım getirilmiştir. Bu yıllarda meslek edindirme kurslarının sayısı arttırılarak; çocuk ve gençlerin yanında kadınlara dönük hizmetlerde de artışlar görülmüştür.¹⁸⁶ 2010 yılında ise yaşlılara dönük hizmetler hız kesmeden devam ettirilirken; kadın, çocuk ve engelliler için yapılan çalışmalar sekteye uğramıştır. Öte yandan sosyal yardım kapsamında ulaşılan kişi ve aile sayısında artışlar olsa da yardımlar, niteliksel olarak yetersiz kalmıştır.¹⁸⁷ 2011 yılının özellikle kadınlara dönük hizmetler açısından önemli bir yıl olduğu söylenebilir. Öyle ki bu yılda “*Kadın Sığınmaevi ve Kadın Danışma Merkezi*” açılmış; öte yandan “*Eşitlik Birimi*” kurularak “*Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*” çalışmaları ilk kez bu yıl başlatılmıştır. Yine bu yıl çocuk merkezi kurulmuş; aile planlaması, anne-çocuk sağlığı, çocuk gelişimi konularında ailelere eğitim verilmiştir. AÇEV işbirliğinde kadınlara yönelik okuma yazma kursu açılmıştır. “*Kadın Dostu Kentler Projesi*” kapsamında aile içi şiddet, çocuk ihmal ve istismarı, madde bağımlılığı, kişisel gelişim gibi konularda kadınlara ve çocuklara eğitim verilmiştir.¹⁸⁸ 2012 ve 2013 yılları için sosyal yardımların önceki yıllara benzer şekillerde ve oranlarda devam ettirildiği; ancak bu yıllar için daha ziyade kadınların, çocukların ve engellilerin ön plana çıkarıldığı ifade edilebilir. Zira bu yıllarda, 2011 yılında kurulan Eşitlik Birimi ile başta kadınlar olmak üzere, yaşlıların, çocukların ve engellilerin sorunlarına ve gereksinimlerine yönelik hizmet modelleri geliştirmek için ciddi çalışmalar yapılmıştır.¹⁸⁹ Öte yandan 2013 yılında diğer yıllardan farklı olarak ihtiyaç sahipleri

¹⁸⁵Bursa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2007, https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2007.pdf(14.04.2017), s.465-478

¹⁸⁶Bursa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2008.pdf(14.04.2017), s.179-180;)

¹⁸⁷Bursa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2010, https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2010.pdf(14.04.2017), s.107-111

¹⁸⁸Bursa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2011, https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2011.pdf(14.04.2017), s.392-399

¹⁸⁹Bursa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2012, https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2012.pdf(14.04.2017), s.165-172

için; sosyal yardımların daha etkili ve verimli olması amacıyla “*Gülümseten Kart*” uygulanmasına geçilmiştir. Bursa’da kent yoksulluğu ile mücadelede 2014 yılının önemli bir tarih olduğu söylenebilir. Öyle ki bu yıl kurulan “*Gıda Bankası ve Gönül Dostları Sosyal Yardım ve Dayanışma Merkezi*” ile sosyal yardımlar daha da kurumsal hale getirilmiştir.¹⁹⁰ 2015 yılı ise sosyal yardımlar konusunda atılım yılı olarak değerlendirilebilir. Zira bu yılda hem ulaşılan ihtiyaç sahiplerinin sayısında artış yaşanmış; hem de yapılan yardımların ve projelerin çeşitlendiği görülmüştür. Örneğin Türkiye’de ilk kez uygulanan “*Çocuk Gelinler Projesi*” ile 17 ilçede 5.000 öğrenci ve 1.000 veliye, 800 rehber öğretmen ve din görevlisine ulaşılarak kamuoyunda bir duyarlılık oluşturulmaya çalışılmıştır. 2016 yılına gelindiğinde ise yoksullukla mücadelenin önemli bir aşamaya ulaştığı; bu manada kurumsallaştığı ifade edilebilir. Öyle ki 2016 yılı itibarıyla ihtiyaç sahibi; 54.382 kişiye gıda yardımı, 4868 aileye yakacak yardımı, 1400 aileye eşya yardımı, 2524 kişiye giysi yardımı yapılmıştır. Yine 348.000 kişiye iftar yemeği dağıtılmış, muhtaç kişilerin evine her gün sıcak yemek ve çorba hizmeti verilmiştir. Barınma evinden 492 kişi faydalanmıştır. Kadın sığınmaevinden 58 kadın 39 çocuk yararlanmıştır. Çalışamayan kadınlara aylık 310 TL, ilköğretim çağındaki çocuklara aylık 58,95 TL, ortaokul çağındaki çocuklara 83,93 TL, lise çağındaki çocuklara 111,91 TL yardım yapılmıştır. Ailelere dönük hizmetler, engelliler, yetim ve öksüz çocuklar yanında bu yıl ilk kez Suriyeli mültecilere barınma, giyim, ev eşyası gibi temel ihtiyaçlara yönelik sosyal yardımlar yapılmıştır.¹⁹¹

Sonuç olarak Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin 10 yıllık süreçte yoksullukla mücadele kapsamında önemli hizmetler ürettiği söylenilebilir. Bu süreçte mücadelenin ilk yıllarında muhtaçlık durumunu ortadan kaldırmak için yapılan sosyal yardımlar, oldukça sınırlı alanlarda ve az sayıda ihtiyaç sahibine yapılmıştır. Dolayısıyla da yapılan yardımlar, yoksullukla mücadele son derece yetersiz kalmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda benimsenen politikalar sosyal yardımların geliştirilmesini ve kurumsallaştırılmasını sağlamıştır. Bu kapsamda yapılan yardımların “*huzurevi,*

¹⁹⁰Bursa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2014, https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2014.pdf (14.04.2017), s.105-122

¹⁹¹Bursa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2016, https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2016-2.pdf(14.04.2017), s. 174-182

*kimsesizler misafirhanesi, ayni-nakdi yardım hizmetleri (sosyal yardım büfeleri, aşevleri, iaşe yardımları, eğitim gereçleri, kırtasiye yardımı, sosyal güvenliği olmayanlara tedavi yardımı), gençlik merkezleri, engellilere destek hizmetleri ve emeklilere hobi bahçesi” gibi faaliyetler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.*¹⁹²

Sosyal belediyecilik anlayışı ile hareket eden Bursa Büyükşehir Belediyesi ilçe belediyelerine nazaran oldukça kapsamlı, her alanda, her konuda, toplumun tüm kesimine, tüm ihtiyaç sahiplerine ihtiyaçlarına karşılık bulabilmek için çalışmaktadır. Temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olan vatandaşlar için ayni ve nakdi yardımlar yaparak kısa sürede de olsa fayda sağlayıcı hizmetler üretmektedir. Toplumun dezavantajlı grupları(yaşlı, engelli, kadın, çocuk vb) için projeler geliştirip, mevcut durumlarını iyileştirmek adına faaliyetlerini sürdürmektedir. Tüm kente hakim, toplumun yoksulluk karşısında sağ duyusunu artırıcı çalışmalar yapmaktadır. Büyükşehir belediyesini, ilçe belediyelerinden ayıran en önemli özellikler de bunlardır.

- ***Osmangazi Belediyesi***

Osmangazi ilçesi 826.742 nüfusuyla Bursa'nın en büyük ilçesidir. Kentin eski yerleşim yeri olan ilçe, geçmişten günümüze önemli ticaret ve sanayi merkezi olma özelliğini sürdürmektedir. Ayrıca içerisinde bulundurduğu tarihi eserler bakımından ayrı bir yeri vardır. Gelir düzeyi bakımından her gruptan kişinin bulunduğu ilçede, gerek temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ihtiyaç sahibi kişiler için sosyal yardımlar yapılmakta, gerek sosyal hizmet kapsamında gelir seviyeleri daha yüksek olan kişiler için sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlenmektedir. Bu kapsamda, Osmangazi Belediyesi'nin sosyal belediyecilik anlayışı kapsamında son 6 yılda uygulamış olduğu sosyal yardımlar ve hizmetler tarihsel süreçteki değişimleri ile değerlendirilecek olursak; 2011 yılında sosyal yardım kapsamında; aile yardımları başlığı altında temel ihtiyaçların karşılanması için sosyal yardımlar yapılmıştır. Bu yardımlar; erzak yardımı, giysi yardımı, yakacak yardımı, tekerlekli sandalye yardımı şeklinde oldukça sınırlı bir alanda gerçekleştirmiştir. 2011'de belediyenin bünyesinde toplumun dezavantajlı gruplarını desteklemek amacıyla kişisel gelişim saptanması ve meslek sahibi olabilmek adına OSMEK(Osmangazi Belediyesi Meslek Edindirme Kursu) açılmıştır. Böylece

---

¹⁹²Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2015, s.50

yoksulluğun nedenlerinden biri olan işsizliğin önlenmesi için geliştirilen etkili bir çalışma yapılmıştır. 2011 ve 2014 yılları arasında yapılan sosyal yardımlar aynı nitelikte devam etmiştir. Ancak bu yıllarda yoksullukla mücadele için geliştirilen stratejiler sınırlı alanda az sayıda kişiye ulaştırılan sosyal yardımların ötesine geçememiştir.¹⁹³ 2015 yılına gelindiğinde ise Osmangazi Belediyesi'nin yoksullukla mücadele kapsamında önemli adımlar attığı görülmektedir. Toplumun dezavantajlı grupları için ilk kez çalışmalar başlatılmıştır. Engelli vatandaşları hayata kazandırabilmek, becerilerini artırabilmek ve sosyalleşmelerini sağlamak için OBAM (Osmangazi Engelli Bakım Merkezi) kurulmuştur. Yine bu yılda çocuklar için Emek Kültür Merkezi Çocuk Evi açılmıştır. Yine çocuklar için okul dışındaki zamanlarını verimli kullanmalarını sağlayacak kütüphanesi ve etüd merkezi olan Bilgi Evleri açılmıştır. İşsiz ve vasıfsız kişiler için OKİM (Osmangazi Kariyer İstihdam Merkezi) oluşturulmuştur. Aile/yetişkin hizmeti kapsamında “*Aile Rehberlik Hizmeti*” verilerek aile içi iletişim ve şiddet konusunda ailelere bilinçlendirme yapılmıştır. Bu çalışmaların yanı sıra Osmangazi Belediyesi yardıma muhtaç kişilere yaptığı sosyal yardımlara devam etmiştir. Yapılan sosyal yardımların kurumsallaşabilmesi için yoksullukla mücadele kapsamında önemli bir adım atılarak “*Yoksulluk Masası*” kurulmuştur. Yardıma muhtaç aileler ziyaret edilmiştir. Bu kimselere ihtiyaçlarına yönelik erzak yardımı, beyaz eşya yardımı, ev ve iş yeri tadilat ve maddi destek sağlama yardımı, kıyafet yardımı, yakacak yardımı, bebek malzemesi yardımı yapılmıştır. Yine 2015 yılında yoksullukla mücadele edebilmek için toplumun dezavantajlı gruplarından olan yaşlı ve engelliler için “*Yaşlı ve Engelli Masası*” kurulmuştur. Kimsesiz vatandaşlar için ev ve kişisel bakım hizmeti verilmeye başlanmıştır. Ayrıca engelli vatandaşlara başta tekerlekli sandalye olmak üzere tıbbi ürün yardımı yapılmıştır. Osmangazi Belediyesi yoksullukla mücadele kapsamında 2015 yılında önemli gelişmeler göstermiştir. Çok sayıda yeni uygulamaya geçerek daha önce ele almadığı birçok alan üzerinde çalışmalar başlatmıştır. Toplumun dezavantajlı gruplarına yönelik başlattığı çalışmalar önem arz etmektedir. Ancak bu sosyal hizmetler toplumu oluşturan tüm ihtiyaç sahiplerine yönelik değildir. Yaşlı, engelli ve çocuklar için başlatılan projeler bu gruplar özelinde kalmıştır. Bu yıla kadar yoksullukla mücadele kapsamında Osmangazi Belediyesi tarafından, kadınların mevcut

¹⁹³Osmangazi Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2011, http://www.osmangazi.bel.tr/skin/base/images/rapor/belge/faaliyet_raporu_2011.pdf (14.04.2017), s.324-325

durumlarını iyileştirici bir çalışma başlatılmamıştır.¹⁹⁴ 2016 yılında Osmangazi Belediyesi engelliler için başlattığı çalışmalarını genişletmiş, “*Sevgi İzi Projesi*” başlatılmıştır. İlçede yaşayan dezavantajlı gruplara daha iyi hizmet verebilmek için 5 yıllık Yerel Eylem Planı onaylanmıştır. Hazırlanan 5 maddelik Eylem Planı kapsamında şiddetle mücadele, kentsel hizmetler, istihdam, katılım ve sağlık gibi konularda çalışmalar başlatılmıştır. Osmangazi Belediyesi 2016 yılında engellilere öncelik tanıyan sosyal hizmet anlayışının yanı sıra geliştirdiği projelerle sosyal yardım alanında da iyileşme kaydetmiştir. “Belediyem Benimle Projesi” kapsamında ihtiyaç sahibi vatandaşlara; ihtiyaçlarına yönelik gıda, yakacak, eşya, soba, giysi, mobilya, kırtasiye malzemesi, tekerlekli sandalye başta olmak üzere tıbbi cihaz yardımı yapılmıştır. Ayrıca muhtaç asker ailelerine nakdi yardımlar yapılmıştır. Toplumun dezavantajlı gruplarına yönelik “*Kaliteli Yaşam Merkezi, Çocuk Rehabilitasyon Merkezi, Yaşlı Rehabilitasyon Merkezi, Huzurevi Rehabilitasyon Merkezi Kurulması*”¹⁹⁵ için çalışmalar başlatılmıştır.

Tablo 18: 2011-2016 Yılları Arasında Osmangazi Belediyesi Tarafından Yapılan Sosyal Yardımlar

Yapılan yardım türü	Gerçekleştirilen hizmet sayısı
Yangın yardımı	113 kişi
Muhtaç asker aile yardımı	267 aile
Nakdi yardım	521 kişi
İftar yemeği hizmeti	233.000 kişi
Soba yardımı	428 adet
Kıyafet yardımı	19.359 kişi
Kırtasiye yardımı	5739 öğrenci
Erzak yardımı	35.158 kişi
Engellilere araç yardımı	94 adet
Yakacak yardımı	831 ton kömür
Ev eşyası yardımı	696 aile

Kaynak: Osmangazi Belediyesi'nin 2011-2016 yıllarını kapsayan faaliyet raporlarından oluşturulmuştur.

¹⁹⁴Osmangazi Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2015, <http://www.osmangazi.bel.tr/skin/base/images/rapor/belge/2015%20faaliyet%20raporu.pdf> (14.04.2017), s.156-176

¹⁹⁵Osmangazi Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2016, http://www.osmangazi.bel.tr/skin/base/images/rapor/belge/2016_yili_faaliyet%20_raporu.pdf(14.04.2017), s.185-200

Osmangazi Belediyesi'nin yoksullukla mücadele kapsamında 2011 yılından itibaren yapmış olduğu faaliyetler yukarıda incelenmiştir. Elde edilen bilgiler ışığında belediyenin ilk yıllarda mücadeleyi sadece sosyal yardımlarla sürdürmeye çalıştığı aşikardır. Bu yardımlarda mevcut durumu iyileştirici kısa vadede çözüm üretici günlük ihtiyaçlara hizmet verici niteliktedir. Daha sonraki yıllarda sosyal yardımlara ek olarak engelliler, yaşlılar ve işsizler için mevcut durumlarını iyileştirici projeler geliştirilmiş, merkezler kurulmuştur. Ancak "kadın" odaklı projelerin geliştirilmemiş olması sosyal belediyecilik anlayışı için büyük bir eksikliklerdir.

- ***Yıldırım Belediyesi***

Nüfus bakımından Osmangazi ilçesinden sonra Bursa'nın en büyük ikinci ilçesi Yıldırım'dır. Yıldırım, Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dan gelen kalabalık ailelerin Suriyeli mültecilerin yoğunlukta olduğu bir ilçedir. Bu nedenlerden dolayı Yıldırım Belediyesi, diğer ilçelere nazaran ilçenin sahip olduğu demografik özellikleri dolayısıyla daha çok hizmet üretmek zorunda kalmaktadır. Öyle ki ilçede yaşamlarını sürdüren bireylerin ekseriyeti ekonomik olarak çok iyi koşullara sahip değillerdir. Temel ihtiyaçların karşılanması konusunda yardıma muhtaç kişilerin fazlalığı, Yıldırım Belediyesi'ni mevcut durumu iyileştirici, kısa vadede fayda sağlayıcı sosyal yardım konusuna ağırlık vermeye itmiştir. Sosyal yardım alanında belediyenin 2004 yılında kurmuş olduğu "Sevgi Market" diğer birçok belediyeye örnek olmuş bir projedir. Gerek sosyal yardımlar gerek toplumun tüm dezavantajlı gruplarına yönelik yaptığı çalışmalarla diğer ilçe belediyelerine göre önemli hizmetler sunmaktadır. Kadınlara, engellilere, işsizlere, yaşlılara, çocuklara, gençlere ve mültecilere yönelik yapmış olduğu çalışmalarla yoksullukla mücadele etmektedir.

Yıldırım Belediyesi'nin 2016 yılı öncesi yoksullukla mücadele kapsamında yürüttüğü çalışmalara ulaşamamıştır. Bu nedenle söz konusu belediyenin 2016 yılında yoksullukla mücadelede yürüttüğü çalışmalar değerlendirilmiştir. 5393 Sayılı Belediye Kanunu çerçevesinde faaliyetlerini sürdüren Yıldırım Belediyesi, Yıldırım ilçesinde yaşayan yoksul ve yardıma muhtaç bireyler için ayni ve nakdi yardımlar yaparak, dezavantajlı grupların yaşam koşullarını iyileştirmeyi ve yükseltmeyi hedeflemektedir.

Bu kapsamda belediye diğer kamu kurumları ve STK'larla koordineli bir şekilde hareket etmektedir.¹⁹⁶

Tablo 19: 2016 Yılında Yıldırım Belediyesi Tarafından Yapılan Sosyal Yardımlar

Sunulan sosyal hizmet türü	Gerçekleştirilen hizmet sayısı
Yardım yapılan aile ve hizmet verilen kişi toplam sayısı	494.205 kişi
Soba yardımı	112 adet
Kırtasiye yardımı	1.232 adet
Gıda yardımı (sosyal kart) yapılan aile sayısı	6.730 aile
Giyim yardımı yapılan kişi sayısı	3.033 kişi
Sünnet ettirilen çocuk sayısı	351 çocuk
Eşya yardımı	319 kişi
Ramazan gıda kolisi yardımı	7.874 kişi
Tekerlekli sandalye yardımı	24 kişi
İftar ve sahur yemekleri dağıtımı	25.200 kişi
Çorba dağıtımı	216.000 kişi
Kandil simiti ve lokma dağıtımı	50.000 kişi
Aşure dağıtımı	16.000 kişi
Pilav ikramı hizmeti	168.000 kişi
Taziye hizmeti	2.660 aile

Kaynak: Yıldırım Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2016, http://www.yildirim.bel.tr/sayfa.asp?mdl=sayfalar&id=21&m_id=2 (12.04.2017)

Yıldırım Belediyesi bünyesinde yoksullukla mücadele kapsamında Tablo.19'da belirtilen sosyal yardımlar dışında sosyal belediyecilik anlayışıyla sürdürdüğü çeşitli faaliyetler vardır. Yaşlılara ve engelli vatandaşlara yönelik çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. İlçede kadın, çocuk, aile ve gençler için çeşitli konularda rehberlik hizmeti verilmesi ve bireylerin yaşam kalitelerini yükselten eğitimler düzenlenmesi için "Psikolojik Danışmanlık ve Eğitim Merkezi" açılmıştır. Kadına yönelik şiddeti önlemek ve toplumsal eşitliği sağlamak için "Eşitlik Birimi" kurulmuştur. İstismara uğrayan

¹⁹⁶Yıldırım Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2016, http://www.yildirim.bel.tr/sayfa.asp?mdl=sayfalar&id=21&m_id=2 (14.04.2017), s. 227-241

kadınlar için “Kadın Konuk Evi” açılmıştır. Kadın, aile, toplum, engelli, yaşlı ve diğer dezavantajlı gruplara yönelik ihtiyaçların karşılanabilmesi için Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü kurulmuştur. Ayrıca bölgede yaşayan bireylerin eğitim seviyesindeki düşüklüğün neden olduğu kaliteli ve nitelikli iş gücünün azlığı, meslek edindirme kurslarının açılması gerekliliğini doğurmuştur. Açılan meslek edindirme kurslarında, dezavantajlı gruplara yönelik meslek kursları verilmiş, kursların bitiminde bireylerin istihdam konusunda yönlendirilmeleri ve sosyal hayata kazandırılmaları amaçlanmaktadır. Bu faaliyetlerden biri olan YILMEK (Yıldırım Meslek Edindirme Kursları) 44 merkezde, 80 branşta 12.670 kursiyere eğitim vermektedir. İSKEP kapsamında açılan Bedestem Yıldırım Sosyal Destek ve Rehberlik Merkezi meslek kursları ile mesleki eğitime verilen önem artmıştır. Bölgede bulunan çok sayıda Suriyeli mülteci için 6 kurs merkezinde Türkçe okuma-yazma kursu açılmıştır.¹⁹⁷

Yıldırım Belediyesi'nin yoksullukla mücadele alanında yürüttüğü çalışmaları diğer ilçe belediyelerinden ayıran en önemli özelliği; ilçede yaşayanların demografik yapısından kaynaklanan sorunlara çözüm üretebilmek adına yapmış olduğu sosyal yardımlardır. Oldukça geniş kapsamda ve geniş kitlelere hitap eden bu yardımlar sayesinde temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar zor durumda olan vatandaşlar için destekleyici hizmetler üretilmektedir. Ayrıca belediyenin özellikle yaşlılar, kadınlar ve mülteci aileler için yapmış olduğu çalışmalar da diğer ilçe belediyelerine göre oldukça gelişmiş durumdadır.

- ***Nilüfer Belediyesi***

Nilüfer ilçesinde yaşayanların sosyal-ekonomik yapısı, eğitim seviyelerinin yüksek oluşu, belediyeden beklentilerini farklılaştırmış bunu neticesinde Nilüfer Belediyesi'nin sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde ön plana çıkardığı faaliyetler diğer belediyelerden farklı olmuştur. Gelir düzeyi bakımından üst ve orta gelire sahip ilçe sakinleri için belediye tarafından gerçekleştirilmesi istenilen beklentiler sosyal yardımlardan ziyade yaşlılar için projeler geliştirilmesi, şiddet mağduru kadınlar için konuk evi yapılması, istihdamı kolaylaştırmak için meslek edindirme kurslarının açılması, aile danışma merkezleri ve engelli danışma merkezleri kurularak danışmanlık

---

¹⁹⁷Yıldırım Belediyesi 2016, s.227-241

hizmeti sunulması,sokak hayvanları için barınak yapılması, kültürel etkinliklerin düzenlenmesi vb. şeklinde gerçekleşmektedir.

Nilüfer Belediyesi sosyal belediyeçilik anlayışı ile; Nilüfer ilçesi sınırları içinde “*politika ve sosyal hedefleri doğrultusunda kültürel ve sanatsal bir yapının oluşmasını sağlamak ve korumak; güncel sanat anlayışını, dünya ve ülke gündemini takip eden kültürel aktiviteleri geniş kitleler ile buluşturmak; festivaller, şenlikler, film gösterimleri, tiyatro oyunları, konserler, sergiler, söyleşiler, sempozyumlar tasarlamak, hazırlamak ve hayata geçirmek; farklı sanat dallarına yönelik sanat atölyeleri açarak toplumun her kesimini kültür ve sanat faaliyetleri ile buluşturmak*”¹⁹⁸ için çalışmalarını sürdürmektedir. Bu bölümde Nilüfer Belediyesi’nin sosyal belediyeçilik anlayışı kapsamında son 7 yılda uygulamış olduğu sosyal hizmetler incelenmiştir. Tarihsel süreçteki değişimler değerlendirilmiştir. Nilüfer Belediyesi’nin 2009 ve 2010 yılında yoksullukla mücadele kapsamında yürüttüğü faaliyetler sadece engelliler ve çocuklar için yaptığı sosyal hizmetlerle sınırlı kalmıştır. Engelli bireylere danışmanlık ve destek hizmeti sunmak için Engelli Danışma Masası kurulmuştur. Çocuklar için ise gençlik merkezleri kurularak boş zamanlarını dolduracak kültürel faaliyetler oluşturulmuştur.¹⁹⁹ 2011 yılında engellilere yönelik yapılan sosyal hizmetler geliştirilmiştir. Engelliler Hizmet Birimi bünyesinde “*Bizim Ev Engelliler Sosyal Yaşam Destek Merkezi*” kurulmuştur. 2011 yılı itibariyle Nilüfer Belediyesi ilk kez kadınlara yönelik çalışmalar başlamıştır. Bu kapsamda “*Kadın Dayanışma Merkezi*” kurulmuştur. Kadınlara yönelik dezavantajlı durumdan kurtulabilmeleri için “*Eşitlik Birimi*” kurulmuş, “*Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Cinsiyete Duyarlı Kent Planlaması*” konusunda personele eğitim verilmiştir. “*Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*” konusunda toplumda farkındalık yaratmak için çalışmalar başlatılmıştır. Önceki yılların aksine 2011 yılında, sosyal hizmetlerde kadının ön planda tutulduğu çalışmalara önem verilmiştir.²⁰⁰ 2012 yılında “*Kadın Sığınmaevi*” açılmıştır. Kadınlara ve çocuklara yönelik sosyal etkinlikler düzenlenmiştir. Çocuklara ve kız çocuklarına yönelik şiddet ve cinsel istismarla mücadele için bilgilendirici broşürler hazırlanıp dağıtılmıştır. Kadınlara yönelik sosyal

¹⁹⁸<http://www.nilufer.bel.tr/mudurlukler?id=13> (15.12.2017)

¹⁹⁹Nilüfer Belediyesi 2009-2010 Yılı Faaliyet Raporu, http://www.nilufer.bel.tr/icerik-72-faaliyet_raporlari (14.04.2017)

²⁰⁰Nilüfer Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2011, <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/25.pdf>(14.04.2017), s. 198-212

hizmet anlayışını geliştiren Nilüfer Belediyesi 2012’de sosyal yardım alanına da eğilerek çalışmalara başlamıştır. Bu kapsamda, Nilüfer Kent Konseyi tarafından “2. *El Eşya Toplama Projesi*” başlatılmıştır.²⁰¹ 2013 yılından itibaren Nilüfer Belediyesi sosyal yardım konusuna ağırlık vermeye başlamıştır. Bu süreçte “*Sosyal Yardım Bürosu*” kurularak “*Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü*” oluşturulmuştur. Böylece yapılan sosyal yardımlar kurumsallaşmıştır. İhtiyaç sahiplerine ayni ve nakdi yardımlar yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca sosyal hizmet kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlılığın artması ile ilgili faaliyetler sürdürülmüştür. Kadın hakları ve kadına şiddete karşı mücadele etkinlikleri yapılmıştır. Kadınlara yönelik yapılan bu çalışmaların yanı sıra çocuklara ve engellilere yönelik de geliştirilen faaliyetler vardır. Bu yılda sosyal belediyeçilik anlayışı kapsamında NİLSEM (Nilüfer Belediyesi Sürekli Mesleki Eğitim Merkezi) açılmasıdır. Merkezin açılmasındaki amaç meslek sahibi olamayan vasıfsız kişilerin istihdam edilmesine yardımcı olmaktır.²⁰²

2014 yılında kadınlara ve engellilere öncelik tanıyan çalışmalara devam edilmiştir. Engelli bireylere ve ailelerine ENABİS (Engelli Afet Bilgi Sistemi) kapsamında afet durumunda neler yapılacağı konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca bu yılda “*engele dayalı ayrımcılığı önleme ve farkındalığı artırmaya yönelik çalışmalar*” başlamıştır. Bu dönemde Kadın Dayanışma Merkezi’nde kadınlara yönelik psikolojik destek ve rehberlik hizmeti verilmiştir. Ayrıca ihtiyaç sahibi kadınlara ayni ve nakdi yardımlar yapılmıştır. Yoksullukla mücadelede sosyal yardım konusunda iyileşmeye gidilerek yeni faaliyetler başlatılmıştır. “*Giymiyorsanız Giydirin Projesi*” kapsamında kıyafet atölyesi açılmıştır. İhtiyaç sahipleri ücretsiz bir şekilde ihtiyaç duydukları kıyafetleri buradan alabilmektedir. Yine 2014 yılında üniversite öğrencilerine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. NİL-Pak Çamaşır Evi ile üniversite öğrencilerine ücretsiz çamaşır yıkama hizmeti sunulmuştur.²⁰³ 2015 yılında engellilere ve kadınlara yönelik çalışmalara öncelik verilerek sosyal belediyeçilik kapsamında, geçen senelerde yapılan yardımlara ve etkinliklere devam edilmiştir.²⁰⁴ 2016 yılında yoksullukla mücadele kapsamında önceki yıllara göre ihtiyaçlara daha etkili cevap

²⁰¹Nilüfer Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2012, <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/26.pdf> (14.04.2017), s.181-197

²⁰²Nilüfer Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2013, <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/29.pdf> (14.04.2017), s.194-217

²⁰³Nilüfer Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2014, <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/33.pdf> (14.04.2017), s.231-248

²⁰⁴Nilüfer Belediyesi, Yılı Faaliyet Raporu, 2015, <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/35.pdf> (14.04.2017), s.245-283

verebilen faaliyetlere başlanmıştır. 2016 yılında açılan Nilüfer Belediyesi İnci ve Taner Altınmakas Huzurevi ile yaşlılara yönelik ilk kez sosyal hizmet sunulmaya başlanmıştır. Bu yılda özellikle görme engelli adayları ön plana çıkaran çalışmalar yapılmıştır. Kadınlara ve gençlere yönelik geçen senelerdeki faaliyetler ve çalışmalar bu yılda da devam ettirilmiştir.²⁰⁵

Nilüfer Belediyesi, yoksullukla mücadele kapsamında 2009 ve 2010 yılında engellilere ve çocuklara ağırlık veren çalışmalar yürütmüştür. 2011 yılında ilk kez kadınlar için çalışmalara başlanmıştır. 2012 yılında ilk kez ihtiyaç sahipleri için sosyal yardımlar yapılmıştır. 2013 ve 2014 yılında sosyal yardım konusuna ağırlık verilmiştir. Bu kapsamda çeşitli merkezler açılmış, projeler geliştirilmiştir. Engelliler ve kadınlara yönelik yürütülen çalışmalar geliştirilmiştir. 2016 yılında ise ilk kez yaşlılar için sosyal hizmet vermeye başlanmış, bu kapsamda ilçede huzurevi açılmıştır.

Nilüfer Belediyesi sosyal belediyecilik anlayışı kapsamında yaptığı projelerde, ağırlıklı olarak kadınlar ve engelliler lehine çalışmakta, kültürel ve sosyal faaliyetlere diğer ilçe belediyelere göre daha fazla ağırlık vermektedir. Nilüfer Belediyesi'ni sosyal belediyecilik alanında diğer belediyelerden ayıran en büyük farkı bunlardır. Yoksulluğun Nilüfer'e göre Yıldırım'da daha fazla yaşanması Yıldırım Belediyesi'nin sosyal yardımlara ağırlık vermesine neden olmuştur. Halkın belediyeden talepleri de kömür, kıytafet, kırtasiye, erzak yardımı, aylık bağlanması şeklinde gerçekleşmiştir. Oysaki Nilüfer'de durum çok daha farklıdır. İlçeler arasındaki farkın nedeni Nilüfer'de yaşayanların gelir durumlarının Yıldırım'a göre yüksek oluşudur. Yıldırım'da yaşayanların ekonomik durumlardaki yetersizlik; geçimlerini sağlamakta, karınlarını doyurmakta ve çocuklarının eğitim masraflarını karşılamakta yetersiz kaldığı için belediye burada devreye girmektedir. Nilüfer Belediyesi ise, sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde sosyal yardım yapmaktan ziyade toplumun dezavantajlı grupları için mevcut durumlarını iyileştirici sosyal hizmetler yapmaktadır. Nilüfer Belediyesi'nin bu kapsamda özellikle kadın, engelli, çocuk ve gençleri ön planda tutan çalışmalara ağırlık verdiği gözlenmektedir.

---

²⁰⁵Nilüfer Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2016, <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/38.pdf> (14.04.2017), s. 247-286

Tablo 20: 2013-2016 Yılları Arasında Nilüfer Belediyesi Tarafından Yapılan Sosyal Yardımlar

Yapılan yardım türü	Gerçekleşen hizmet sayısı
Erzak yardımı	23.500 kişi
Yakacak yardımı	274.250 kg
Kırtasiye yardımı	915 öğrenci
Sünnet şöleni	387 çocuk
İftar yemeği	44.850 kişi
Nil-pak çamaşır evi	3510 öğrenci
Ev ve kişisel bakım hizmeti	725 kişi
Eşya yardımı	3298 kişi
“Giymiyorsanız Giydirin Projesi” kapsamında öğrencilere kıyafet yardımı	1984 öğrenci
Halkkart uygulaması	880 aile
2.el giysi yardımı	1775 aile
Muhtaç asker aile yardımı	40 aile
İhtiyaç sahiplerine aynı yardımlar	36 kişi

Kaynak: Nilüfer Belediyesi'nin 2013-2016 yıllarını kapsayan faaliyet raporlarından oluşturulmuştur.

- ***İnegöl Belediyesi***

Sosyal belediyecilik anlayışı ile hareket eden İnegöl Belediyesi, ilçede yaşayanların demografik özelliklerinden yola çıkarak sosyal yardım konusuna ağırlık vermiştir. Temel ihtiyaçlarını karşılamak konusunda aciz kalan vatandaşları için destekleyici aynı ve nakdi yardımlar yapmaktadır. Bu kapsamda 2010 yılında “*Umuteli Sosyal Yardım Merkezi'ni*” kurarak İnegöl sınırları içerisinde yaşayan ihtiyaç sahiplerine sosyal yardım faaliyetine başlamıştır. Ayrıca ilçe sınırları içerisinde yaşayan Suriyeli mülteciler için yakacak, eşya, gıda ve eğitim yardımı yapılmıştır. Belediye yardıma muhtaç kimsesizler için de ev temizliği ve bakımı projesi kapsamında faaliyetlerini sürdürmektedir.²⁰⁶

²⁰⁶İnegöl Belediyesi 2009-2016 yılları arasındaki faaliyet raporları incelenerek oluşturulmuştur.

Yoksullukla mücadele kapsamında İnegöl Belediyesi, sosyal yardımlardan başka ; 2012 yılında İNESMEK’i (İnegöl Sanat ve Meslek Edindirme Kursları) kurarak meslek sahibi olmayan vatandaşlar için önemli bir adım atmıştır. Böylece iş sahibi olmayan kişilerin istihdam edilme olasılığı güçlendirilmiştir. Ayrıca belediye istihdama katılamamış olan kadınlar için, 2011 yılında Hanımlar El Emeği Çarşısı’nı kurarak kadınların el emeği işlerini satıp, aile bütçesine katkı sağlamalarını amaçlamıştır. Toplumun dezavantajlı grupları için yapılan diğer bir sosyal hizmet ise ilçede yaşayan yaşlılar için huzurevi açılmasıdır. Huzurevi sakinleri için her yıl kültürel geziler ve etkinlikler düzenlenmektedir.

Tablo 21: 2010-2016 Yılları Arasında İnegöl Belediyesi Tarafından Yapılan Sosyal Yardımlar

Yapılan yardım türü	Gerçekleştirilen hizmet sayısı
Gıda yardımı	6612 aile
Yakacak yardımı	8742 aile
Konfeksiyon yardımı	3046 aile
Kırtasiye yardımı	15.000 öğrenci
Mobilya ve dayanıklı ev aletleri yardımı	692 aile
Toplu sünnet ve toplu nikah hizmeti	1019 kişi
Gıda ve Giyim Bankası bünyesinde yapılan aylık yardımlar	4718 kişi
Muhtaç asker aile yardımı	659 aile
Ramazan ayında gıda yardımı	5017 aile
İftar yemeği	1880 kişi
Aşevi hizmeti	Günlük 150 kişiye sıcak yemek
Diğer yardımlar(engelli aracı, hasta bezi, ekmek fişi, tüp vb)	1389 aile

Kaynak: Kestel Belediyesi’nin 2010-2016 yıllarını kapsayan faaliyet raporlarından oluşturulmuştur.

- ***Kestel Belediyesi***

Kestel Belediyesi, gıda, yakacak ve giyim yardımlarına ağırlık veren sosyal yardım faaliyetleriyle temel ihtiyaçlarını karşılayamayan vatandaşlar için destekleyici ayni ve nakdi yardımlar yapmaktadır. Bu kapsamda belediye bünyesinde “*Gıda Bankası*” kurulmuştur. Ayrıca toplumsal dayanışma ve yardımlaşma ruhunu

pekiştirmek amacıyla “*Askıda Ekmek Sosyal Sorumluluk Projesi*” oluşturulmuştur. Yoksullukla mücadele kapsamında Kestel Belediyesi, sosyal yardımlardan başka ; KESMEK ile meslek sahibi olmayan vatandaşlar için önemli bir adım atmıştır. El Emeği Göz Nuru Merkezi’ni kurarak kadınlara gelir elde edebilecekleri bir ortam hazırlanmıştır. Toplumun dezavantajlı grupları için yapılan diğer bir hizmet ise yaşlı ve engelli vatandaşlar için Sosyal Yaşam Merkezi’nin açılarak onların yaşam kalitelerini artırıcı programlar yapılmasıdır. Bu faaliyetlerle Kestel Belediyesi’nin İnegöl Belediyesi’yle hemen hemen aynı alanlara öncelik tanıyıp, benzer faaliyetler sergiledikleri görülmektedir. Söz konusu belediyeler sosyal belediyeçilik anlayışı ile yoksullukla mücadele noktasında sosyal yardımları ön planda tutan, daha sonra toplumun dezavantajlı gruplarına yönelik çalışmalara ağırlık veren bir anlayışla hizmetlerini sürdürmektedirler.

- ***Orhangazi Belediyesi***

Orhangazi Belediyesi, yoksullukla mücadele kapsamında birçok ilçe belediye gibi sosyal yardımlar alanına ağırlık vererek çalışmalarını sürdürmektedir. Geniş bir alanda sosyal yardım yapan belediyenin özellikle Suriyeli mülteciler için yapmış olduğu yardımlar kayda değerdir. İlçede ikamet eden Suriyeli mültecilerin sorunlarının ve ihtiyaçlarının giderilmesi için “*Suriyeli Mülteciler İrtibat Bürosu*” açılmıştır. 90 Suriyeli aileye bayramlık kıyafet, 540 Suriyeli aileye erzak yardımı yapılmıştır. 700 Suriyeli kişiye iş imkanı sağlanmıştır. İlçe halk eğitim merkezi bünyesinde Suriyeliler için Türkçe kursu açılmıştır. Ayrıca Suriyeli öğrencilere kırtasiye yardımı yapılmıştır.²⁰⁷ Orhangazi Belediyesi, sosyal yardımların dışında yoksullukla mücadele kapsamında “*Engelliler Koordinasyon Merkezi*” işbirliği ile engelli vatandaşların temel ihtiyaçlarını gidermek için çalışmalar başlatmıştır. Engelliler için başta tekerlekli sandalye olmak üzere tıbbi malzeme yardımı, engelli çocuğa kırtasiye, kıyafet yardımı yapılmıştır.

Orhangazi Belediyesi’ni yoksullukla mücadele kapsamında yapmış olduğu çalışmalarla diğer ilçe belediyelerden ayıran en büyük özelliği Suriyeli mülteciler ön planda tutarak, ilçede yaşayan tüm ihtiyaç sahiplerini kapsayacak şekilde sosyal yardımlarını sürdürmesidir.

---

²⁰⁷ Orhangazi Belediyesi 2014-2015 Yılları Faaliyet Raporları incelenerek oluşturulmuştur.

Tablo 22: 2014-2015 Yılları Arasında Orhangazi Belediyesi'nin Yapmış Olduğu Sosyal Yardımlar

Yapılan hizmet türü	Gerçekleştirilen hizmet sayısı
Erzak yardımı	4.500 aile 150 aileye düzenli olarak aylık erzak yardımı
Yakacak yardımı	742 aile
Sünnet hizmeti	84 çocuk
İftar hizmeti	30.000 kişi
Sıcak yemek ve çorba hizmeti	469 kişi
Aşure dağıtımı	1.200 kişi
Asker ailesine yardım	120 aile
Eğitim seti dağıtımı	1200 adet
Kırtasiye yardımı ve okul kıyafeti	60 öğrenci
Kıyafet yardımı	1251 aile
Evde sağlık hizmeti	3110 kişi
Ayakkabı yardımı	135 kişi
Düğün yardımı	33 kişi
Yeni doğan bebeklere yardım seti	960 bebek

Kaynak: Orhangazi Belediyesi'nin 2011-2016 yıllarını kapsayan faaliyet raporlarından oluşturulmuştur.

• ***Mudanya Belediyesi, Karacabey Belediyesi, Yenişehir Belediyesi, Mustafakemalpaşa Belediyesi ve Orhaneli Belediyesi***

Söz konusu belediyeler, yoksullukla mücadele alanında “sosyal yardım” odaklı hizmetlere öncelik tanımaktadır. Bu kapsamda ihtiyaç sahipleri için erzak, yakacak, kıyafet, akülü sandalye, ev eşyası yardımı gibi birçok alanda sosyal yardım yapmaktadırlar. Ancak Karacabey Belediyesi diğer belediyelerden farklı olarak KARYEK’i (Karacabey Yetenek Geliştirme Kursları) açarak, yoksullukla mücadele alanında ihtiyaç sahibi kişiler için sosyal yardımlara ve kişisel gelişimi sağlayacak eğitimlere önem vermiştir. Orhaneli Belediyesi ise yaşlılar, engelliler ve kadınlar için başlatmış olduğu projelerle diğer ilçe belediyelerinden ayrılmaktadır. Yaşlılar için “Orhaneli Üçüncü Bahar Yaşam Merkezi” kurulmuştur. Ayrıca yatalak hastalar için evde sağlık hizmeti verilmeye başlanmıştır. Kadınların istihdamı için “İşsiz Kadınların

Tekstil Eğitimiyle İstihdama Kazandırılması Projesi” yapmıştır. Engellilerin istihdamı için de “*Engelli İstihdam Projesi*” hazırlanmaktadır. Öte yandan Mudanya, Yenişehir ve Mustafakemalpaşa belediyelerinin yoksullukla ilgili faaliyetleri sosyal yardımla sınırlı kalmıştır. Yoksullukla mücadele kapsamında yaptıkları çalışmalar, kısa vadede çözüm getirici ayni ve nakdi yardımların ötesine geçememiştir. Bu nedenle uzun vadede fayda sağlayıcı çözümler konusunda yetersiz kalmaktadırlar.²⁰⁸

Son Sözler

Sosyal yardımların, yoksulluğu tamamen ortadan kaldırmak için yeterli olmadığı hatta yoksulluğu ve tembelliği teşvik edebileceği çoğu belediye tarafından kabul edilmiş olsa da sosyal yardımlardan tamamen vazgeçmek söz konusu değildir. Bu durumun farkında olan belediyeler meslek edindirme kursları açarak istihdam artırıcı faaliyetlere yönelmişlerdir. Sosyal yardımların geçici çözümüne karşın, belediyelerin “*Balık Vermek Yerine Balık Tutmayı Öğret*” politikasıyla başlatmış oldukları bu çalışma yoğun bir şekilde devam etmektedir. Öte yandan belediyeler, toplumun dezavantajlı grupları(yaşlı, engelli, kadın, çocuk vb) için projeler geliştirip, mevcut durumlarını iyileştirmek adına faaliyetlerini sürdürmek zorundadırlar. Aksi takdirde sadece sosyal yardım yapılarak yoksullukla mücadele etmeye çalışmak yetersiz kalacaktır.

3.2.3.Sivil Toplum Kuruluşları

Bursa’da yoksullukla mücadele kapsamında etkili rol oynayan diğer bir aktör de Sivil Toplum Kuruluşları(STK)’dır. Öyle ki Bursa’da kentsel yoksullukla mücadele noktasında faaliyet gösteren çok sayıda STK mevcuttur. Bursa’da toplamda 4852 tane STK vardır. Bunlardan 130 tanesi insani yardım derneği, 1 tanesi çocuk derneği, 104 tanesi kadın haklarını koruma derneği, 17 tanesi yaşlı ve çocuklara yönelik dernek ve 4 tanesi şehit yakını ve gazi derneği olarak kentsel yoksullukla mücadele etmek için çalışmaktadır.²⁰⁹ Kuruluşlar bu kapsamda muhtaçlık durumunu ortadan kaldırıcı nitelikte sosyal yardımlar yapmaktadırlar.

²⁰⁸Söz konusu olan belediyelerin faaliyet raporları incelenerek oluşturulmuştur.

²⁰⁹[https://www.dernekler.gov.tr/\(21.12.2017\)](https://www.dernekler.gov.tr/(21.12.2017))

Bursa İl Dernekler Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre Bursa'da yoksullukla mücadelede etkin olan dikkat çeken STK'ların faaliyetlerine bakıldığında benzer alanlarda faaliyetler yürüttükleri görülmektedir. Ancak bazı STK'lar yoksullukla mücadelede farklı grupları ya da alanları öne çıkarabilmektedir. Örneğin *Kızılay*, özellikle Bursa'nın dağlık ilçeleri olan Orhanlı, Keles, Harmancık ve Büyükorhan ilçelerine ve tüm ihtiyaç sahiplerine; kurban yardımı, nakdi bağışlar/ fitre ve zekat yardımı, kuru erzak yardımı, giysi ve eşya yardımı şeklinde sosyal yardım gerçekleştirirken aynı zamanda yoksullukla mücadele kapsamında yaşlı, hasta, engelli bireyleri ön planda tutan çalışmalar yapmaktadır. Yıldırım ilçesinde kurulan *Kalbi Selim Derneği* ise Suriyeli mültecilerin her türlü temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere ayni ve nakdi yardımlarda bulunabilmektedir. Yardıma muhtaç aileler tespit edilerek, bu ailelere gıda yardımı, barınma ve yakacak yardımı, battaniye dağıtımı gibi yardımlar yapılmaktadır.²¹⁰ Ayrıca dernek bünyesinde gönüllü öğretmenler tarafından Suriyeli öksüz ve yetim çocuklara dersler verilmektedir.

Ön planda eğitim yardımlarına yer veren kuruluşlar ise; Güldeste Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ile Fakir ve Muhtaçlara Yardım Derneği'dir. *Güldeste Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*, Özkevser Vakfı'nın Bursa hizmetlerini organize etmek için 2006 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Dernek Bursa'da 15 bölge temsilciliğiyle hizmetlerini sürdürmektedir. Dernek hem uluslararası hem de ülke içinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Yardıma muhtaç kişilere başta gıda, giyim, yakacak yardımı olmak üzere birçok alanda sosyal yardım yapmakta, yardıma muhtaç ailelerin ilköğretim ve lise çağındaki çocukları için eğitim yardımını ön plana çıkararak faaliyetlerini sürdürmektedir.²¹¹ *Fakir ve Muhtaçlara Yardım Derneği* ise 1977'den beri fakir ve muhtaç durumda olan bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamak, mahallelerdeki gerçek ihtiyaç sahiplerini tespit etmek, ihtiyaç sahibi çocukların eğitim masraflarını karşılamak Bursa'da hizmet vermektedir.²¹² Bursa'da yaşayan ve yoksullukla mücadele etmek zorunda kalan hasta, yaşlı, sakat, dul ve yetimlerden oluşan 500 aileye her ay düzenli olarak dernek tarafından gıda yardımı yapılmaktadır. Gıda yardımı yapılan ailelerin ilköğretime giren çocukları için kırtasiye malzemesi yardımı yapılmaktadır.

²¹⁰Kalbi Selim Derneği, <https://www.kalbiselim.org> (10.04.2017)

²¹¹Güldeste Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, <http://www.guldestederneği.org> (11.04.2017)

²¹²Fakir ve Muhtaçlara Yardım Derneği, <http://www.yardimderneği.org> (10.04.2017)

Yardıma muhtaç ailelerin lise ve üniversiteye giden öğrenciler için ise burs yardımı yapılmaktadır. Ayrıca 60 aileye de her ay düzenli olarak nakdi yardım, kış aylarında yakacak yardımı yapılmaktadır.²¹³

Eğitim yardımı başta olmak üzere Bursa'daki ihtiyaç sahibi kişiler için sosyal yardımlarda bulunan önemli bir diğer kuruluş ise *Türkiye Yardım Sevenler Derneği*'dir. Dernek, 1941 yılından beri Bursa'daki yoksullar için çalışmaktadır. Hasta, yaşlı, engelli ve kimsesiz durumda olan kişiler için devamlı olarak haftalık erzak, et, ekmeğe yardımı yapılmaktadır. Ayrıca bu ailelerin yakacak, giyim ve diğer ihtiyaçları da dernek tarafından karşılanmaktadır ve bu ailelere düzenli olarak nakdi yardımlar yapılmaktadır. İhtiyaç sahibi aileler tespit edilerek Ramazan erzak paketleri ve et dağıtılmaktadır. Bayram öncesi ailelere bayramlık kıyafet dağıtılmaktadır. Ayrıca dernek tarafından Ramazan ayı boyunca iftar ve sahur yemeği verilmektedir. Gideri aile tarafından karşılanamayan okul çağındaki öğrencilerin eğitim masraflarının karşılanmasında da yardımcı olan dernek, çocukların okul giderlerini, kırtasiye masraflarını, sosyal faaliyet giderleri gibi birçok konuda yardımcı olmaktadır. Ortaöğretimde ve üniversitede okuyan ihtiyaç sahibi öğrencilere düzenli olarak burs verilmektedir.²¹⁴

Öte yandan *Beşir Derneği* aynı ve nakdi yardımlar yanında manevi destekler de sağlamaktadır. Dernek tarafından yoksullukla mücadele etmek zorunda kalan ihtiyaç sahiplerine gıda, yakacak, giyim, barınma, konut, eğitim, sağlık, evlilik masrafları, iş kurma gibi birçok konuda nakdi ve ayni yardımlar yapılmaktadır. Böylece yardıma muhtaç bireylere maddi ve manevi destek sağlamaktadır.²¹⁵

Gerek kentteki yoksullar gerek yurtdışındaki ihtiyaç sahibi kimseler için çalışmalarını sürdüren dernekler ise İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Derneği ile Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'dir. Bursa İHH İnsani Yardım Derneği; 2006 yılından itibaren yoksullukla mücadele de gerek yurtiçi gerek yurtdışında çalışmalarını sürdürmektedir.²¹⁶ Bu kuruluşlardan biri olan İHH muhtaç bölgelerdeki yardıma ihtiyaç duyan kişilerin yaralarını sarıp, muhtaçlık durumlarını en asgari

²¹³Fakir ve Muhtaçlara Yardım Derneği, <http://www.yardimderneği.org> (11.04.2017)

²¹⁴Türkiye Yardım Sevenler Derneği, <http://bursa.tysd.org/yaritim-faaliyetlerimiz.html> (11.04.2017)

²¹⁵Beşir Derneği, <https://www.besir.org.tr> (10.04.2017)

²¹⁶İHH, <http://bursaihh.org.tr/icerik/66/> (11.04.2017)

seviyeye indirgemek için stratejiler geliştirmektedir. Bursa İHH İnsani Yardım Derneği bu kapsamda; gıda, giyecek ve diğer temel gereksinimler için yardımlar yapmaktadır. Kadın, yaşlı, çocuk ve kimsesizler için güvenli ortamların sağlanması için çalışmaktadır. *Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği* ise Türkiye'ye sığınmış muhacir yetimlerle kaza, hastalık, afet vb. farklı sebeplerden yetim kalıp akrabalarının yanında kalan ve muhtaç olan yetimlere maddi manevi destek sağlamaktadır. Dernek daha çok hayırsever vatandaşlardan topladığı bağışlar sayesinde Ortadoğu ve Afrika ülkelerine yardımlarda bulunmaktadır. Filistin'e gıda ve ilaç yardımı yapmakta, Afrika'ya su kuyuları açmaktadır. Dernek gıda bankacılığı ile dünyanın farklı yerlerinde açlıkla mücadele etmek zorunda kalan ihtiyaç sahiplerine yardım etmektedir. Hem ülke içinde hem de ülke dışında Ramazan ayında gıda kumanyaları hazırlanıp dağıtımlar yapmaktadır.

Bursa'da faaliyetlerine devam eden hemşehri dernekleri ise daha ziyade kurulma amaçlarına uygun olarak geleneklerini ve kültürlerini kentsel mekânda yaşatmak ve hemşehriler arasındaki yardımlaşma ve dayanışmayı artırma çabası içerisine girmişlerdir. Bursa özellikle 1950'lerden sonra hızla göç almaya başlayan bir şehirdir. Kentte yoğun bir şekilde Karadeniz, Doğu, Güneydoğu Anadolu bölgelerinden ve Balkanlardan gelen göçmenler yaşamaktadır. Göçmenler aralarında yardımlaşma ve dayanışmayı sağlayacak dernekler kurmuşlardır. Bursa'da 678 tane aktif bir şekilde hizmetlerini sürdüren hemşehri dernekleri bulunmaktadır. Balkanlardan göç edip Bursa'ya gelen göçmenler için kurulan BAL-GÖÇ, Bursa'daki en önemli hemşehri derneklerinden biridir. BAL-GÖÇ'ten başka Erzurumlular, Artvinliler, Giresunlular, Trabzonlular, Samsunlular, Yozgatlılar da aktif bir şekilde hemşehri dernekleri bünyesinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Kente uyum sürecini kolaylaştırmak ve birlik beraberlik duygusunu pekiştirmek için kurulan dernek göçmenler arasındaki dayanışma duygusunu geliştirmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kent yoksulluğu ile mücadelede örnek çalışma olarak Bursa seçilmiştir. Yurtdışından göç etmek zorunda kalan soyadaşlarımız için Bursa'nın yerleşim merkezi olarak belirlenmesi ve 1960'da Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulmasından dolayı yoğun bir şekilde göç alan kentte nüfus patlaması yaşanmıştır. Kent, önemli bir ticaret ve sanayi merkezi olarak bugün Türkiye'nin nüfus bakımından 4. büyük kentidir. Geçmişten günümüze kentin, kentsel yoksullukla nasıl mücadele ettiğine yönelik yapılan çalışmaların azlığı çalışmanın bu konuda yararlı olacağını düşündürmüştür.

Tarihi insanın var oluşu kadar eski olan yoksulluk kavramı, günümüzde hala en önemli toplumsal sorunlardan biri olarak karşımızda durmaktadır. Yoksullukla mücadele etmek için çeşitli yöntemler geliştirilmekte ancak yapılan tüm çalışmalar yoksulluğun etkilerini azaltmakla birlikte, soruna kökten bir çözüm getirememektedir. Sanayi Devrimi öncesinde yoksulluk aile, komşuluk, dar ve yerel çevrenin yardımları ile çözümlenmeye çalışılırken, Modern Dönem'de devletlerin müdahale ettiği bir alan olmuştur. Yoksullukla mücadele etmek için birçok yol denenmiştir. Sosyal devlet anlayışıyla geliştirilen politikalar da yoksulluğu ortadan kaldıramamıştır. Yapılan yardımlar kısa süreli yarar sağlamıştır. Bu süreçte tecrübe edinilen ise yoksullukla mücadele etmekte devletin tek başına yeterli olmadığıdır.

Yoksulluk sorununa karşı Modern Dönem'deki bakış açısı, yoksulluğun bitirilemeyeceği ancak azaltılabileceği görüşüdür. Bu anlayışla hareket edilerek yoksulluğun etkilerini en aza indirmek amaçlı politikalar üretilmektedir. Bu kapsamda resmi kurumlar, sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşlar çalışmalar düzenlemektedirler. Yoksulluğun etkilerini ortadan kaldırmak ya da etkilerini en aza indirmek için bu kurumların birbirinden bağımsız bir şekilde değil, bir bütün olarak eşgüdümlü hareket etmeleri gerekmektedir.

Türkiye’de artan yoksullukla mücadele edebilmek için 1980’lerde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu kurulmuştur. Kaymakamlıklara bağlı olarak kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Türkiye’de yoksullukla mücadelede aktif şekilde varlığını sürdürmektedir. Her il ve ilçede örgütlenmiş vakıflar sosyal yardım faaliyetlerinde bulunarak yardıma muhtaç bireylere ulaşmaktadır. Ayrıca gönüllü kuruluşlar/STK’larda bu alanda faaliyetlerini sürdürmektedir. Ancak Türkiye’de kent yoksulluğu ile mücadele eden aktörlerin, hedef kitlesi aynı olduğu için aynı ya da nakdi yardım yapılan kişiler açısından tekrara düşülmektedir. Sosyal yardım alan kişilere ilişkin merkezi bilgi ağının olmaması, kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasını engelleyerek kaynak israfına, hizmetlerin tekrarına ve sosyal yardımların parçalı ve dağınık bir şekilde yürütülmesine neden olmaktadır. Ayrıca bu durum toplumdaki yardımlaşma duygusunu da zedeleyebilmektedir .

Nüfusunun artması sonucu 1970’lerde kentsel mekanda, kaçak yapılaşmalar baş göstermeye başlamıştır. Bu tarihlerde kente doğru yaşanan yoğun göç sonucu mevcut planlar aşılmış, tarihi kent dokusu tahrip edilmeye başlanmıştır. Kentsel yasalara aykırı olarak gecekondu yapılmıştır. Yaşanılan bu olumsuz durumdan Bursa’da payına düşeni almıştır. 1960’lı yıllardan itibaren sanayinin gelişimi ile kentin nüfusu hızlı bir değişime uğramıştır. Ticari ve sanayi potansiyelinin yüksek oluşu, coğrafi konumu, tarımsal verimliliği, iklim koşullarının elverişli olması gibi özellikleri sayesinde kentin çekiciliği artırmıştır. Bursa’da yaşanan hızlı sanayileşme; göç ve nüfus artışı, gecekondulaşma, çarpık kentleşme, işsizlik, çevre kirliliği, suç oranlarında artış gibi pek çok kentsel sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kentsel sorunlara çözüm bulabilmek için 1990’larda başlayan mücadele ile yerel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan yararlanarak istihdam, sağlık, çevre kirliliği, güvenlik, ulaşım, alt yapı çalışmaları, içme suyu gibi birçok sorunla mücadele edilmeye başlanmıştır. Kentsel sorunlara yönelik çözüm yollarında ve yardıma muhtaç bireylere sosyal yardım götürerek onların temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda; SYDV’ları, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler, üniversiteler ve vatandaşların her geçen gün artan duyarlılığı sayesinde yoksullukla mücadele edilmektedir. Ancak STK’lar ve yerel yönetimler tarafından yapılan aynı ve nakdi yardımlar yoksulluğun ortadan kaldırılması için yeterli değildir. Yoksullukla mücadele kapsamında yürütülen tüm faaliyetler kısa vadede fayda

sağlayan, yoksulluğun daha da şiddetlenmesini engelleyen, uzun vadede fayda getiremeyen, yoksulluğu tamamen ortadan kaldıramayıp sadece etkilerini azaltan, yoksullukla tam anlamıyla mücadele edemeyen araçlardır.

Yoksullukla mücadelede başarılı bir yol izlenmesi için bazı önerilerde bulunmak mümkündür. Bu önerilerden bazıları şunlardır:

- Yoksulluk insan haklarına yapılan bir ihlaldir. Bu nedenle bu hak ihlalini ortadan kaldıracak düzenlemeler yapılmalıdır.
- Yoksullukla etkili bir şekilde mücadele edebilmek için gelir dağılımı eşitsizliklerini ortadan kaldıran, düzenleyici niteliklere sahip bir ekonomik büyüme sağlanmalıdır.
  - Yoksulluk küresel bir sorundur. Bu nedenle yoksullukla mücadele kapsamında yürütülen tüm faaliyetler küresel çapta yapılmalıdır.
  - Yoksulluğa neden olan faktörler doğru belirlenmelidir. Bu faktörleri ortadan kaldıracak çözümler üretilmelidir.
  - Taşeronlaşma, israf, eğitim, fırsatların eşitsizliği gibi yoksulluğa neden olan faktörleri ortadan kaldıracı stratejiler belirlenmelidir.
  - Yardıma muhtaç kimseler için sadece maddi yardımda bulunmak yeterli değildir. Bu kişilere psikolojik, mesleki, teknik, tıbbi konularda da yardım edilmelidir.
  - Kırsaldan kentlere doğru yapılan göç engellenmelidir. Kırsal kalkınmayı sağlayacak politikalar geliştirilmelidir.
  - Konut sorununu ortadan kaldıracak projeler yapılmalıdır. Kamu ve özel mülk üzerine yapılan gecekondulara göz yumulmamalıdır. Kent planları göç olgusu dikkate alınarak uzun vadede ihtiyaçlara cevap verecek şekilde hazırlanmalıdır.
  - Yoksulluk sadece devletin çözüm getireceği bir mesele olarak kabul görmemelidir.
  - Yoksullukla ulusal ve yerel düzeyde mücadele eden gönüllü kuruluşlar/ STK'lar desteklenmelidir.
  - Yoksulluğu azaltma çabalarında kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve gönüllü kuruluşlar/ STK'lar eşgüdümlü çalışmalıdır.

- Ülkemizde bulunan STK'lar oldukça dağınık bir görüntü sergilemektedir. Bu dernekler arasında iletişim güçlendirilmelidir.

- Kentsel yoksulluk "*sosyal belediyeçilik*" anlayışını geliştirmiştir. Yerel yönetimler bu anlayışla yoksullukla mücadele kapsamında etkili faaliyetler yürütmektedir. Bu nedenle yerel yönetimlerin yetkileri bu konuda artırılmalıdır.

- Yerel yönetimlerce yapılan sosyal yardımlar siyasal amaçlı olmamalıdır. Kaynakların verimli kullanılabilmesi için gerçek ihtiyaç sahipleri belirlenmeli, yardımlar bu kişilere yapılmalıdır.

- Kent yoksulluğu ile mücadele politikaları yalnızca temel ihtiyaçları giderecek (kömür dağıtımı, gıda yardımı vb) şekilde olamamalıdır. Çünkü bu yardımlar uzun vadede yoksulluğu önleyecek uygulamalar değildir. Uzun vadede yoksullukla mücadele edebilmek için istihdam imkanları geliştirilmelidir.

- Kent yoksulları aleyhinde ortaya çıkan istihdamda ayrımcılık ve fırsat eşitsizliği giderilmelidir. Bu kapsamda meslek edindirme kursları açılmalıdır. Dezavantajlı grupların (çocuk, kadın, yaşlı, özürlü... vb) korunmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

- İhtiyaç duyulan kaliteli ve nitelikli işgücü için meslek edindirme programları düzenlenmeli, kurslar açılmalıdır.

- İstihdam alanları oluşturacak ve ekonomik faaliyetleri canlandıracak yatırımlar yapılmalıdır.

- Toplumu oluşturan tüm grupların yeterli fiziki ve sosyal hizmetlerden yararlanması sağlanmalıdır.

- Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir nedeni olan kadın yoksulluğunu azaltmak ya da ortadan kaldırmak için yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

- Aile içi şiddeti önleyecek yaptırımlar uygulanmalı, gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

- Çalışan yoksulluğunu azaltmak için ekonomik büyüme sağlanmalı, iş gücü piyasası politikaları ve gelir artırıcı politikalar (asgari ücret, sosyal transferler/transerler) benimsenmelidir.

- Yoksullara mikro-kredi gibi destekler verilerek kendi işlerini kurmaları desteklenmelidir.

- Eğitim hakkından mahrum kalan yoksul çocuklar için özel çalışmalar yapılmalıdır. Özellikle kırsalda yaşayan yoksul çocukların eğitim alma süreçleri takip edilmelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Aksan, Gamze. **Yoksulluk ve Dayanışma Ağları**. 1. Basım. İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2015.

Aytaç, Ayhan ve Mustafa Hatipler. **Dünya'da ve Türkiye'de Yoksulluğun Özgün Yapısı ve Yoksullukla Mücadele**. 1. Basım. Edirne: Paradigma Akademi Yayınları, 2013.

Buğra, Ayşe. **Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.

Castells, Manuel. **Binyılın Sonu**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.

Çağlayan, Savaş. "Göç ve Yoksulluk: Mutlak ve Doğrusal Olmayan Bir İlişki", **Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları**. Nurgül Oktik (drl.). İzmir: Yakın Kitabevi, 2008.

Davis, Mike. **Gecekondu Gezegeni**. Gürol Koca (çev.). İstanbul: Metis Yayınları, 2016.

Erdoğan, Necmi (Ed.). **Yoksulluk Halleri**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Es, Muharrem. **Kent Üzerine Düşünceler**. 1. Basım. İstanbul: Okutan Yayıncılık, 2007.

Gül, Hasan ve Songül Sallan Gül. "Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürü Tartışmaları", **Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları**. Nurgül Oktik (drl.). İzmir: Yakın Kitabevi, 2008.

Işık, Oğuz ve M. Melih Pınarcıoğlu. **Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği**. 10. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Kalaycıoğlu, Sibel ve Helga Rittersberger Tılıç. “Yapısal Uyum Programlarıyla Ortaya Çıkan Yoksullukla Başetme Stratejileri, Kentleşme, Göç ve Yoksulluk”. **7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi**. Ankara: İmaj Yayıncılık, 2000.

Kalfa Topateş, Aslıcan. **Dilenciler-Türkiye’de Yoksulluk ve Dilenme Kültürü**. 1. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Keleş, Ruşen. **100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu**. 1. Basım. İstanbul: Cem Yayınevi, 2014.

Keyder, Çağlar. **Türkiye’de Devlet ve Sınıflar**. 20. Basım. İstanbul : İletişim Yayınları, 2014.

Kongar, Emre. **İmparatorluktan Günümüze Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1979.

Polat, Esin. “Sosyal Yardım Uygulamalarında Sosyal İnceleme”, Bülent Karakuş (Ed.). **Sosyal Hizmet** içinde. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını, 2015, ss. 97-110

Şenses, Fikret. **Küreselleşmenin Öteki Yüzü**. 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

TÜİK. **Seçilmiş Göstergelerle Bursa 2013**. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, 2014.

TÜİK. **Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı**. Sorularla Resmî İstatistikler Dizisi-6. Ankara: TÜİK Matbaası, 2008.

Türkdoğan, Orhan. **Yoksulluk Kültürü Gecekonduların Toplumsal Yapısı**. 1. Basım. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1974.

Yılmaz, Nail ve Yücel Bulut. **Kent Yoksulluğu ve Gecekondu**. 1. Basım. İstanbul: Beta Basım, 2009.

Makaleler

Abdul-Hakım, Roslan, Russayani Ismar ve Mohd Saifoul Zamzuri Noor. “Yoksulluğun Azaltılması Programının Etkinliği: Malezya’dan Bir Örnek”, **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler Cilt:2**. İstanbul, 13-15 Ekim 2010, ss.103-119.

Açıkgöz, Reşat ve Ömer Şükrü Yusufoglu. “Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 2012, Cilt.1, Sayı:1, ss. 76-114. <http://www.itobiad.com/download/article-file/92770> (18.11.2016)

Akdoğan, Yalçın. “Ulusal Soruna Yerel Çözüm: Sosyal Belediyecilik”. **Eminönü Bülteni**. Sayı: Şubat, İstanbul, 2002.

Aksan, Gamze. “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri”. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2012, ss. 8-19. <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/83/67> (16.11.2016)

Aktan, Coşkun Can ve İstiklal Yaşar Vural. “Gelir Dağılımında Adalet(Siz)liği ve Gelir Eşit(Siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, *Yoksullukla Stratejileri, Mücadele Hak-İş Konfederasyonu Yayınları*. 2002, <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-gelir-dagilimi.pdf> (16.11.2016)

Aktaş, Erkan, Assiye Aka ve Murat Cem Demir. “Türkiye’de Hemşehri Dernekleri ve Kırsal Dönüşüm”, 2006, https://mpr.aub.uni-muenchen.de/8646/1/MPRA_paper_8646.pdf (12.12.2017)

Altay, Asuman. “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu Mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”, *Sosyo-Ekonomi Dergisi*, Sayı. 2005-2, Temmuz Aralık 2005, ss. 155-178.
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sosyoekonomi/article/view/5000080488/5000074530>
(16.12.2016)

Arpacıoğlu Özge ve Metin Yıldırım, “Dünya'da ve Türkiye'de Yoksulluğun Analizi”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2011, Cilt: 4, Sayı: 2, ss. 60-76.
<http://iibfdergi.nigde.edu.tr/article/view/5000066566> (18.11.2016)

Aykaç, Mustafa, Seyfettin Erdoğan ve Özlem Tosuner. “Yoksullukla Uğraşmak ve Uluslararası Organizasyonlar”, **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler Cilt:2**. İstanbul, 13-15 Ekim 2010, ss.227-237

Çalışkan, Şadan. “Türkiye'de Gelir Eşitsizliği”, *Sosyal Siyaset Konferansları*. 2010, Sayı: 59, ss.89-132. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9313>
(17.12.2016)

Erdoğdu, Seyhan ve Denizcan Kutlu. “Dünya'da ve Türkiye'de Çalışan Yoksulluğu: İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 2014, ss.63-114.
<http://www.calismatoplum.org/sayi41/erdogdu.pdf> (16.11.2016)

Güneş, Mehmet. “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği”, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. ss. 149-184. <http://sead.selcuk.edu.tr/sead/article/view/26/25>
(16.12.2016)

Gürses, Didem. “Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2017, Cilt:17, Sayı:1, ss. 59-74.
<http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c10s17/makale/c10s17m4.pdf> (16.11.2016)

Kahraman, Fatih. “Yoksulluğun Çalışma ile İmtihani: Çalışan Yoksullar Üzerine Bir Araştırma”. **İdeal Kent Dergisi**. Sayı: 16, 2015, ss.50-71.

Kaplan, Raif. **Bursa'nın Kentsel Gelişmesi**, <http://docplayer.biz.tr/8378117-Bursa-nin-kentsel-gelismesi-raif-kaplanoglu.html> (11.04.2017)

Kaya Özçelik, Pınar. “Neoliberal Küreselleşme Süreci ve Yoksulluk”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 2013, Cilt:5, No: 3, ss.417-431. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/206011> (16.11.2016)

Kılıç, Selim. “Kent Yoksulluğuna Ekolojik Bir Yaklaşım”. **İdeal Kent Dergisi**. Sayı:16, 2015, ss.123-155.

Koray, Meryem. “Gerçekliklerin Stilize Edildiği Bir Dünyada Ötekileşen Yoksulluk”. **Toplum ve Bilim Dergisi**. 89. Sayı, 2001, ss.218-241

Korkmaz, Cemil Hakan. “Yoksulluğa Karşı Grameen Bankası Seçeneği”. **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler Cilt:2**. İstanbul, 13-15 Ekim 2010, ss.289-303.

Memiş, Hakan. “Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi”, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*. 2014, Cilt:5, Sayı:1, ss.144-161. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ayd/article/view/5000125217/5000115085> (17.11.2016)

Oruç, Yeşim. “Küresel Yoksulluk ve BM”. *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı:89, 2001, ss.73-87.

Öğülmüş, Selahattin. “Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü”, *Aile ve Toplum Dergisi*. 2011, Cilt:7, Sayı: 26, 2011, ss.83-96. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/spcd/article/view/5000107912/5000100622> (16.12.2016)

Özel, Mehmet. “Kentsel Yoksulluk ve Türkiye'de Yerel Yönetimlerin İşlevleri”. **İdeal Kent Dergisi**. Sayı: 16, 2015, ss.155-182.

Öztürk, Şinasi. “Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2008, ss.605-634. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi5/sayi5pdf/ozturk_sinasi.pdf (24.12.2017)

Pektaş, Ethem Kadri. “Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar”, *Akademik İncelemeler Dergisi*. 2010, Cilt:5, Sayı:1, ss.4-22. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/akademikincelemeler/article/view/5000063766/5000059740> (16.12.2016)

Sam, Neslihan. “Yoksulluğa Bir Yaklaşım Biçimi: Kapasite Yaklaşımı”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2008, Cilt: XXVII, Sayı 1, ss. 59-70. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423935925.pdf> (16.12.2016)

Sham, Shahzad Iqbal. “Yoksulluğun Giderilmesi: Pakistan’da Örnek Vaka”. **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler Cilt:2**. İstanbul, 13-15 Ekim 2010, ss.93-103

Şenses, Fikret. “Mücadelenin Neresindeyiz?: Gözlemler ve Öneriler”, http://www.yarbis1.yildifikretiz.edu.tr/web/usercoursematerials/gonel_a0c32bc91303481a5aecec4c697b1187.pdf (17.12.2016)

Topgül, Seda. “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınsılaşması”, *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*. 2013, Cilt:14, Sayı:1, ss. 277-296. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423875011.pdf> (16.11.2016)

Tunç, Ahmet. “Yeni Yoksulluk Kavramı Çerçevesinde Gezi Parkı Olayları: Kamu Yöneticilerine Bazı Öneriler”, *Birey ve Toplum Dergisi*. 2014, Cilt:4, Sayı:7, ss.231-257. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/birtop/article/view/5000071605/5000065923> (17.11.2016)

Uzun, Ayşe Meral. “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 2003, Cilt 4, Sayı:2, ss.155-173. <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/194.pdf> (16.12.2016)

Yerel Yönetişim Yoluyla Yoksulluğun Giderilmesi. Ulusal Toplantı Raporu
7-8 Ocak 2005, İstanbul

Yıldırım, Ali, Cem Doğan ve Abdullah Topçuoğlu. “Türkiye’de 1980-2010 Yılları Arasında Uygulanan Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkinliği Üzerine Bir Analiz”, *Ardahan Üniversitesi İİBF Dergisi.* ss.1-20.
www.ekonomikyaklasim.org/eykongre2011/?download=26.pdf (17.11.2016)

Yılmaz, Bediz. “Yeni Türkiye, Yeni Refah Rejimi, Yeni Yönet(İş)İm...ve Yoksulluk: Sosyal Yardımların Anlam ve Önemine Dair”. **İdeal Kent Dergisi.** Sayı:16, 2015, ss.182-210

Zengin, Hatice Sevgi. “Takdim”. **İdeal Kent Dergisi.** Sayı: 16, 2015, ss.5-8

Tezler

Altun, Özgür. “Türkiye’de Uygulanan Yoksullukla Mücadele Programları ve Etkinlikleri”, **Yüksek Lisans Tezi.** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Arslan, Miraç. “Yerel Yönetimlerde Sosyal Belediyecilik Faaliyetleri: Arnavutköy Belediyesi Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi.** İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Berk, Zübeyde. “Kent Yoksulluğu ve Sosyal Belediyecilik Uygulamaları: Kırıkkale Belediyesi Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi.** Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Biçer, Ersin. “Yoksullukla Mücadelede Proje Destekleri ve Proje Desteklerinin Zaman Serisi Olarak Modellenmesi”, **Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi.** T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2009.

Engin, Mehmet Ali. “Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü”, **Yüksek Lisans Tezi**. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Gedikoğlu, Gülbahar. “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele: Biga Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi**. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Gündüz, Hikmet. “Yerel Yönetimlerin Sosyal Belediyecilik Kapsamında Yardıma Muhtaç Ailelere Yaptıkları Sosyal Yardımlar: Bağcılar Belediyesi Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi**. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Kabaş, Tolga. “Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları”, **Doktora Tezi**. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Karakurt Tosun, Elif. “Küreselleşme Sürecinde Kentlerde Mekansal, Sosyal ve Kültürel Değişim: Bursa Örneği”, **Doktora Tezi**. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Karasu, Serkan. “Sosyal Belediyecilik: Zeytinburnu Belediyesi Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi**. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Kaya, İmran. “Yoksullukla Mücadelede Eğitimin Rolü: Şartlı Nakit Transferi-Şnt Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi**. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Kesgin, Bedrettin. “Yoksulluğa Yerel Müdahale “Sosyal Belediyecilik” Karşılaştırmasında Eminönü ve Beşiktaş Belediyeleri Örnekleri”, **Doktora Tezi**. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Kocatepe, Havva. “Yoksulluk ve Kent Yoksulluğu: Yalova İli Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi**. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Köse, Begüm. “Küreselleşen Dünya’da Yoksulluk Olgusu”, **Yüksek Lisans Tezi**. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Öztürk, Hasret. “Değişen Sosyal Devlet Anlayışı ve Sosyal Belediyecilik”, **Yüksek Lisans Tezi**. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Pehlivan, Volkan. “Küreselleşme, Yoksulluk ve Türkiye”, **Yüksek Lisans Tezi**. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Şahinoğlu, İlker. “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Anlayışı”, **Yüksek Lisans Tezi**. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2014

Tireli, Münir. “Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası Göstergeleri Işığında Bir Analiz”, **Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi**. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2009.

Yalçın, Nermin. “Sivil Toplum Kuruluşları ve Yoksulluk”, **Yüksek Lisans Tezi**. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Yavuzkanat, Pınar. “Türkiye’de İllerin Yoksulluk Riskinin Ölçülmesi Üzerine Bir Yöntem Önerisi”, **Uzmanlık Tezi**. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013.

Yıldız, İbrahim. “İnsani Gelişme ve İnsani Yoksulluk Bağlamında İnsani Gelişme Endeksi:Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İle Türkiye Karşılaştırması”, **Yüksek Lisans Tezi**. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Zülfikar, Berna Şafak. “Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Yöntemleri: Katılımcı Bir Yaklaşımla Sosyal Riski Azaltma Projesi’nin Başarı Değerlendirmesi: Ankara İli Örneği”, **Yüksek lisans Tezi**. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

İnternet kaynakları

Beşir Derneği. (t.y.) <https://www.besir.org.tr> (10.04.2017)

- Birleşmiş Milletler. (t.y.)
https://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fmi%C5%9F_Milletler (11.02.2017)
- Bursa Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu. 2006.
https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2006.pdf (14.04.2017)
- Bursa Büyükşehir Belediyesi, Faaliyet Raporu. 2007.
https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2007.pdf (14.04.2017)
- Bursa Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu 2008.
https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2008.pdf (14.04.2017)
- Bursa Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu. 2010.
https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2010.pdf (14.04.2017)
- Bursa Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu. 2011.
https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2011.pdf (14.04.2017)
- Bursa Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu. 2012.
https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2012.pdf (14.04.2017)
- Bursa Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu. 2014.
https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2014.pdf (14.04.2017)
- Bursa Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu. 2015.
http://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2015.pdf (10.04.2017)

Bursa Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu. 2016.
https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2016-2.pdf
(14.04.2017)

Bursa Şehir Hastanesi'nin Temeli Atıldı. 2017.
<http://www.saglik.gov.tr/TR,1342/bursa-sehir-hastanesinin-temeli-atildi.html>
(12.04.2017)

Bursa Valiliği . (t.y.) <http://www.bursa.gov.tr> (25.03.2017)

Dernekler Dairesi Başkanlığı. (t.y.)
<https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/izin-almadan-yardim-toplama.aspx>
(12.12.2017)

Dernekler Dairesi Başkanlığı . (t.y.) www.dernekler.gov.tr (12.12.2017)

Devrimin Ardından Mısır Ekonomisi. 2014. <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/devrimin-ardindan-misir-ekonomisi> (24.04.2017)

Fakir ve Muhtaçlara Yardım Derneği . (t.y.) <http://www.yardimdernegi.org>
(10.04.2017)

Fakir ve Muhtaçlara Yardım Derneği. (t.y.) <http://www.yardimdernegi.org>
(11.04.2017)

Filistin'de Yoksul Sayısı Artıyor. 2016.
<http://www.dunyabulteni.net/haberler/368246/filistinde-yoksul-sayisi-artiyor>
(24.04.2017)

Güldeste Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği. (t.y.)
<http://www.guldestedernegi.org> (11.04.2017)

Resmi Gazete. (t.y.) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>
(15.12.2017)

İHH . (t.y.) <http://bursaihh.org.tr/icerik/66/> (11.04.2017)

Kalbi Selim Derneği. (t.y.) <https://www.kalbiselim.org> (10.04.2017)

Nilüfer Belediyesi Yılı Faaliyet Raporu. 2009-2010.
http://www.nilufer.bel.tr/icerik-72_faaliyet_raporlari (15.12.2017)

Nilüfer Belediyesi Faaliyet Raporu. 2011. <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/25.pdf>
(14.04.2017)

Nilüfer Belediyesi Faaliyet Raporu. 2012. <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/26.pdf>
(14.04.2017)

Nilüfer Belediyesi Faaliyet Raporu. 2013.
<http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/29.pdf> (14.04.2017)

Nilüfer Belediyesi Faaliyet Raporu. 2014. <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/33.pdf>
(14.04.2017)

Nilüfer Belediyesi Faaliyet Raporu. 2016. <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/38.pdf>
(14.04.2017)

Nilüfer Belediyesi, <http://www.nilufer.bel.tr/mudurlukler?id=13> (15.12.2017)

Nilüfer Belediyesi, Faaliyet Raporu, 2015,
<http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/35.pdf> (14.04.2017)

Osmangazi Belediyesi Faaliyet Raporu. 2011.
http://www.osmangazi.bel.tr/skin/base/images/rapor/belge/faaliyet_raporu_2011.pdf
(14.04.2017)

Osmangazi Belediyesi Faaliyet Raporu. 2015.
<http://www.osmangazi.bel.tr/skin/base/images/rapor/belge/2015%20faaliyet%20raporu.pdf>
(14.04.2017)

Osmangazi Belediyesi Faaliyet Raporu. 2016.
http://www.osmangazi.bel.tr/skin/base/images/rapor/belge/2016_yili_faaliyet%20raporu.pdf
(14.04.2017)

Suriyeliler Yoksulluk İçinde Yaşıyor. 2014.
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyeliler-yoksulluk-icinde-yasiyor> (24.04.2017)

TDK. (t.y.) <http://www.tdk.gov.tr> (17.12.2016)

Türkiye Yardım Sevenler Derneği. (t.y.) <http://bursa.tysd.org/yarim-faaliyetlerimiz.html> (11.04.2017)

UNDP İnsanı Gelişme Raporu Türkiye. 2016.
[file:///C:/Users/Administrator/Downloads/T%C3%BCrkiye%20A%C3%A7%C4%B1klama%20Notu%20HDR%202016%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Administrator/Downloads/T%C3%BCrkiye%20A%C3%A7%C4%B1klama%20Notu%20HDR%202016%20(1).pdf) (14.12.2017)

UNDP İnsani Gelişme Raporu. 2015. <http://www.tr.undp.org> (27.11.2017)

UNDP İnsani Gelişme Raporu. 2016. <http://www.tr.undp.org> (27.11.2017)

UNICEF. (t.y.) <http://www.unicef.org.tr/> (25.11.2016)

UNICEF. (t.y.) <https://tr.wikipedia.org/wiki/UNICEF> (25.11.2016)

Yıldırım Belediyesi Faaliyet Raporu. 2016.
http://www.yildirim.bel.tr/sayfa.asp?mdl=sayfalar&id=21&m_id=2 (14.04.2017)